

Indraja

Utenos kraštiečių kultūrinis žurnalas

Kaina 5 Eur

„Bildučių“ teatrinė tradicija kartas augina
Utenos krašto garsenybių istoriją prisimenant
Kunigiškiuose veiklą vėl pradėjo Vaižganto muziejus

*Nr. 4 (91)
2023 m. gruodis*

Žurnalą „Indraja“ galite
prenumeruoti ir gauti į savo pašto
dėžutę visoje Lietuvoje.

Prenumeratos kaina

vienam ketvirčiui – 5 Eur

Žurnalas išeina 4 kartus per metus

**Užsisakyti kraštiečiams skirtą žurnalą galima
laikraščio „Utenos diena“ redakcijoje (Maironio g. 34, Utena) bei
visuose Lietuvos pašto skyriuose.
Daugiau informacijos tel. (8 389) 61 460.**

Indraja

2023 m. Nr. 4 (91)
Leidėjas UAB „Utenos diena“
ISSN 2029-9753

REDAKCIJA

Adresas: Maironio g. 34, 28193 Utena,
tel. (8 389) 61 460

REDAKTORIUS

Vytautas RIDIKAS
Tel.: 8 657 47 758, el. p. redaktorius@utenosdiena.lt

ŽURNALISTAI

Daiva ČEPĖNIENĖ
Visvaldas KULAKAUSKAS
Lina NARČIENĖ
Elvyra SABALYTĖ
Jurgita ULKIENĖ
Vilija VISOCKIENĖ
Deimantė ZARANKIENĖ

MAKETUOTOJA

Viktorija SKREBIŠKIENĖ

REDAKcinė KOLEGIJA

Prof. Arvydas ŠALTENIS – kraštiečių klubo „Indraja“ prezidentas, Lietuvos dailininkų sąjungos narys.
Regina KATINAITĖ-LUMPICKIENĖ – Lietuvos rašytojų sąjungos narė, poetė.
Petras PANAVAS – Lietuvos rašytojų sąjungos narys, rašytojas, publicistas.
Vytautas INDRAŠIUS – rašytojas, kraštotyrininkas.

Spausdino UAB „Judex spauda“

Tiražas 1 000 egz.

Maketavo UAB „Utenos diena“

Platinti žurnalo tekstus be rašytinio redakcijos sutikimo draudžiama.

Leidinyje panaudotos Elvyros Sabalytės (2 psl.), Vytauto Ridiko (3–5, 15, 34–42, 44–46, 51, 60–62 psl.), Linos Kovalevskienės (6–14 psl.), Daivos Čepėnienės (16, 58, 59 psl.), Visvaldo Kulakausko (18, 19, 21–25, 27–33 psl.), Algirdo A. Garunkščio (43 psl.), Erikos Stankevičiūtės (63 psl.), Nerijaus Rastenio asmeninio archyvo (17 psl.), Genovaitės Pernavienės asmeninio archyvo (20, 21, 26, 29, 31–33 psl.), Aldonos Pimpienės asmeninio archyvo (25, 27, 29, 30, 31, 33 psl.), Edmundo Kutkos asmeninio archyvo (48–50 psl.), Ilčių asmeninio archyvo (52–53 psl.) nuotr.

Pirmame viršelio puslapyje

Kirdeikių plenero dalyvio Vytauto Poškos (Vilnius) tapybos darbas

Paskutiniame viršelio puslapyje

ignaliniečio Rimanto Medeišio tapybos darbas

SRTRF parėmė rubrikas

SUSITIKIMAI, ASMENYBĖ, TEATRAS,
MUZIKA, ATMINTIS, JUBILIEJUS,
PARODA, ISTORIJA, HOROSKOPAI

Projektą iš dalies finansuoja
Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas

UAB „Utenos diena“
2023 metų projektui „Utenos kraštiečių kultūrinis paveldas „Indraja“ skirta 13 500 tūkst. Eur

TURINYS

SUSITIKIMAI	3 psl.
Garbingas sukaktis švenčiantis kunigas dėkojo už pašaukimą ir kalbėjo apie kelionės pabaigą	
ASMENYBĖ	6 psl.
Pasveikintas Ignalinos krašto šviesuolis	
ŠVENTĖS	10 psl.
„Bildučių“ teatrinė tradicija kartas augina	
POEZIJA	15 psl.
Algirdas Boleslovas Meilus	
ASMENYBĖ	16 psl.
Šeimą turintis uteniškis pasišventė tarnauti Dievui ir žmonėms	
PASTOGĖ	18 psl.
Malūnas, kuriame pasaulis sudegė per vieną naktį, kulkos, atėmusios net ašaras, ir bulvės, pasodintos upės dugne	
MUZIKA	34 psl.
Vargonų muzikos festivalio metu pagerbti Utenos krašto dvasininkai ir vargonininkai	
SPORTAS	40 psl.
Pažymėtas ilgas Utenos sporto kelias	
ASMENYBĖ	43 psl.
Ambasadorius Vytautas Antanas Dambava ir – Utena	
JUBILIEJUS	44 psl.
Prie Šventosios upės užaugęs Vytautas Indrašius į knygas sudėjo gimtojo krašto istoriją	
PARODA	47 psl.
Tekstilinkės Kristinos Šorienės „Laumių vėlėjimai“	
ASMENYBĖ	48 psl.
Utenos krašto garsenybių istoriją prisimenant	
ATMINTIS	52 psl.
Fortepijono mokytoja Nijolė Ilčiukaitė – Utenos meno mokyklos pasididžiavimas	
ISTORIJA	54 psl.
1863 metų sukilimo atgarsiai Utenos krašte	
MENAS	58 psl.
Gatvės meno virusas toliau skinasi kelią Utenoje	
MUZIEJUS	60 psl.
Kunigiškiuose veiklą vėl pradėjo Vaižganto muziejus	
PLENERAS	63 psl.
Tapybos pleneras Kirdeikiuose – jau penktas	
HOROSKOPAI	64 psl.
Dr. Eugenija Šimkūnaitė. Medžių horoskopai	

...ne tik apie įspūdingus gyvenimus

Jau kartą kažkuriame „Indrajos“ numeryje Jums, mūsų mieli skaitytojai, priminiau Lucijaus Anėjaus Senekos (Lucius Annaeus Seneca; 4 m. pr. m. e. Kordoboje – 65 m. balandžio 19 ar 20 d. netoli Romos) – romėnų filosofo, dramaturgo ir valstybės veikėjo bei gamtos tyrinėtojo mintis ir frazes, kurios net šiandienos gyvenime labai tinka. Štai viena iš jų: „Kiekviena diena – vis naujas gyvenimas“ arba – kuri mane žavi jau daug metų – „Gyvenimas vertinamas ne už ilgumą, o už turinį“. Paskutinę frazę esu išmokęs jau seniai ir ja vadovaujuosi beveik nuo pat jaunystės. Todėl iki šiol žaviuosi puikiais mūsų krašto žmonėmis, apie kuriuos kaskart stengiuosi paskelbti mūsų mylimo žurnalo puslapiuose.

Neįtikėtina, bet jau – žiema. O žiemą filosofiniams apmąstymams – pats metas. Bent jau man. Todėl šiame numeryje ir atsirado nemažai vietos mūsų krašto asmenybėms, susitikimams su jomis, atskleidžiant prasmingo ir tauraus gyvenimo pavyzdžius. Mes dažnai nepastebime, o kartais net pavydime tiems, kurie už mus nuveikė daugiau, dirbdami, iš pažiūros atrodytų, paprastus, bet garbingus, aukštos moralės darbus. Nemažai aš jų pažįstu, todėl ir skubu vis pasidžiaugti viena ar kita sukaktimi, pasidalinti vieno ar kito kuklaus, nors nebūtinai, uteniškio darbais.

Šį kartą šalia jau altarista tapusio uteniškio, kuris nugyveno nei daug nei mažai metų, prisijungia dar vienas mano senas ir puikus bičiulis iš Mielagėnų parapijos. Juo žavėtis pradėjau, kai tik susipažinau. Praėjo gal daugiau nei 20 metų, tačiau Mielagėnų parapijos ganytojas man liko ir turbūt liks tikru savo pašaukimo pavyzdžiu, net tam tikru simboliu, o gal ir reiškiniu Lietuvos pakraštyje. Reikėjo gi jam drąsos įkurti senelių globos namus, kai visi tam priešinosi ir nelabai palankiai žiūrėjo į jo užmačias. Tačiau jie, tie senelių globos namai, gyvi ir šiandieną, nors ir kitų rankų globojami. Knietėjo jam labai pagražinti ir pačius Mielagėnus, ir jis tai padarė bei tebedaro iki šiol.

Kitas garbaus amžiaus kunigas – na taip jau šį kartą sutapo – šventė beveik 100 metų sukaktį. Jis, mane apkabinęs, prieš kurį laiką kvietė ir į savo apvalų kitąmet įvyksiantį jubiliejų. Na, kaip nesizavėti tokiu ilgaamžiškumu, kaip nesidžiaugti tokiomis asmenybėmis, kurios mus pakylėja dar svarbesniems darbams. Sakysite, vėl nukliedėjau, bet, man atrodo, kad taip yra iš tikrųjų.

Daliai tikinčiųjų, o gal ir visiems, patiks jo pasakyti žodžiai, kviečiantys laikytis Evangelijos mokymo, būti pamaldiems bei suprasti, kad, be Dievo, amžinosios laimės nepasieksime.

Dar viena asmenybė, įsimylėjusi teatrą, yra Ignalinoje. Man atrodo, kad su tais „Bildučiais“ užaugau ir aš, kaip teatro mylėtojas ir jo gerbėjas. Galbūt todėl turiu nemažai bičiulių iš teatro pasaulio, gal todėl ir Jūs visi mano akimis – aktoriai gyvenimo teatro scenoje. Sunku pasakyti, bet svajoti juk galima, ir Jumis tikėti taip pat. Ir tada negali netikėti bei nesizavėti žmogumi, kuris, nors ir turėdamas šeimą, pasišventė tarnauti Dievui ir žmonėms. Juk tai – pirmasis diakonas Panevėžio vyskupijoje, o gal ir Lietuvoje.

O „Pastogės“ rubrika mus nukelia į labai jau kuklų, bet daug išgyvenusį kaimą prie Alaušo ežero. Jame gyveno ir karvių bandas ganė net pats muzikologas ir garsiu profesoriumi tapęs, mums padovanojęs nemažai knygų ir šiuo metu tebekurpiantis dar vieną monografiją apie mūsų Utenos krašto muzikinį gyvenimą.

O ką reiškia vien vos ne trisdešimtą kartą rengiamas Aukštaitijos vargonų muzikos festivalis, lavinantis muzikinį išprusimą, kurio metu mūsų bažnyčiose gali klausytis vargonavimo žvaigždžių atliekamų klasikinių kūrinių, išgirsti nemažai operos solistų, kurie nepabūgsta atvykti į mūsų provinciją ir taip sudainuoti, kad net širdis sąla jų klausantis.

Dar vienas maestro – rašytojas ir kraštotyrininkas – begalę dienų praleidęs archyvuose, sulaukė savo 80-mečio. Ir kaip galima nesizavėti žmogumi, kuris savo entuziazmo dėka palieka mūsų ateinančioms kartoms begalę istorijos trupinių, daugybę faktų, kurie, jeigu ne jis, tikriausiai taip ir būtų likę dulkėti archyvų lentynose?..

Todėl ir norisi aprašyti bei prisiminti mūsų asmenybes, vaikščiojusias ir tebevaikštančias šalia Utenos bei pačioje Utenoje tam, kad mūsų ateinančios kartos skleistų naujo ir gražaus gyvenimo šviesą. Ir tos asmenybės yra šiame numeryje. Todėl skaitykime iki paskutinio puslapio bei pasilikime atmintyje jų nuveiktus darbus, kurių dažnas iš mūsų, pripažinkim, padaryti nepajėgia...

**Ramių ir gražių žiemos švenčių linkintis
Jūsų redaktorius Vytautas RIDIKAS**

Garbingas sukaktis švenčiantis kunigas dėkojo už pašaukimą ir kalbėjo apie kelionės pabaigą

Daiva ČEPĖNIENĖ

Spalio 30 dieną Utenos Dievo Apvaizdos bažnyčioje vyko ypatingos iškilmės. Čia buvo minima garbinga šios parapijos rezidento garbės kanauninko jubilato Povilo Svirskio 75 metų kunigystės ir 99 metų gyvenimo sukaktis. Šių išskirtinių sukakčių proga tą dieną šv. Mišias aukojo Panevėžio vyskupijos vyskupas ordinaras Linas Vodopjanovas OFM, pasveikinti jubilato atvyko vyskupas emeritas Jonas Kauneckas, Seimo narys Edmundas Pupinis, Utenos rajono savivaldybės vicemeras Rimantas Dijokas, kolegos dvasininkai, tikinčiųjų bendruomenės atstovai. Artėjant iškilmėms garbingo amžiaus sulaukęs dvasininkas mielai sutiko papasakoti apie nueitą ilgą gyvenimo kelią, sukauptą gyvenimiškosios patirties bagažą, neišsenkantį dvasingumą, meilę Dievui ir žmonėms.

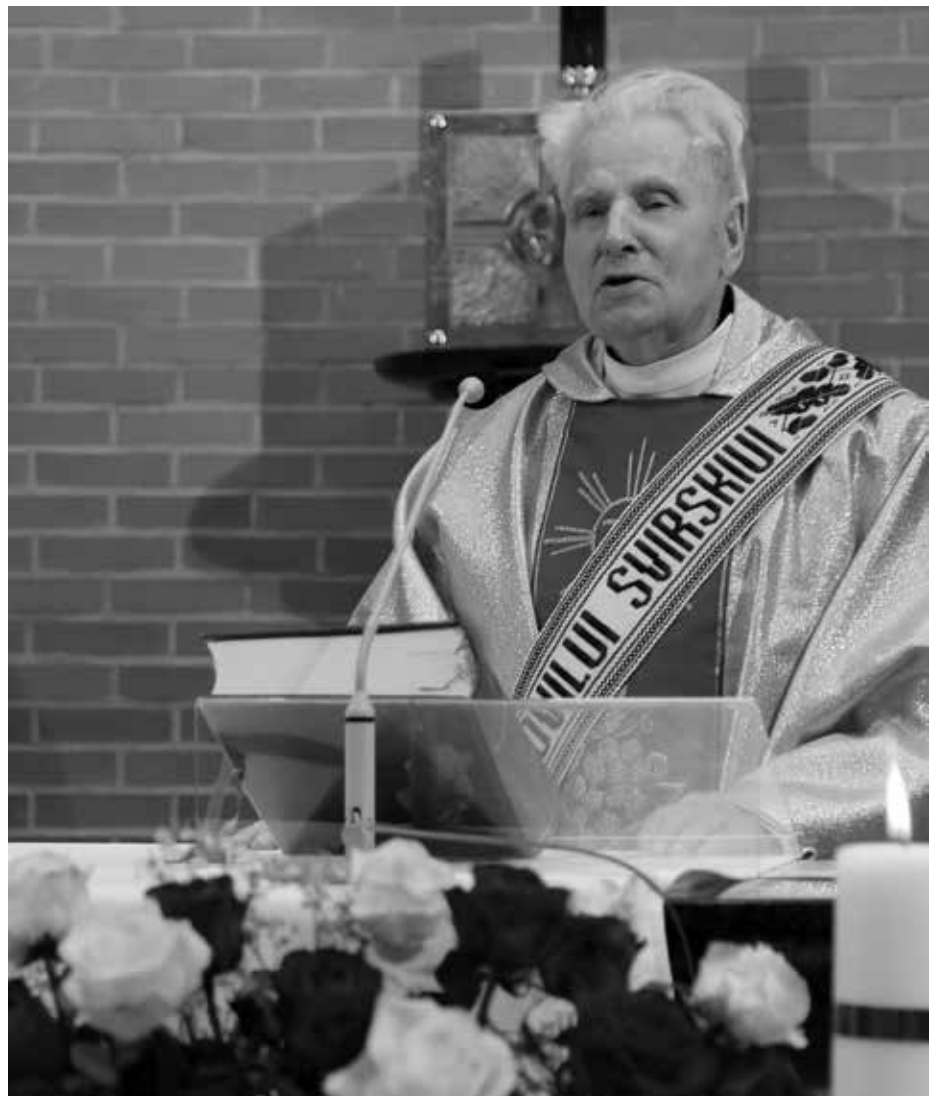

Į seminariją stojo vokiečių okupacijos metais

Kunigas P. Svirskis gimė Krekenavos parapijoje 1924 metų spalio 23 dieną. Kai pašnekovui buvo dveji, jo tėvai su šeima persikėlė gyventi į Subačių (Kupiškio r.). Čia jis lankė mokyklą, o namai, kuriuose gyveno, buvo šalia bažnyčios šventoriaus tvoros. Nuo pat vaikystės P. Svirskis patarnaudavo šv. Mišioms, bendravo su kunigais, jo tėvai taip pat buvo pamaldūs žmonės. Dvasininkas tikino, kad pašaukimą kunigybei turėjo iš prigimties. Dar net neidamas į mokyklą, jis jau vaidindavo kunigą, giedodavo giesmes, sakydavo pamokslus. Padedamas Subačiaus geležinkelio stoties Šv. Pranciškaus Asyžiečio parapijos klebono Antano Baltrukėno, 1943 metais P. Svirskis įstojo į Kauno kunigų seminariją. Tai buvo vokiečių okupacijos metai, kunigų seminarija buvo perpildyta, norinčių stoti tuo metu buvo apie 400. „Tačiau su savo parapijos kunigo rekomendacijomis man įstoti pavyko“, – džiaugdamsis atviravo pašnekovas. Anais laikais stoti į seminariją buvo populiariu ir dėl to, kad taip buvo galima išvengti karinės tarnybos. P. Svirskiui studijos patiko, o kunigystę jį žavi iki pat šių dienų, kai švenčiama 75-erių tarnybei pašvęstų metų iškilmė.

Sunkūs laikai grūdino ir išmokė kuklumo

Deja, ilgas gyvenimo kelias tarnaujant Dievui nebuvo rožėmis klotas. Dvasininkui teko patirti persekiojimų ir būti nubastam. „Atėjus rusų valdžiai, buvo sudėtinga. Mane teisė už tai, kad mokiau

Povilas Svirskis tikintiesiems linkėjo laikytis Evangelijos mokymo, būti pamaldiems bei suprasti, kad be Dievo amžinosios laimės nepasieksime

Panevėžio vyskupijos vyskupas ordinaras Linas Vodopjanovas OFM Povilui Svirskui įteikė popiežiaus Pranciškaus sveikinimą

vaikus katekizmo. Už bausmę buvo atimtas kulto pažymėjimas, pusantrų metų turėjau dirbti kolūkio malūne. Su saugumiečiais reikėjo būti atsargiems, visada galvoti, ką kalbi...“ – apie nelengvą laiką ir patirtą priespaudą pasakojo kunigas. Sunkūs laikai, nepriteklius, kai nebuvo nė ką apsirengti, dvasininką grūdino ir išmokė kuklumo bei taupumo. Baigęs kunigų seminariją, P. Svirskis vikaro tarnystę pradėjo Saločiuose (Biržų r.), vėliau Ramygaloje (Panevėžio r.), Krekenavoje (Panevėžio r.) neilgą laiką ėjo administratoriaus pareigas, vikaravo Dusetose (Zarasų r.). Klebonauti pradėjo 1952 metais Spirakiuose (Panevėžio r.), paskui klebonavo Burbiškyje (Anykščių r.), Suoste (Biržų r.), Aviliuose (Zarasų r.), Onuškyje (Rokiškio r.), Sudeikiuose (Utenos r.), Pakruojyje. Ilgiausiai, 23 metus, klebono pareigas ėjo Šimonyse, administravo ir Adomynės parapiją (abi parapijos Kupiškio r.). Nuo 2008 metų rugsėjo 2 d. iki šiol P. Svirskis yra Utenos Dievo Apvaizdos parapijos rezidentas.

Utenoje jaučiasi laimingas

P. Svirskis teigė pastebintis, kad pastaraisiais laikais visuomenė yra atitolusi nuo Dievo. „Kai atgavome nepriklausomybę, žmonės prisipildė džiaugsmo ir plūdo į bažnyčias. Vėliau žmonių dvasingumas blėso. Norint būti religingam ir pamaldžiam, tenka aukotis, tačiau šiuolaikiniam žmogui tą daryti yra gana sunku. Dauguma yra užsikrėtę liberalizmo dvasia ir gyvena tik pagal savo norus, todėl jų tikėjimas atšąla. Kada užmirštama malda, užmirštamas ir Dievas. Kunigai negali versti žmonių eiti į bažnyčią, su žmonėmis galima dalytis tikėjimo džiaugsmu, bet ne liepti ar nurodinėti. Viskas yra Dievo valioje, aš tikiu, kad Bažnyčia išliks, juk Katalikų bažnyčia vienija daugiau nei milijardą tikinčiųjų“, – kalbėjo dvasininkas. Utenos Dievo Apvaizdos parapijos dvasininkas net ir sulaukęs garbaus amžiaus meldžiasi kasdien, bažnyčioje kancelebruoja šv. Mišias. „Mane čia dirbantys kunigai pasaugo, neleidžia pervargti, todėl rytais galiu ilgiau pamiegoti, dalyvauju tik vakarinėse šv. Mišiose. Ute-

Šv. Mišias iškilmių dieną aukėjo Panevėžio vyskupijos vyskupas ordinaras Linas Vodopjanovas OFM

noje man labai gera, aš čia jaučiuosi laimingas. Sutariu su dvasininkais ir žmonėmis“, – atviravo pašnekovas ir be nerimo kalbėjo apie žemiškosios kelionės pabaigą. Jis teigė nebijantis mirties. „Kai gera gyventi, bus gera ir mirti. Mirtis – tai tik perėjimas į amžinybę. Labiausiai Dievui dėkoju, kad pašaukė mane į kunigystę, leido sutikti daug gerų žmonių, kurie dosniai dalijosi meile ir širdies gerumu“, – jautriais pamąstymais dalijosi pašnekovas.

„Be Dievo mes amžinosios laimės nepasieksime“

Garbios sukakties sulaukęs dvasininkas save apibūdino kaip paprastą, prie didelio dėmesio nepratusį žmogų, tačiau taip pat ir džiaugėsi, kad jo pasveikinti atvyko gausybė žmonių, kolegos dvasininkai, apsilykymu pagerbė vyskupai. Jubilatas jautėsi dėkingas už gražius palinkėjimus, šiltą dėmesį, didžiulį glėbį gėlių ir ypatingas dovanas. „Aš nemėgstu švęsti asmeninių švenčių, bet priimu kitų žmonių rodomą dėmesį ir meilę, už tai dėkoju ir džiaugiuosi. Džiaugiuosi ir dabartine, ir ankstesne Utenos rajono valdžia, taip pat gyventojais, su kuriais bendrystėje vieni kitiems dovanojome džiaugsmo. Visiems iki vieno dėkoju...“ – kalbėjo P. Svirskis ir tikintiesiems linkėjo laikytis Evangelijos mokymo, būti pamaldiems bei suprasti, kad be Dievo mes amžinosios laimės nepasieksime.

Parengė Deimantė Zarankienė

Utenos Dievo Apvaizdos parapijos rezidentą garbės kanauninką jubilatą Povilą Svirskį jubiliejaus proga sveikino vyskupas emeritas Jonas Kauneckas

Į Povilo Svirskio 75 metų kunigystės iškilmes atvyko Panevėžio vyskupijos vyskupas ordinaras Linas Vodopjanovas OFM, vyskupas emeritas Jonas Kauneckas ir gausus būrys dvasininkų

Pasveikintas Ignalinos krašto šviesuolis

Lina KOVALEVSKIENĖ

Spalio 1 dieną pasveikintas Ignalinos krašto šviesuolis, rajono garbės pilietis, kilnus dvasininkas ir didžios širdies žmogus klebonas Marijonas Savickas, jau 40 metų besidarbuojantis Mielagėnų parapijoje. Po šv. Mišių klebonui dėkota už jo prasmingus darbus, bažnyčių atnaujinimą ir atstatymą, kultūros ir meno puoselėjimą, bendruomenės telkimą, aplinkos gražinimą, senelių globą, meilę Dievui ir kiekvienam žmogui.

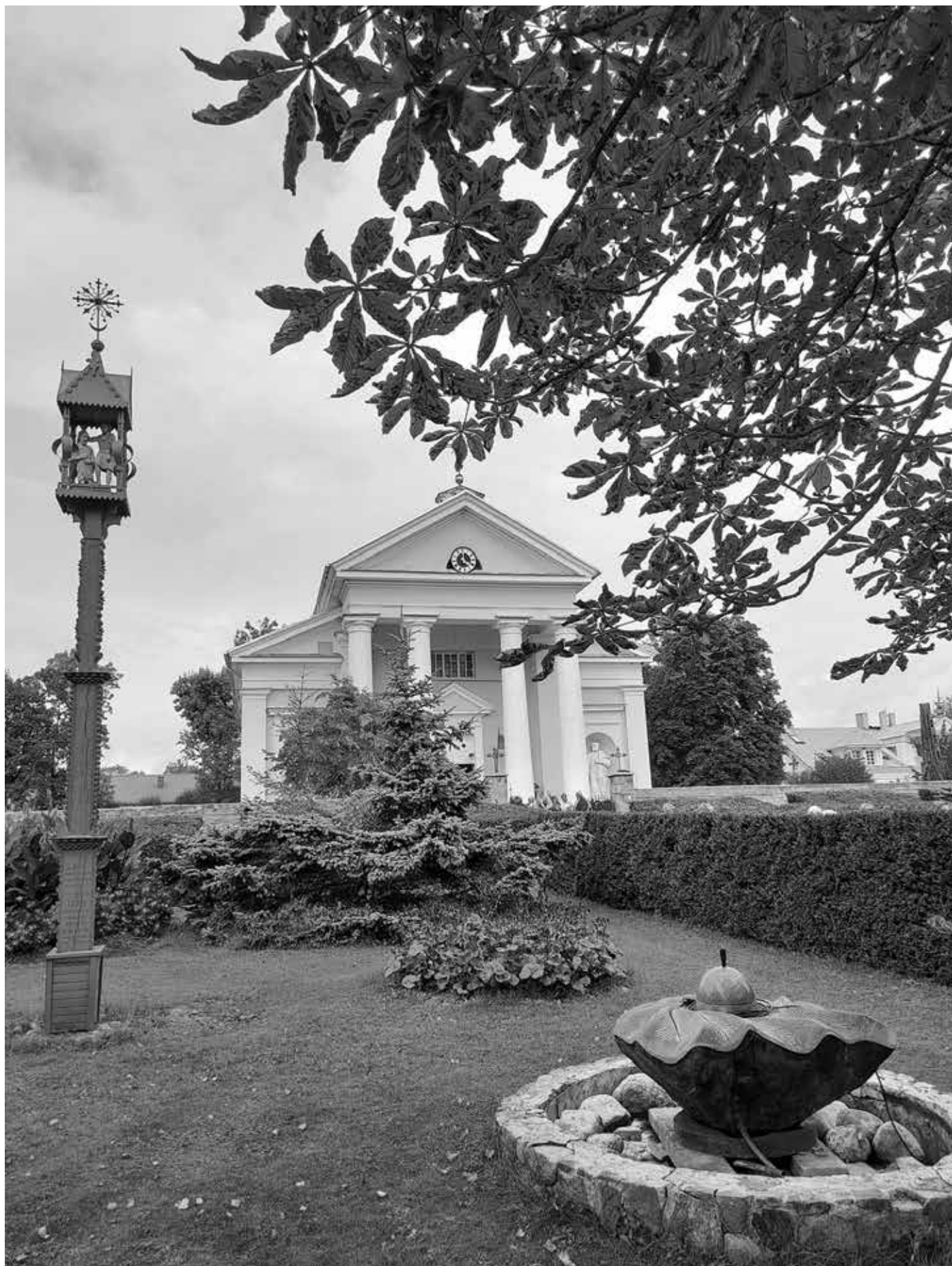

Kun. Marijonas Savickas tikintiesiems ir svečiams dėkojo už dėmesį jo asmenybei

Kleboną M. Savicką bažnyčioje sveikino parapijiečiai, Mielagėnų ir aplinkinių kaimų gyventojai, kraštiečiai. Už Mielagėnų krašte, rajone ir visoje Lietuvoje matomą asmenybės šviesą ir Dievo palaimintus darbus dėkojo Ignalinos rajono savivaldybės meras Laimutis Ragaišis, Seimo narys Gintautas Kindurys, europarlamentaro Bronio Ropės sveikinimus perdavė jo padėjėjas Henrikas Šiaudinis, stiprios sveikatos linkėjo ir pagarbą išreiškė Šarūnas Birutis, Vytautas Ramelis, kiti svečiai. „Mielagėnų miesteliui ir Ignalinos kraštui pasisekė, kad Jūs šioje žemėje skleidžiate savo asmenybės šviesą, darote meilės darbus, kuriate grožį ir puoselėjate menišką aplinką, saugote istorinę atmintį, aktyviai dalyvaujate bendruomenės gyvenime, esate mylimas ir gerbiamas didžios širdies žmogus ir rūpestingas ganytojas...“, – sakė meras.

Klebonas džiaugėsi, matydamas pilną bažnyčią ir prisiminė, kaip prieš 40 metų rugsėjo 29 dieną, tada labai nenorėdamas, atvažiavo į Mielagėnus, kaip jam tuomet pamatyti vaizdai tokie liūdni pasirodė. „Atrodo, tarsi vakar tas viskas buvo. Praplaukė daug įvykių, darbų, daug tų, kurie tuo metu su manim buvo, jau ilsisi kapeliuose. Per tą laiką išlydėjau apie 50 kasmet... Dabar jie žvelgia iš amžinybės...“, – tvirtino klebonas. Jis sakė, kad šiandien jaučiasi laimingas, visiems dėkojo už bendrystę, rūpestį, palaikymą ir tvirtino, kad viskas, kas padarė – tai vis parapijiečių aukos ir darbas, o jis tik organizavo ir pinigėlius leido. Prisimintas Mielagėnų bažnyčios, jos aplinkos, kapų tvarkymas, senelių globos namų kūrimas. „Jaučiuosi be galo dėkingas ir visiems parapijiečiams, ir visoms valdžioms. Visur, kur eidavau, prašydavau, gaudavau pagalbą ir paramą. Dėkui, kad buvote kartu, padėjote, rūpinotės. Mano gyvenimas irgi nebuvo be klaidų, jei kam buvau papiktinimo akmeniu, atsiprašu. Visų prašau maldos, kad Dievas laimintų likusias mano dienas žemėje. Juk mes visi keliaujame į pažadėtąją tėvynę...“, – kalbėjo klebonas.

M. Savicko pagerbti atvykę svečiai ir bendruomenės nariai pakviesti šventiniam pasibuvimui į seniūnijos salę. Gražiomis

Per 40 metų kun. Marijonas Savickas neatpažįstamai pakeitė, išgražino bažnyčios teritoriją

eilėmis klebono sukakčiai ir pagyvenusių žmonių dienai, senjorams skirtą renginį „Širdis – gerumo pilna“ pradėjo laisvalaikio organizavimo specialistė Ema Trapikienė. Šventę vedė iš Dysnos krašto kilęs Irmantas Mikulėnas. Jis dar kartą priminė klebono Marijono įdomius gyvenimo faktus, kai šis nerimstančios širdies dvasininkas drąsiai ėjo prieš sistemą ir net kai kada neklausė vyskupų, nes jis – kūrėjas su Dievo pagalba, kuriantis ne sau, o žmonėms.

Kai 2016 metais visiškai sudegė Ceikinių Švč. Mergelės Marijos Vardo bažnyčia, arkivyskupija nepritarė jos atstatymui, bet klebonas pasakė: „Ne vyskupai bažnyčias stato, o žmonės“. Pasakė ir ėmėsi darbo. Rodos, šiam žmogui nėra neįmanomų dalykų. Ir stovi Ceikiniuose bažnyčia – lyg iš paveiksluko, dar gražesnė nei buvusi. Ir skuba į ją žmonės, ir klausosi varpinės varpo, neša gėles prie atmintinų isto-

rinių vietų... Per neįtikėtinai trumpą laiką klebonas kažkada atstatė ir Smalvų bažnytelę, o Ignalinos rajone išgražino dar ir Paringio bažnyčią... M. Savickas mėgsta svečius, visiems atvykusiems maloniai atveria Mielagėnų bažnyčios duris ir leidžia pasigėrėti joje saugomais Vincento Smakausko tapybos ir skulptūros darbais, įstabiai drožinėta neobarokine sakykla su horeljefais ir dviejų angeliukų skulptūromis, skulptoriaus Labanausko (1853 m.) stulbinančiomis neogotikinėmis meniškai drožtinėmis vidinėmis durimis, J. Fražė darbo metaliniu barokiniu ornamentuotu tabernakuliu. Kunigas tarsi puikus gidas papasakojo parapijos ir miestelio, netoliese esančio kultūrinį gyvenimą puoselėjančio Paliesiaus dvaro istoriją, pristato V. Smakausko gyvenimą ir kūrybą.

Kleboną renginyje sveikino ir už bažnyčių bei miestelių aplinkos gražinimą, ben-

drystę dėkojo Ceikinių ir Mielagėnų seniūnai Saulius Zabolevičius ir Adas Trakymas. Meras L. Ragaišis M. Savickui įteikė iš Ukrainos atkeliavusią padėką už teikiamą paramą. Šiltų žodžių visose srityse talentingam žmogui negailėjo kraštiečiai profesorius Feliksas Ivanauskas su žmona Aldona. Skanių pyragų atvežė ir pasveikino Ignalinos Budrių bendruomenės atstovai bei vadovė Jūratė Pernavienė. Eilėmis, dainomis bei šiltais linkėjimais klebono širdį ir visus gausiai susirinkusius džiugino ansamblis „Dainoriai“, Ceikinių kolektyvas „Serbenta“, Mielagėnų „Volungės“, Didžiasalio „Vėtrungė“, Kazitiškio dainininkės Danutė ir Aldona. Švietė šypsenos, liejosi bendrystė ir dėkingumas, net pats klebonas kartu su Mielagėnų dainoriais dainavo. Ir vėl visiems dėkojo. Po koncerto visi buvo pakviesti paragauti puikių šeiminingų gardžiausių vaišių.

Parengė Vytautas Ridikas

40 metų klebonavimo proga Marijoną Savicką sveikino ir Ignalinos rajono savivaldybės meras Laimutis Ragaišis

Marijonas Savickas mėgsta svečius, visiems atvykusiems maloniai atveria Mielagėnų bažnyčios duris

Mielagėnų parapijos tikintieji ir svečiai, minint klebono Marijono Savicko jubiliejų, gausiai susirinko į bažnyčioje aukojamas šv. Mišias

„Bildučių“ teatrinė tradicija kartas augina

Lina KOVALEVSKIENĖ

Ruduo Ignalinoje – tai ne tik tamsėjančios ir šaltėjančios dienos, tai ir šviesūs teatrinio gyvenimo blyksniai, gyvai pulsuojančios tradicijos, kurios ilgai augintos ir puoselėtos. Dvidešimt aštuntą kartą mažus ir didelius vėl džiugino, o miestą smagaus šurmulio pripildė vaikų ir jaunimo teatrų festivalis „Bildučiai“. Spalio 21–22 dienomis Ignalinoje smagiai viešėjo, klegėjo ir savo spektaklius pristatė teatrai iš Utenos, Alytaus, Pasvalio, Troškūnų (Anykščių r.), Jurbarko, Joniškio ir Molėtų. Net tris spektaklius šiemet parodė patys ignaliniečiai. Kaip visada būta ir profesionalų – smagią muzikinę pasaką atvežė „Vėjų teatras“, koncertavo aktorius, grupės „Jauti“ vokalistas Džiugas Širvys. Spektaklių pertraukų metu koncertavo jaunieji solistai ir ansambliai, šokių kolektyvai. Džiaugtasi augančiais talentais ir jų mokytojais, vadovais.

Festivalio sielą Jolantą Narbutaitienę šventės proga sveikino Ignalinos rajono savivaldybės meras Laimutis Ragaišis

Festivalio atidaryme, nors ir ne visi teatrai dar buvo susirinkę, svečiai gražiai sutikti ir pasveikinti. Ignaliniečiai suvaidino situaciją apie staiga dingusį internetą ir kilusią paniką – o ką dabar darysime?.. „Bildučių“ atsakymas buvo vienas – nersime į teatrą!.. „Šiandien salėje jau sėdi mamos ir tėveliai, kurie patys bildėjo „Bildučiuose“. Šis festivalis jau peržengė vieną kartą...“ – sakė šventės dalyvius ir svečius sveikinęs Ignalinos rajono savivaldybės meras Laimutis Ragaišis. Meras visiems linkėjo gerų spektaklių ir nuostabių akimirklų Ignalinoje. Na, o vaidinantiems ignaliniečiams, svečiams – bendrystės, naujų pažinčių ir draugų. Savivaldybės dovanėlės įteiktos teatrams po kiekvieno spektaklio, o meras pasveikino ir draugiškai apkabino festivalio sielą, širdį ir visų „Bildučių“ mamą – režisierę Jolantą Narbutaitienę.

Ignalinos Česlovo Kudabos gimnazijos teatras IKI festivalyje pristatė tris spektaklius, kuriuose vaidino patys jauniausi pradžiamoksliai, vyresniųjų ir vyriausiųjų mokinių grupės. Pradžiamokslų spektaklis pagal eiliuotą A. Kairaitienės pasaką „Zuikių margučiai“ buvo trumpas, smagus ir žavingas. Kiškučiai saugojo ir išsaugojo pintinėlę margučių, kurią iš jų vis norėjo nugvelbti tai šarka, tai lapė. Teatro IKI vidurinioji grupė parodė muzikinę istoriją pagal J. C. Eaton knygą „Nuostabu, namuose užsiveisė“. Gerai „užkabinta“ labai aktuali paauglių ir jų tėvų problemytė. Kas atsitinka, kai kambarį paverti sąvartynu ir tėvai supykę išvažiuoja. „Pasitūsinsim, kol atsibos...“ – sakė viena iš sesių, tačiau kambaryje prisiveisia tokių keistų, šiukšlyną mėgstančių būtybių,

kad pačioms kambario šeiminkėms baisu pasidaro. Tranki muzika, daug judesio, veiksmo ir juoko – spektaklis žaismingai linksmas ir taikliai pamokantis.

Na, o teatro IKI vyriausieji pristatė dramą „Reikia gyventi, mergaite... reikia gyventi!“ pagal M. Milaševič pjesę ir I. Mero romaną „Lygiosios trunka akimirka“. Skaudi ir tragiška Esteros ir Izaoko meilės istorija, prasidėjusi ir užsibaigusi žydų gete, nepaliko abejingų. Veiksmo kulminacija – Izaoko šachmatų partija su viršininku Šogeriu: jeigu Izaokas laimės, sušaudytas bus jis, jeigu pralaimės, mirčiai bus pasmerkti geto vaikai. Izaokas yra tik paprastas jaunas žmogus, trokšantis gyventi ir mylėti. Jo prieglobstis – Estera. Būdamas su ja, vaikinai užsimiršta esantis aptvertame aukštomis sienomis gete. Izaoko mintys nuklysta į didelę plačią pievą kurioje auga aukšta žolė, kur jie laisvi dviese. Pievoje žydi baltos gėlės. Izaokas priversta žaisti žaidimą iš gyvenimo ir mirties. Jis negali pralaimėti... Pukus vaidinimas ir išraiškingi režisierės J. Narbutaitienės sceniniai sprendimai, idėjos dar kartą įrodė jos talento dydį. Spektaklio premjera tradiciškai buvo anšlaginė. Daugybė žiūrovų tiesiog netilpo į salę,

galbūt spektaklis ignaliniėiams dar bus parodytas atskirai. Po spektaklio režisierė ir teatrą sveikino Ignalinos Česlovo Kudabos gimnazijos direktorė Valentina Čepnienė, puokštę gėlių vadovei įteikė ir vaidinę mokiniai.

Mažiesiems festivalyje dovanoti trijų mokinių spektakliai: jau minėta ignaliniėčių „Zuikių pasaka“, Utenos kultūros centro vaikų ir jaunimo lėlių teatro „Skruzdėlytė“ spektaklis iš gyvūnų gyvenimo „Išgelbėkime kengūriuką“ (režisierė Janina Baldauskienė), Alytaus Drevinuko mokyklos teatro studijos pasaka „Kojinių istorijos“ apie dingusių kojinių svajones ir nuotykius. Visi spektakliai labai šviesūs, spalvingi, muzika, šokiais ir dainomis pagyvinti.

Antrąją festivalio dieną pradėjo profesionalus teatras vaikams „Vėjų teatras“, mažiesiems atvežęs smagų ir šviesų muzikinį spektaklį „Baisiai gražu“ pagal D. Čepauskaitės eilėraščius (režisierė Eglė Kižaitė). Ir ne tik mažiesiems jis patiko, vyresni ir net vyriausi juo buvo taip pat sužavėti ir puikiai praleido laiką. Poezija, dainomis, suvaidintais vaizdeliais papasakota apie dviejų draugų – Jovitos ir Pijaus – draugystę, žaidimus, ginčus, išsiskyrimą, pažadus, rašomus laiškus, prisiminimus, vaikišką meilę... Scenoje net tikri blynai

kepti ir valgyti su uogiene. Pasak žiūrovų, tikrai buvo labai gražu.

Pirmą dieną dar džiaugtasi Pasvalio, Jurbarko, Anykščių ir Alytaus teatrais. Pasvalio kultūros centro vaikų ir jaunimo teatras parodė išpūdingai žavią dramą „Mes (ne) kaip Adamsai“ pagal Č. Adamso komiksų inspiruotus filmus ir adamsiškas istorijas (autorė ir režisierė Asta Simonaitė). Puikūs kostiumai ir scenografija, gera vaidyba leido pajusti tą nepaprastą, stebinančią, labai paslaptinę adamsišką pasaulį, kuriam taip priešinasi įprastasis. Kitokie mūsų visuomenėje sunkiai priimami.

Jurbarko kultūros centro vaikų ir jaunimo teatras „Vaivorykštė“ nagrinėjo paauglių bendravimo problemas. Birutės Šneiderienės režisuotoje dramoje „Pabėgimas į Akropolį“ – jaunų žmonių savęs ieškojimas ir nusivylimas, patyčios, atstūmimas ir tėvų dėmesio stoka, supratimo ir meilės ilgesys. Tekstinės kompozicijos apie sovietinę mokyklą meniškai pateiktos Anykščių kultūros centro Troškūnų teatro studijos „Mes“ žodžio vaidinime pagal A. Špilevoj „Neišmoktos pamokos“ (režisierė Jolanta Pupkienė).

Labai gražų spektaklį atvežė pirmąją festivalio dieną užbaigusi Alytaus jaunimo centro dramos studija „Svajokliai“.

Pagal garsų šiuo dienų D. Owens romaną „Ten, kur gieda vėžiai“ pastatytoje dramoje „Kaja“ pasakojama skaudi apleisto vaiko istorija. Šalia pelkių ir pelkėse Kaja užauga praktiškai viena ir tampa garsia mokslinike. Viską pasiekia pati. Drąsi ir laisva gamtos dukra sumaniai atkeršija savo skriaudėjui ir taip užbaigia nesėkmių istoriją. Šio spektaklio režisieriai – Ieva Ivanauskienė ir Jonas Gaižauskas. Jie vadovauja ir anksčiau minėtam Alytaus „Drevinuko“ teatrui.

Antrąją festivalio dieną vyresniems skirtus spektaklius pristatė Ignalina, Joniškis ir Molėtai. Jonišio kultūros centro vaikų ir jaunimo teatras „Bendraamžiai“ sukūrė judesio spektaklį „Generacija ZX“ (scenarijaus autorė ir režisierė Rasa Ripskienė). Jaunimas gvildeno skirtingų kartų – X ir Z – vertybių ir pasaulėžiūrų sankirtos, bendravimo, sugyvenimo ir priešiško problemos. Kartų ryšio problematika sklaidėsi šaltame, beausmiame technologijų pasaulio kontekste, skambant itin garsiai muzikai, kuri dar labiau paryškina susvetimėjimą, visuomenės su-

vienodėjimą ir abejingumą.

Molėtų kultūros centro teatro studijos „Remarka“ drama „Violončelė“ (pagal A. Šlepiuko novelę) atskleidė visuomenės tamsumą, apkalbų ir abejingumo temas. Mergaitė Živilė atsigauna tik muzikos mokykloje. Ji groja violončele. Su violončele ji vieną žiemos vakarą keliauja namo. Išlipusi iš autobuso, kur girdi skaudžius žodžius apie savo mamą, ji brenda per sniegynus. Realybėje išgyvena nerealių potyrių ar haliucinacijų. Surandama sniege vos gyva, ilgai gydoma ligoninėje. Mergaitė daugiau nebegali groti...

Bet spektakliai ir festivaliai turi pabaigą. Baigėsi ir šie „Bildučiai“, palikę begalę įspūdžių, gražių prisiminimų ir nuotraukų istorijai. Festivalio uždaryme visų teatrų trupes sveikino, už puikią šventę svečiams ir ignaliniėčiams dėkojo Ignalinos rajono savivaldybės vicemeras Vaidotas Židanavičius. Alytaus jaunimo centro dramų studijai „Svajokliai“ vicemeras įteikė garsaus kraštiečio, pasaulinio garso režisieriaus atminimui sukurtą statulėlę – nominaciją už plastiškiausią spektaklį.

Šios statulėlės autorius – ignaliniėtis menininkas Jonas Grunda. Plastiškiausio spektaklio apdovanojimas atiteko Alytaus jaunimo centro dramų studijai „Svajokliai“ (šis teatras išvyko anksčiau ir uždaryme nedalyvavo). Na, o padėkas festivalyje savo spektaklius pristatiusiems teatrams įteikė Ignalinos rajono kultūros centro direktorė Asta Sieliūnienė ir Ignalinos Česlovo Kudabos gimnazijos direktorė Valentina Čeponienė. Teatrų vadovai taip pat turėjo dovanėlių, jie dėkojo už draugystę ir puikiai organizuotą šventę.

„Džiaugiuosi, kad Ignalina tapo teatro miestu, o mes išugdėme labai gerą žiūrovą. Teatras keičia žmones. Jie tampa kur kas atviresni, jautresni aplinkai, įgauna pasitikėjimo, drąsos reikšti savo nuomonę, o kartais tai gelbsti nuo pražūtingų gatvės pagundų. Scenoje nugyventi gyvenimai palieka pėdsakus ir žmonių gyvenimuose. Man didžiausia laimė matyti savo vaikus užaugusius puikiomis asmenybėmis...“ – kalbėjo režisierė J. Narbutaitienė.

Parengė Vytautas Ridikas

Molėtų krašto žurnalistas Algirdas Boleslovas Meilus apie save: „Aš, Algirdas Boleslovas Meilus, Stefanijos Strazdaitės-Meiluvienės ir Viktoro Meilaus sūnus, giliau 1935 m. lapkričio 2 d. Perkalių kaime, Balninkų valsčiuje, Ukmergės apskrityje (taip gimimo liudijime parašyta). Mokiausi Dakpūniškių ir Perkalių pradžios, Libertavos septynmetėje, Alantos ir Balninkų vidurinėse mokyklose. Studijavau Kauno kooperatiniame ir Buivydiškių žemės ūkio technikuose, Kauno ryšių mokykloje, Vilniaus pedagoginiame ir Vilniaus valstybiniame universitetuose. Dirbau „Vienybės“ kolūkyje (Kavarsko r.), Rokiškio ryšių tarnyboje. Mokytojau Užunevžio, Aulelių (Anykščių r.), Juodiškių (Širvintų r.) pagrindinėse mokyklose. Žurnalistinę veiklą pradėjau Kavarsko rajono laikraštyje „Stalino vėliava“. Po to tęsiau žurnalisto darbą Molėtų laikraštyje „Pirmyn“, „Lietuvos aidas“, „Savivaldybės žinių“, „XXI amžiaus“ redakcijose, Utenos apskrities leidinyje „Utenis“, iš kurio 2015 metais išėjau į pensiją.

Pirmąją knygą „Molėtų rajonas“ parašiau 1984 metais. 2004 m. išleidau dvi poetas „Miške“, 2005 m. eilėraščių rinkinius „Kai ateina meilė“ bei „Dievui ir Tėvynei“. 2006 m. – pjeses „Naujoji Veronika“ ir „Bobų kaimas“. 2007 m. – dramą „Atsiveikinimo giesmė“, „Suplėšytas gyvenimas“ ir „Striptizas 99,999 procento“. 2008 m. išėjo romanas „Senbernio meilė“. 2009 m. – „Tarnystės meilė Alantos bažnyčiai“ (2010 m. buvo išleistas antras leidimas). 2009 romaną „Vestuvės Ežerėnuose“, 2011 m. romaną „Motinos laišakai žuvusiems sūnums“ (I knyga). 2012 m. „Tiesiog maestro“, 2013 m. „Mona Bolnikai“ (tarmiškai). 2015 m. „Motinos laišakai žuvusiems sūnums“ (II knyga). 2017 m. „Nuo Strazdelio...“. 2020 m. „Rudė – gandriuko mama“ (vaikams), 2012 m. „Motinos laišakai žuvusiems sūnums“ (III knyga). 2022 m. išėjo eilėraščių knyga „Akmenys širdį sušildo“.

Yra išleistos knygos ir drauge su kitais autoriais. 2005 m. „Alantos šviesuolis“, 2007 m. „Kūrybos akimirkos“, 2013 m. „Sudeikiai ateities kartoms“, keturios knygos (2008 m., 2012 m., 2015 m., 2019 m.) „Prie Piršeno ir Alaušų Balninkai“. 2020 m. „Lietuvos valsčiai Balninkai“.

Rašydamas eilėraščius, vartuju etnografiškus, tarmiškus žodžius, todėl pateikiu jų paaiškinimus, kad kiekvienas skaitytojas suprastų, kas parašyta. Labai noriu, kad poeziją skaitytų jaunimas. Manau, tokių bus.“

Algirdas Boleslovas MEILUS iš poezijos knygos „Akmenys širdį sušildo“

Žemės lopinėlis

Tėvynė – Lietuva –
Mano ir mūsų visų;
Mažas lopinėlis žemės
Tarp rytų ir vakarų.

Mažas ir nutryptas
Kojų svetimų;
Upių išraižytas
Sraunių ir seklių.

Ežerai, lyg akys
Melsvos mylimosios –
Pro pušynus žvalgos
Į dangaus paklotus*,

Kur naktim giedriausiom
Mirga milijonai
Žvaigždučių smulkausių
Lietuvai maloniai.

* paklotai – debesys

Skarą menu

Mamos skara –
Kutuota, kutuota*,
Lyg lovatiesė plati
Sklandos mano atminty.
Matau aš Ją (Mamą)
Su skara,
Laikančią ant rankų,
Lengvai supančią
Ir maitinančią mane.

Šitas vaizdas
Neišblės niekada –
Jis mirga mano akyse,
Užmiršti jo negaliu, negaliu...
Nors senas jau esu,
Bet mamą ir jos kutuotą skarą
Vis dar menu
Menu, menu, menu...

* kutas – papuošalas iš siūlų

Sauja vandens

„Paskutiniai bus pirmieji,
O pirmieji – paskutiniai...“
Šventos Evangelijos žodžiai
Prasmingai pranašauja
Žmonijos ateitį.

Išėjai ir nuėjai
Toli, toli.
Grįžti atgal reikės
Ilgai, ilgai.
Sugaištą laiką, ar skaičiavai,
Kol pėdinai
Ramiai, ramiai?

Grįžt tikrai reikės
Prie gyvenimo versmės –
Šalto, ledinio,
Kunkuliuojančio vandens
Saujį pasisemt
Ir toliau gyvent.

Parengė Vytautas Ridikas

Šeimą turintis uteniškis pasišventė tarnauti Dievui ir žmonėms

Daiva ČEPĖNIENĖ

Lietuvoje 2007 metais pradėtas organizuoti vedusių vyrų rengimas nuolatinei diakonystei. Vakarų Europoje tokia tarnystės forma yra gana populiari, o Lietuvoje dar tik skinasi kelią. Mūsų šalyje yra vos keliolika šventimus priėmusių nuolatinių diakonų, vienas iš jų tarnystę neseniai pradėjo eiti Utenos Dievo Apvaizdos bažnyčioje. Rugsėjo 6 dieną šioje šventovėje vyko ypatingos iškilmės – Panevėžio vyskupas Linas Vodopjanovas OFM nuolatiniu diakonu pašventino daug metų čia tarnavusį Nerijų Rasteni. Pasikalbėjome su naujuoju diakonu apie pašaukimą, tikėjimo kelią ir naują tarnystės formą.

Gyvenimo ieškojimai ir atradimai

Su tikėjimu ir Bažnyčia pašnekovas savo gyvenimą sieja jau daug metų. Jis augo tradiciškai religingoje šeimoje, tačiau paau-glystėje kuriam laikui nuo Dievo buvo nutolęs. Tai, pasak N. Rastenio, buvo to meto komunistinio auklėjimo pasekmė. Baigęs Utenos 6-ąją vidurinę mokyklą (dabar Utenos Aukštakalnio progimnazija), 1990 metais jis nusprendė studijuoti istoriją. Ir nors tais laikais įstoti į aukštąją mokyklą nebuvo lengva, vaikas to neįvertino ir studijas po kurio laiko metė.

„Būdamas 19-os metų susipažinau su Antalieptėje, Zarasų rajone, dirbusiu kunigu Algirdu Daukniu. Tuomet mane patraukė ir pasirodė įdomus tikėjimo kelias. Tada sukūriau šeimą, mokiausi tuometinė-

Pasak diakono Nerijaus Rastenio, tikroji meilė Dievui prasideda nuo meilės savo artimui

je Kauno aukštesniojoje katechetų mokykloje. Tikybos mokytoju pradėjau dirbti Šeduvoje, vėliau, apie 1993 metus, grįžome į Uteną, kur tebedirbu ir šiandien. Iš pradžių dirbau Utenos 6-ojoje vidurinėje, o šiuo metu dirbu Utenos Adolfo Šapokos gimnazijoje. Neilgam laikui – dvejiems su puse mokslo metų – buvau išvykęs pa-dirbėti į Vokietiją. Ten tikybą dėsciau lietuviškoje Hiutenfeldo Vasario 16-osios gimnazijoje“, – apie savo gyvenimo ieškojimus ir atradimus pasakojo vyras.

Diakonams – išskirtiniai reikalavimai

Bemokydamas vaikus tikėjimo tiesų mokykloje pašnekovas pradėjo aktyviau reikštis Bažnyčios gyvenime, patarnauti šv. Mišioms. Apie diakonų tarnystę uteniškis sužinojo maždaug prieš dešimt metų, kai tuometinis Dievo Apvaizdos parapijos klebonas Henrikas Kalpokas jam pasiūlė pasvarstyti apie galimybę siekti diakonystės.

„Mes su klebonu ilgai apie tai kalbėjome. Ir kaip tik Panevėžio vyskupijoje buvo pradėti organizuoti ekstraordinarių šv. Komunijos dalytojų kursai. Šie kursai ir buvo pirmasis mano žingsnis. Tuo metu būsimų diakonų kursas jau buvo surinktas, todėl aš nebesusėpėjau laiku į juos užsiregistruoti. Teko laukti, kada bus renkamas antras kursas“, – pasakojo N. Rastenis.

Sulaukęs renkamo būsimų diakonų kurso, kandidatavo.

Kandidatas į diakonus turi turėti aukštąją išsilavinimą, būti ne mažiau 35 metų amžiaus, santuokoje išgyvenęs ne mažiau kaip 10 metų. Jeigu diakonystės siekiama nebūnant santuokoje, tuomet prieš priimant šventimus duodami skaištybės įžadai.

Nusprendęs lankyti diakonų mokymus, N. Rastenis turėjo rašyti motyvacinį laišką, dalyvauti pokalbyje ne tik su dvasinin-

kais, bet ir su psichologu.

Pašnekovo teigimu, būsimo diakono sutuoktinei taip pat tenka didžiulis vaidmuo, mat tik su jos raštišku leidimu, įteikiamu vyskupui, vyrui leidžiama siekti diakonystės. „Žmona kiekvienais mokslo metais turi rašyti leidimą. Nes jeigu diakonystė trukdytų šeimai, pirmučiausia pareiga išliktų išsaugoti šeimą. Iš mūsų, aštuonių vyrų, besiruošusių tapti diakonais, tik šeši priėmė šventimus“, – atviravo pašnekovas.

Mokslai trunka penkerius metus. Pirmas kursas vadinamas parengiamuoju, vėlesnės studijos tęsiasi ketverius metus. „Pradėjau mokytis 2018 metais. Kartą per mėnesį važiudavau trims dienoms – penktadieniui, šeštadieniui ir sekmadieniui – klausyti pas-kaitų. Mane labai palaikė darbovietės vadovybė, nes penktadienis mokytojams darbo diena. Man tomis dienomis arba nepriskirdavo pamokų, arba turėdavau tik vieną kitą pamoką iš ryto ir po rytinių pamokų važiudavau į mokslus. Artimieji taip pat palaikė. Žmona gal būtų labiau svarsčiusi dėl mano diakonystės, jeigu mūsų vaikai dar būtų buvę maži. Bet dabar mūsų sūnūs jau gyvena savarankišką gyvenimą“, – atskleidė jis.

Mokymuose kartu su būsimais diakonais gali dalyvauti ir jų sutuoktinės. „Mokymavomės semestrais, būdavo atsiskaitymų, egzaminas raštu, įgytos žinios vertinamos pažymiais. Baigus šias studijas diakonui nesuteikiamas bakalauro ar koks kitas formalus laipsnis – išduodamas pažymėjimas su nurodytu išklaustų valandų skaičiumi ir įgytų žinių įvertinimu balais.

Baigdamas mokymus praėjusių metų gruodį vyras priėmė akolito skyrimą. Akolitai procesijos metu gali nešti Evangelijų knygą, kryžių, žvakes, smilkytuvą, o ekstraordinariu atveju – tikintiesiems dalyti šv. Komuniją.

**Vienintelis diakonas
Panevėžio vyskupijoje**

Rugpjūčio mėnesį N. Rastenis buvo išventintas į nuolatinius diakonus ir tapo vieninteliu šeimą turinčiu diakonu ne tik Utenoje, bet ir visoje Panevėžio vyskupijoje.

Jo nuomone, diakonystė Lietuvoje populiarėja ne tik dėl kunigų trūkumo, bet ir dėl Vatikano II susirinkimo 1962–1965 metais metu popiežiaus paskelbto raginimo kunigams eiti į žmones ir dalytis tikėjimu. Diakonai, kaip tarpininkai tarp Bažnyčios ir pasauliečių, padeda šią misiją vykdyti, tačiau neneša atsakomybės už administracinius parapijos reikalus, negali aukoti šv. Mišių, klausyti išpažinčių ir teikti Ligonių patalpimo sakramento. Gali teikti sakramentus, skaityti Evangeliją, sakyti pamokslą, palaiminti, sutuokti, krikštyti ir pan.

„Bažnyčia neįsipareigoja išlaikyti diakonų, todėl mes turime išlaikyti save savo profesinėje veikloje. Diakonystė yra savanoriška ir neatlygintina tarnystė, tačiau kunigas diakonui gali skirti dalį aukos už atliktą pareigą, pavyzdžiui, laidojimą ar pan.“ – aiškino pašnekovas.

Pakanka laiko ir šeimai, ir profesinei veiklai, ir tarnystei

Vyras neslėpė, kad išventinimo ceremonijos metu sakant priesaiką padėjus ranką ant Biblijos per kūną bėgiojo šiurpuliukai. Šventimus vyskupas sutiko atlikti Dievo Apvaizdos bažnyčioje, o iškilmingoje ceremonijoje dalyvavo dvasininkai, diakono artimieji, bičiuliai, kolegos.

Diakonų liturginiai drabužiai skiriasi nuo kunigų aprangos. Įprastai diakonai dėvi stulą per petį ir dalmatiką. Paprastą dieną bažnyčioje dėvi albą (ilgą baltos drobės drabužį) ir stulą, kuri eiliniu laikotarpiu būna žalios spalvos, laidotuvių metu – violetinė.

Liturginius drabužius N. Rasteniui pasiūvo parapijos bendruomenės siuvėjos, įvilktuves tarnystės rūbais turėjo atlikti artimiausio jo šeimos žmonės – žmona ir vaikai.

Vyras džiaugėsi, kad pareigas ir tarnystę jam pavyksta suderinti, pakanka laiko ir profesinei veiklai, ir šeimai, ir pašaukimui tarnauti bažnyčioje. „Gyvenimas po šventimų nepasikeitė. Toliau einu pasirinktu keliu. Visiems palinkėčiau nebijoti eiti savo keliu, o pajutus, kad eini ne tuo, nebijoti keisti krypties. Nereikia baimintis eiti tikėjimo keliu, pats žodis pasako, kad tai – tikėjimas. Daug žmonių nutolsta nuo tikėjimo dėl to, kad ieško. O ieškoti nėra lengva, rezultato reikia siekti kantriai. Mylėti Dievą ir pasaulį labai lengva, bet tikroji meilė Dievui prasideda nuo meilės savo artimui“, – mintimis dalijosi diakonas N. Rastenis.

Parengė Deimantė Zarankienė

Nerijus Rastenis į diakonus buvo išventintas rugpjūčio mėnesį

Iškilmingoje ceremonijoje dalyvavo dvasininkai, šeimos nariai, kviesti diakono bičiuliai, kolegos

Malūnas, kuriame pasaulis sudegė per vieną naktį, kulkos, atėmusios net ašaras, ir bulvės, pasodintos upės dugne

Visvaldas KULAKAUSKAS

Netoli šiaurinio Alaušo kranto, tarp Alaušų ir Bikūnų, prie vieškelio įsikūręs Viešeikių kaimas. Anksčiau čia buvo ir *palivarkas* su malūnu, tačiau pirmojo nebeatsimena ir seniausieji gyventojai, o antrasis, prieš kelis dešimtmečius viręs Utenos melioracijos statybos valdybos poilsia viete, jau kuris laikas riogso apleistas ir beieškantis laiko supratimą pamiršusio šeimnininko. Būtent senasis malūnas, kuriame gyvenimas virte virė įsirežė į senolių atmintį. Malūną nuomos teise valdė Domas Vyžintas į Viešeikius persikėlęs iš Vyžuonų.

Tarpukariu Viešeikiai buvo išskirstyti į vienkiemius – atsirado nemažai stambių ūkininkų, kurie, atėjus sovietams, buvo išbuožinti, dalis jų pateko į Sibirą. Beje, kaimas buvo nemažas, tačiau savo mokyklos neturėjo – viešeikiškių atžalos ėjo mokslų krimsti į Ubagus (Liepakalnį), Satarečių, Šikšnius, Dubuliškį, Užpalius.

Išgyveno tik pusė

Genovaitė Pernavienė (Miškinytė), kuri gimė 1940 metais, pasakojo, kad gimtuosiuose namuose gyveno iki 24 metų, kol ištėkėjo už vyro į gretimą Ramavydiškių kaimą. Į Viešeikius grįžo po dviejų dešimtmečių, tačiau jau ne į tėvų namus – įsigi-

jo kaimynų Stepanonių namus, kuriuose su sutuoktiniu Rimantu gyvena bene 30 metų.

Pasak moters, „einant melioracijai“ nemažai sodybų Viešeikiuose buvo nugriauta – žmonės išsikėlė į miestą, Sudeikius... Ankstesnieji Pernavų namų šeimnininkai Stepanoniai buvo jau seni, negalėjo dirbti, jokių gyvulių laikyti, tad jų melioracija nelietė, paskui patys pardavė namus ir išsikėlė į Uteną. Neliepė išsikelti ir Miškiniams, nes jie *skaitėsi* gyveną gyvenvietės zonoje.

G. Pernavienė pasakojo kilusi iš *aštuonių*. Išgyveno tik pusė. Mama anksti mirė nuo vėžio (pašnekovė neturėjo ir dešimt metų), tačiau tėvas Juozapas Miškinis pamotės neparvedė. Gyveno kartu ir jo tėvai, bet senelė mirė, kai pašnekovei buvo gal treji metukai, o senelio, deja, ir nespėjo pamatyti. Miškinių sodybą statė senelis, kurio namai iš pat pradžių stovėjo kitapus gatvės, tačiau, panaikinus režius, visus trobesius teko perkelti į dabartinę vietą. Valdė daugiau nei 30 hektarų. Kaime buvo ir daugiau didžiažemių (tarp jų ir Braukyla), kuriuos sovietai kaip buožes išvežė į Sibirą. Nors iš J. Miškinių atėmė žemę, bet neištrėmė – pagailėjo našlio su mažais vaikais.

Gardi duona, kurios nėra...

Mokyti viešeikiškė pradėjo Liepakalnyje (Sudeikių sen.), mokslo įstaiga buvo įkurta dideliuose į Sibirą ištremtų stiprių ūkininkų Paškonių namuose. Viename gale mokėsi gal trisdešimt pradinukų, kitame gyveno iš Užpalių krašto kilusi mo-

kytoja Ona Gipiškytė (pirmoje klasėje mažąją Miškinytę mokė ir mokytojas Kildišius), vėliau ištėkėjusi už Seibučio. Kai mokykla ten *baigė*, o savininkai grįžo iš tremties, jiems namai nebuvo gražinti. Anot pašnekovės, tik visai neseniai jie išsipirko savo namus, suremontavo ir pavertė vasarviete.

Pabaigusią du skyrius Liepakalnyje, į trečiąjį tėvai dukrą nusprendė leisti į artimesnį Satarečių (Sudeikių sen.). Ten mokykla irgi buvo įkurta išvežtųjų, Malašauskų, namuose. Pašnekovė atsiminė sodyboje buvus labai didelius klojimus, tvartus. Namuose tilpo ne tik mokykla, buvo ir kambarys mokytojai bei užteko vietoms kelioms šeimoms. Viešeikiškę mokė, anot jos, labai gera mokytoja Ona Garunkštytė.

Septynmetę G. Pernavienė lankė Dubuliškyje (kaimas tuo metu greičiausiai jau buvo išnykęs, mokykla priklausė Zabičiūnams). Mokyklos pirmame aukšte veikė septynios klasės, o antrame gyveno mokytojai. „*Nebuva ko apsiaut. Nebuva iš ko nupirkt. Būdava, rudenį šalnas, tai kolai vieškeliu aynam, baika, kojam gi nešalta – basi. A paskui, kai raikia par pievas, par laukus, par dirvonus – šalna! Ajajai, kaip šalta kojam būdava. Bet nei sirgdavam, nei nieka! Žiemų mes kaip našlaičiai jau būdavam, tai mum mokytojai nupirkdava kakius tai batukus, medžiagas kakį gabaliukų, pasisiūdavam. Baisiai sunki vaikystė buvo. Kai dabar žiūriu, kaip augina vaikus ir kaip mes augam, tai baisu baisu... Nama einam iš mokyklas, katras jau turim*

Genovaitė Pernavienė niekada iš gimtojo krašto nebuvo toli išlėkusi – ir dabar gyvena Viešeikiuose

duonas, tai dalinames visi – ajajai, kaip skanu! Negi duodava mokyklaj ti kaip dabar duoda visokius priešpečius... Visa kuo aprūpinti...“ – minė sunkius laikus viešeikiškė.

Pikčiau vilkų...

Į mokyklą pašnekovė eidavo ir šeštadieniais, atostogų tiek daug, kiek dabartiniai mokiniai, neturėjo. Nors į Dubuliškio mokyklą (Zarasų r.) takas vedė per Medenų mišką, nusidriekusį nuo Bikūnų iki Zabičiūnų, niekada joks žvėris nėra vaikų nei užpuolęs, nei išgądinęs. Skrebai buvo pikčiau vilkų. „Kai eidavam iš Liepakalnia mokyklas, mus, vaikus, ir paveja šitie skrebai važiuodami, insodina vežt nama. Mes gi sėdam. „Ar ateina naktį in tėvus kas? Gal su ginklais kas ateina?“ – ima kamantinėt. A tevai prigrasindava: „Tik jau niekam neprastarokit, kad buva naktį banditai atajj!“ „Ne, neateina!“ – sakydavam. Būdava, kad ir mes pamatam, kad kas su arkliu važiuoja, ir vejames – pavėžės. Pribėgam, gi žiūrim – čia šitie, skrebai...“ – pasakojo Viešeikių gyventoja. Jai partizanų savo kelyje neteko sutikti, o jos vyrui, dar 12–13 metų paaugliui, kartą einant per miškelį iš *mojaus* Šikšniuose, jau patamsyje teko susidurti su naktiniais... Laimei, atsipirko tik dideliu išgąsčiu.

Dubuliškyje kiekviena klasė buvo atskira. Mokytojavo Bronius Mitalas (direktorius), Regina Mitalienė (pašnekovės teigimu, ji dar gyva, jai – per devyniasdešimt), Izidorius Šuminas (pašnekovės auklėtojas), Janina Šuminienė (mokė lietuvių kalbą, chemiją), Nijolė

Miškinių namai, kurie šiuo metu priklauso Masiuliams, šioje vietoje greičiausiai atsirado skirstant kaimą į vienkiemius

Kuzmaitė, Leitonaitė, Paunksnytė.

Kai mokyklą panaikino, pastatas buvo perkeltas į Alaušus (Sudeikių sen.), jį su kitais meistrais kėlė ir pašnekovės vyras. Jame įsikūrė kultūros namai, kolūkio kontora ir gyventojų butai.

Gabios mokinės vargai

Nors mokslas Genovaitėi sekėsi gerai – baigė septynmetę beveik vienais penketais – sergalingas tėvas nusprendė dukrą pasilikti prie savęs, nes vyresnįjį brolių paėmė į armiją, jaunesnysis išėjo mokyti į Salas (Rokiškio r.). Susitikę gabią mokinę, mo-

kytojai stebėjosi, kodėl ši niekur nestoja, kam vargsta kolūkyje. Pašnekovė pripažino, kad noro mokytis buvo, jos brolių technikumė dėstytojai irgi kalbino atvežti mokyti brolių ar seserį. Tėvas pasiliko prie savęs ir antrą dukrą, bet ji, vienuolika metų vyresnė už Genovaitę, greitai ištekėjo. Brolis, grįžęs iš armijos, irgi dirbo kolūkyje, o jaunėlis tęsė mokslus Kaune.

Kaip sakė G. Pernavienė, ji visą gyvenimą praleido prie gyvulių: melžė karves, šėrė kiaules. Iš pradžių Viešeikiai priklausė kolūkiui „Pilnoji varpa“ (toks užrašas, anot moters, dar „puikavosi“ ant Miškinių suvisuomenintos klėties, o kitame namo gale ilgą laiką veikė kolūkio kontora), paskui keitėsi ne tik kolūkių pavadinimai, bet ir ribos.

Kolūkio sunaikintas malūnas

Viešeikiuose stovėjusio dvaro (*pali-varko*) G. Pernavienė jau nebeatsimena, tačiau šiam priklausiusiame malūne dar maldavo grūdus. Jos tėvas pasakojo, kad prieš karą viešeikiškiams už malimą mokėti nereikėjo, nes jie prisidėjo prie malūno statybos. Kai susitvėrė kolūkiai, malūną perėmė kolūkis, tačiau kai pastatas ėmė irti, nebesiėmė jo remontuoti, juolab kad tada jau turėjo elektrinį malūną. Vėlesniais laikais malūnas buvo paverstas vila, kurią, anot pašnekovės, nupirko buvęs Utenos kolegijos direktorius Gintautas Bužinskas. Beje, malūnas priklausė kai kuriems kaimo gyventojams, tad naujasis savininkas išmokėjo jiems priklausančias dalis. Anot moters, viduje buvo gana ištaiginga, vykdavo vestuvės (taip

Dubuliškio septynmetės pastatas, anksčiau pilnas žmonių šurmulio ir sovietmečiu perkeltas į Alaušus, dabar niekam nebereikalingas

Brolio Vilhelmo (Viliaus) (stovi pirmas iš dešinės) išleistuvės į tarybinę armiją (iš kairės stovi Genovaitė Miškinytė, jos brolis Kazimieras, sesuo Veronika Stanislava, sėdi tėvas Juozapas Miškinis (pirmas iš dešinės) su broliu Kazimieru)

Satarečiaus pradinės mokyklos mokytoja Ona Garunkšytė su mokiniais: iš kairės stovi Aldona Česonytė, Nijolė Bilaišytė, Genovaitė Miškinytė, klūpi (iš kairės) Aldona Masiulytė, Mikučionis Benas ir Danguolė Kuzmaitytė

pat ir pašnekovės sesers sūnaus), be didelės salės, buvo ir virtuvė, miegamųjų. Tačiau gal dešimt metų viskas apleista, niekas nevyksta.

Į kalną nuo malūno, link vieškelio, yra didelis sodas, kuris priklauso Vyžintų sodybai, niūksančiai šoniau. Vyžintai – didžiažemiai, neišvenge Sibiro.

Po kelis arus išsidalytas ežeriukas

Pasak G. Pernavienės, važiuojant link Bikūnų kairėje kelio pusėje už pušynėlio telkšo gal trijų hektarų dydžio Raistinio ežeriukas, kuris dabar „visiems išdalytas po kelis arus“. Dabar ežeriukas gerokai susitraukęs. Anksčiau, kai dar buvo galima prie jo prieiti, kai kas su valtimi ir pažvejodavo. Prie ežeriuko stovėjo Stepanoniams priklausiusi pirtis, nuo kurios į vandenį vesdavo ilgas lieptas.

Anot viešeikiškės, Viešeikių tvenkinyje (*prūde*) ne tik maudydavosi, bet ir žvejodavo. Žvejybai naudojo žeberklus, o vaikams Alaušos upelio žolėse ar po akmenimis žuvų pagaudavo ir rankomis – tiek jos ten būdavę! „Eidavo“ ir unguriai. Kas netingėdavo, tas jais „pasinaudodavo“. O dabar, sako, ungurių nebelikę...

Tuščios kaimo kapinaitės

Prie Pernavų namų stovi ažuolinis 2008 metais šeimininko sumeistrautas kryžius. Moters tėviškėje irgi stovėjo medinis kryžius, kurį pagamino ir pastatė jos tėvas. Vėliau jis nupuvo ir greičiausiai buvo sudegintas. Dar vienas medinis kryžius, lyg koks riboženkliškis, ilgai stovėjo Česonų sodybos galulaukėje.

Pasak G. Pernavienės, kapinėse anksčiau buvo daug kryžių. Ji atsiminė tuos laikus, kai ten buvo laidojama. Amžinojo poilsio ten atgulė jos broliukas Kaziuakas (mirė gal trejų metų nuo meningito), sesutės Onytė, Verutė ir Rožytė, partizanų nušauta vyro pusseserės mama. Vėliau, kapinėms nykstant, minėtos moters dukra gimdytoją perlaidojo Sudeikiuose, kiti kaimo gyventojai irgi savo artimuosius ėmė laidoti kitur. Tiek G. Pernavienės tėvai, tiek jų tėvai jau palaidoti Užpaliuose.

Pasižymėjęs kalvis

Pasak G. Pernavienės, Viešeikiai turėjo savo kalvį – Joną Kazakevičių. Seniukas turėjo savo kalvę, kurioje kaldavo visa, ko tik žmonėms ūkyje reikėdavo, „buva pasižymėjęs, visi in jį važiuodavo“. Kai jis mirė, kalvystę iš tėvo perėmė sūnus, tačiau vėliau melioracija nugriovė visą sodybą, kuri, anot pašnekovės, buvo labai gražioje vietoje. J. Kazanavičiaus anūkai dabar gyvena Sudeikiuose.

„Mana tėvelis labai dirbdava – meistras anas labai jau buvo. Roges gražias padirbdava vaikam, grėblius moterim labai jau dailius padirbdava, pavalkus arkliam. Stalius buvo, kų darė, viskų padare. Viskų sau pasidarydava ir kitiems padarydava“, – apie tėvą kalbėjo dukra.

Senesniais laikais ausdavo visos kaimo moterys, tačiau G. Pernavienei Viešeikiuose nė viena taip neįsiminė kaip Musiekiuose gyvenusi Bronė Zamauskienė.

Majavon kviesdavo noragas

G. Pernaviene pasakojo, kad vakarais vyrai rinkdavosi kortomis lošti, moterys ateidavo su karvalatais verpti arba megzti. Šokdavo, dainuodavo. Vaikai žaisdavo. „Visi turėdava užsiėmimų, visi linksmai praleisdava laikų, – teigė pašnekovė. – Rinkdavas ti, kur daugiau vietas. Seniau gi galas tai netvertas, aplinkui suolai būdava, stalai. Suolai mediniai, paprasti, lempa žibalinė dega. Vakaraus visi rinkdavas, dienų tai ne. Dienų vyrai jauni, būdava, tai palei kalnus! Kad ir suaugę vyrai – su slidėm, dvidešimt ar trisdešimt metų, betgi da jauni, rūpi pašėlt! Pritaisydava ant leda ratų, vadindava boba... Suskaličydava, viska būdava... A mažučiai ant užpakaliuko čiauzdava...“

Nors kalbinta moteris kaime atsiminė buvus tik du kryžius, kryžavos būdavo,

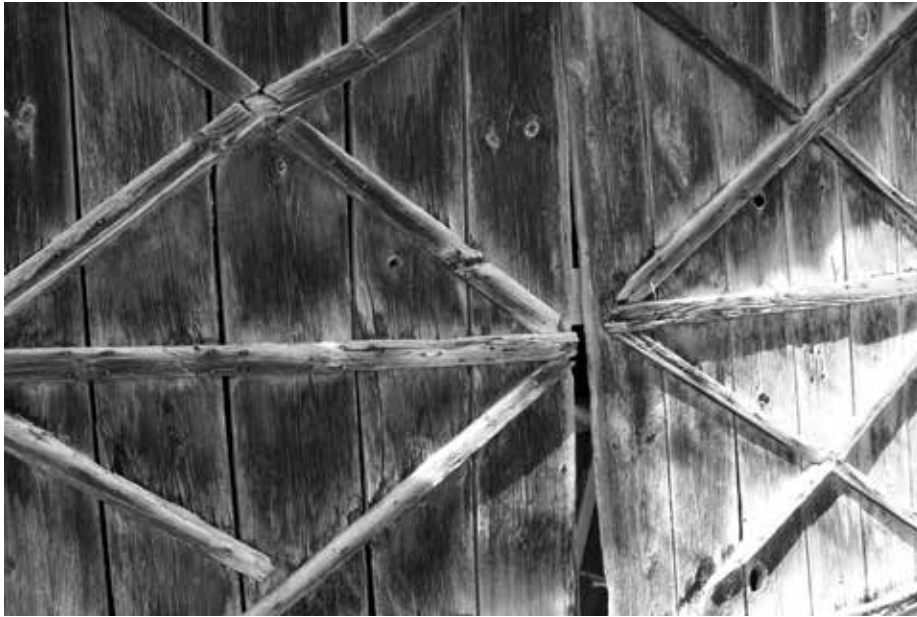
Viešeikių kapines tebejuosia akmenų tvora ir tebesaugo apgriuvusi jėjimo arka

nuo kryžių žmonės eidavo į kapines. Kur kas populiarenes buvo majavos. „Majavos būdava gi labai gegužį, dar birželį būdava – labai eidava žmones majavos šitos... Mūsų buvo kamara labai didelė, tai buvo pritaisyta majava, ir beržiukai, gėlių ti kakių lauka, kai nebuva da darželių gėlių. Papuošdava, čia Aušros vartų pa-

veiklas gi, gieda gi, meldžias... Suveidava labai jau. Vakari gi tevelis naragų pakabindava, tik šešias valandas – šitan naragan, kad žinotų, kad laikas jau eit. Sužvanga šitas naragas, palyčia vadindava, tai girdi toliausia, kurgi! Išgirsta, tadu visi bruka visus darbus ir bėga jau melstis. Eidava ir jaunimas, visi eidava. Paskui pa-

Genovaitės Miškinytės ir Rimanto Pernavo vestuvės jaunosios šone Viešeikiuose 1964 m. gegužės 17 d.

Miškinių ūkinio pastato (greičiausiai tvarto) durys

majavai taigi šokiai ti, da muzikontų koki susiranda, tai smuiky, tai armoniky, tai vėl kų. Ai, kaip jaunimas kvatydava! Aš da mažute buvau, atsimenu...“ – kalbėjo G. Pernavienė. Muzikantų vietinių nebuvo, tai iš Šeimyniškių (Sudeikių sen.) ateidavo Bronius Sirutis arba iš Liepakalnio (Sudeikių sen.) Vladas Labeikis. Abu grojo armonikomis. O jei koks didelis suėjimas ar *balius*, tada samdydavo Vilotį iš Stasiškių (Sudeikių sen.). Jis grojo akordeonu (kas tuo metu buvo reta), tad jaunimo sueidavo net iš kelių kaimų.

Pasak moters, *majavon* žmonės rinkdavosi kiekvieną vakarą, tik sekmadi-

nį dienos metu, per šv. Mišias, o šokiai vykdavo šeštadienį arba sekmadienį. Pasmaldos netrukdamo valandos. Ona Pabrėžienė ne tik turėjo gražų giedotojos balsą, bet ir buvo aktyvi saviveiklininkė. Į laidotuves giedoti kviesdavo pašnekovės seserį Veroniką Stanislavą Stepanoniene. Balsingas buvo ir Petras Stepanonis, prie viešeikiškių prisijungdavo ir musteikiškis Stasys Gruodys.

Anot G. Pernavienės, *majavos* Viešeikiuose išliko labai ilgai. Ir kolūkis šio susijimo nedraudė. *Majavos* vieta buvo susitarimo reikalas. „*Jei jau šeiminykas priima, tai tadu ir eina žmonės.*“

Buvę Stepanonių, dabar Pernavų namai, statyti 1968 m.

Gaudydavo sveikintojus

Pasak G. Pernavienės, Viešeikiai priklausė Užpalių parapijai, tačiau pora kilometrų artimesnė Sudeikių bažnyčia. Švč. Trejybės atlidai vykdavo Užpaliuose, o Šv. Elžbietos – Sudeikiuose. Kol kolūkiai nebuvo suvisuomeninę arklių, į atlaidus važiuodavo jais. Dviratį tada retai kas turėjo – brangu buvo. Tik vėliau į atlaidus pradėjo važiuoti dviračiais, o kas jų neturėjo, eidavo pėsčias.

Moteris atsiminė, kad po *kermošiaus* vykdavo *pakermašin*, t. y. pas gimines. Vyras išgerdavo koki *pusbankiuką*, šeimyninkas aprodydavo ūkį, pasėlius, moteris irgi turėdavo savo kalbos. Žinoma, būdavo linksma ir būriui vaikų. Pusbrolių buvo daug, kadangi pašnekovės mama, kilusi iš Kušlių kaimo (Užpalių sen.), buvo „iš aštuonių brolavas“. Tėvai turėjo daug žemės, todėl buvo išvežti į Sibirą. Pas Miškinius giminės rinkdavosi, kai Sudeikiuose vykdavo Šv. Elžbietos atlidai.

G. Pernavienės tėvas – Juozapas, tad: „*Švęsdava seniau da Juozapines, a tarybiniais laikais tai kur jau, nebešventė. Seniau kabindava vainikų ant durų, naktį gaudydava, vesdava vidun gi vaišint. Ty liai kala ant durų qžuolinius vainikus, dienų nupina, tadu vakari, pritemus, sugula visi, tai neša jau. Pindava tik iš qžuola lapų, tai da gėlių kakių indeda, pivonijų ar kų.*“

Anot G. Pernavienės, sovietmečiu itin buvo švenčiamos Joninės Bikūnuose, ant piliakalnio. Prie renginio svariai prisidėdavo saviveiklininkai, tarp jų ir pašnekovė. Saviveiklininkai mokydavosi tautinių šokių. Ir nors tautinius rūbus turėjo ne visi, jų netrūko – buvo iš ko pasiskolinti, žmonės dar turėjo austinių drabužių. „*Kai stoja nepriklausomybė, viskas išnyka, dinga*“, – apie Joninių pabaigą Bikūnuose sakė moteris.

Kulkos, atėmusios net ašaras

G. Pernavienė pasakojo, kad didelė Putrimų šeimyna turėjo gal 40 hektarų žemės. Ona Masiulytė, kilusi iš Zabičiūnų kaimo (Zarasų r.), ištekdėjo už Felikso Putrimo, kuris žuvo partizanaudamas. Iš pradžių jis buvo palaidotas Viešeikių kapinėse, o paskui greičiausiai perlaidotas Užpaliuose. Žuvo ir jo keturi broliai. Balį nušovė, kai bėgo iš miško (ten lyg buvo ir bunkeris). Jonas slapstėsi pas kažką Musteikiuose (Sudeikių sen.). „Pamatęs *skrebus*, nusigando, bėgo pakalnėn ir kulka pavijo.“ Antaną sudegino klojime, kuriame bandė slėptis, uždegę jį padegamosiomis kulkomis. Stasys iš pradžių išvengė tremties, priglaudė giminės, globojo mokyto-

jai. Jis labai vargo, tad kažkas jį įkalbėjo važiuoti į Rusiją užsidirbti. Rusijoje S. Putrimas vedė lietuvę, bet ir ten likimas jam laimingai nesusiklostė – žuvo šachtoje. Žmona parvežė vyro palaikus ir palaidojo Užpaliuose. Anot pašnekovės, kai laidojo sūnus, motina Elena (?) Putrimienė jau ir ašarų nebeturėjo – tiek vaikų buvo praradusi... Senąją Putrimienę su marčia ir dukterimi Natalija (kita duktė – Elena – buvo ištekėjusi ir išėjusi gyventi kitur) išvežė į Sibirą. Sibire O. Putrimienė antrą kartą ištekėjo, tapo Pabrėžiene, į Lietuvą grįžo su penkiais vaikais. Grįžo ir senoji Putrimienė su dukra. Beje, tėvas Putrimas irgi nemirė sava mirtimi: „*Anas važiava iš Utenas žiemas laiki, buvo 40 laipsnių šalčia, pagėrįs buvo, iškrita iš rogių, rado sušalusį – arklys vienas atają namą.*“

Anot G. Pernavienės, kai O. Pabrėžienė nuseno, „protas ėmė nebe taip vesti“, dėl pavojaus, kad kur neišeitų, namai namiškių buvo aptverti tvora.

Felikso sūnus Romas (gim. 1945 m.), O. Putrimienės sūnus iš pirmosios santuokos, trėmimo metu nebuvo namie, glaudėsi pas tetą, mamos seserį. Gal jis taip ir būtų likęs, tačiau motina, nusprendusi, kad vaikui vis tiek bus geriau su gimdytoja nei pas tetą, paprašė, kad trėmėjai užvežtų ją pas seserį, kad ji galėtų pasiimti atžalą. Iš tremties R. Putrimas grįžo gal penkiolikos metų.

Kentėjo ir nuo naktinių, ir nuo tarybinių

Daugiau partizanų Viešeikiuose pašnekovė neatsimena, tačiau netolimose Rama-

Beržo stuobrys, lyg koks laiškanėšys, tebetarnauja keturioms kaimo sodyboms

2008-aisiais Rimantas Pernavas sumeistravo ir prie namų pastatė kryžiu

vydiškėse partizanavo vienas toks, kuris per savo vestuves buvo suimtas ir nuteistas dešimčiai metų tremties. „*Kai anas grįžo iš Sibira, visi jo labai nekente, nes kai anas banditava, labai skriaudė žmones, gal ne vienų ir nušavęs yr, vogė labai viską...*“ – sakė moteris, įtarianti, kad jį greičiausiai skrebams įskundė nukentėję gyventojai. Grįžęs į Lietuvą, apsigyveno pas žmoną.

G. Pernavienė atsiminė, kad „tarybinius vadindavo *skrebais*, o naktiniai – tai ban-

ditai“. Pasak moters, ir vieni, ir kiti skriaudė žmones. Naktiniai daužydavo langus, jei tėvai nenorėdavo įsileisti, iš skrynių yra paėmę austinius drabužius, pagalves, kaldras, susigriebdavo geresnius batus. Grasindavo, kad nepraneštų apie juos valdžiai. O *skrebai* viską konfiskavo. Neatsižvelgė nė į motinos prašymus palikti bent bergždžią karvę mažiems vaikams.

Pasak G. Pernavienės, kai kurie banditai buvo vietiniai. Žmonės žinojo juos, bet

Besisukant malūno sparnams, pjovėjai pjaunantys lentas, ir lyg pasakų namelis – klėtis (Genovaitės Pernavienės vyro Rimanto meistrystė)

Kiek atsimena Genovaitė Pernavienė, ši didžiulė girnapsū visada čia gulėjo

prigrasinti bijojo įduoti valdžiai.

G. Pernavienės teigimu, buvo ir tokių, kurie slapstėsi nuo tarybinės armijos, tačiau į mišką nėjo. Sesers vyras Balys Stepanonis, gimęs 1929 metais (jo brolis Petras buvo „išbėgęs Vokietijon“, tačiau paskui grįžo, niekas prie jo neprisikabino), išsikasė namie bunkerį ir slėpdavosi jame, kviečiamas į mišką nepasitraukė. Laikė namuose protingą šunį, kuris pranešdavo, jei pasirodydavo *skrebai*. Kad ir kaip šie ieškodavo, krėsdavo, tačiau jo nerasdavo. Taip ir išgyveno. Vis

dėlto vieną kartą vos nesurado. Kartais apsilankius *skrebams* nesusėdavo pasislėpti bunkeryje, tad priedangą rasdavo ant tvarto, šiauduose. B. Stepanonis pasakojo, kad sykį šiems su *štikais* badant šiaudus, galvojo, kad jau gali ir į jį pataikyti, tačiau tikėjo, jog nesuriks iš skausmo, iškentės. Laimei, durtuvais tik rūbo skvernus pradūrė, pačiam nekliuvo. Neramumams praėjus, jo, kaip „bandito“, iš pradžių į kolūkį nepriėmė – vyras įsidarbino Vasaknų žvejybos ūkyje.

Į malūną per tiltelį...

Sprogs – nesprogs, o gal viralas vis dėlto išvirs?..

Ona Vanda Radžiūnienė (Makuškaitė) pasakojo, kad ją augino šimtmetė tėvo pirmos žmonos motina Emilija Gražienė. Ji turėjo 16 vaikų, kurie visi mirė anksčiau už ją pačią (gal 10 vaikų mirė jau paaugę). Pati mirė 1976 m., tikslus amžius nežinomas.

Pasak moters, 1927 m. iš *ulyčios* visus kėlė į vienkiemius. Buvo sunku, per kelerius metus reikėjo visus trobesius perkelti į naują vietą. Kai kurie, kaip kad pašnekovės senelis Šatkus, ėmė ir paskolas. E. Gražienė irgi persikėlė sodybą į dabartinę vietą. Pašnekovės tėvas Petras Makuška, kilęs iš Jūžintų (Rokiškio r.), atėjo į Viešėikius užkuriom – vedė vieną iš E. Gražienės dukterų, Veroniką. Jaunavedžiai kartu pragyveno gal ketverius metus, vaikų nesusilaukė, o 1941 m. V. Makuškienė susirgo ir mirė. Dar slaugant žmoną, uošvė užrašė P. Makuškai visą savo turimą, turėjo ir žentas laikytis tam tikrų įsipareigojimų. Jis pardavė žemę Jūžintų miestelyje. Kai mirė žmona, ir ūkyje trūkstam šeimininkės, vedė antrą kartą, 20 metų jaunesnę „mergiontį iš gretima kaima“ (jai buvo 19-a). „Mano tėtė buvo mokyta, baigęs gimnaziją, Salų žemės ūkio mokyklą. Kai pradėjo ūkininkauti, pievą numelioravo, vežėsi gyvulius iš dvarų (kai naikino dvarus, atidavinėjo veislinius gyvulius)“, – kalbėjo O. V. Radžiūnienė.

Moteris atsiminė važiuodavusi į malūną maltis grūdų. Vienais metais didelis potvynis „išnešė užtvanką“, pašnekovė su kitais vaikais tuščio *prūdo* dugne rado granatų, minų, kurias jie žaisdami mėtė. Laimei, nė viena nesprogo... Ne tik vaikai su sprogmenimis neatsargiai elgėsi: kartą P. Makuška prie fermos pamatė šerėjas kūrenant ugnį – puodą patogiai laikė apvali mina...

Iš staklių iškirptas audeklas

Anot Genovaitės Gruodienės (Šatkutės), nors jos šeima turėjo 20 ha žemės, bet ištrėmė ne kaip buožes, o apkaltinę „banditų“ rėmimu. Iš tikrųjų, moters teigimu, daug melo buvo pasakyta, nes Šatkai nei pirties miškiniams nekūrendavo, nei duonos nekepėdavo: „Kaip duoną kepsim, jei patys vos jos turėjom!“ Iš pradžių Karagandoje (Kazachstanas) įkalino tėvą Kazimierą Šatkų, paskui išvežė iš likusią šeimyną: žmoną, sūnų ir dvi dukras.

Pradinę mokyklą po Bauros stogu G. Gruodienė lankė Ubagų kaime. 1936 m. gimusi moteris keturių skyrių baigiamuosius egzaminus ėjo laikyti į Ilčiukų septynmetę (Užpalių sen.). Iš pirmo karto nepasisekė ir ši nesėkmė jai padėjo išvengti tremties. „Kai antrą kartą man reikėjo laikyti egzaminus, kaip tik tada – vežimas. Ilčiukuose žmones veža, visi rauda – aš, vaikas, žiūriu, kas čia dedasi... Taip ir baigėsi mano egzaminai. Einu namo, pro Braukylos kiemą, matau, kad jau tušti namai – žmonės išvežti... Ateinu namo – nieko nėra. Atsisėdu staklėse – mama audė, dar spėjo audeklą išsikirpti ir išsivežti – ir verkiu. Atėjo dėdienė, tėvo brolio žmona, parsivedė, davė valgyti, bet ir vėl parėjau“, – apie lemtingą gyvenimo dieną pasakojo G. Gruodienė. Iš pradžių mergaitę priglaudė dėdė Gražys, tačiau pas jį ilgai nepabuvo – perėjo pas P. Makušką. Jai ten buvo gerai, tačiau apsilankę „banditai“ ėmė grasinti šeimininkui, kad jam bus blogai, jei skriaus mergaitę. Gal naktiniai svečiai taip sakė ir gero norėdami G. Šatkutei, tačiau P. Makuška, matyt, buvo per daug įgąsdintas, tad gražiuoju išprašė globotinę grįžti į savo namus. Ten jai „padėti gyventi“ iš Satarečiaus (Užpalių sen.) atėjo tokia bobutė (Kaunelienė?). Atsivedė ir karvę, kurią ganydavo miške.

Upės dugne pasodintos bulvės

Anot pašnekovės, po dešimties metų grįžo tėvas, tačiau ji jo nepažino – toks sublogęs buvo. Bobutė išėjo, dukra liko gyventi su tėvu, kuris jau nebeturėjo sveikatos dirbti kolūkyje. Jo žmona Emilė Šatkienė (Gražytė) su dukra Veronika tragiškai žuvo Udos upėje (Rusija) – plaukė perkrauta valtimi so-

Anot dabartinių šių namų gyventojų Radžiūnų, senoji Emilijos Gražienės gryčia, atkelta iš ulyčios yra senesnė nei šimtas metų

dinti bulvių. Mama gelbėjo dukterį ir pati nuskendo... Kita duktė grįžo į Lietuvą, sūnus pasiliko, tačiau neaiškiomis aplinkybėmis mirė.

Šešiolikmetė G. Gruodienė pradėjo dirbti kolūkyje. Begyvendama su tėvu, ištekėjo, jau buvo susilaukus vaikų, kai jis mirė. Tada nusipirko namelį Alaušuose (Sudeikių sen.) – jame ir dabar gyvena. Pasak moters, likti gimtuosiuose namuose vis tiek nebūtų galėję, nes melioracija vertė keltis. Neliko ne tik tėvo statytų namų, bet ir jo tėviškės, kuri, pasidalijus žemę, buvo atitekusiai kitam broliui.

Pašnekovė atsiminė, kad į atlaidus Užpaliuose veždavo mama, susikrovusi vaikus į vežimą. Gražias suknytes mergaitėms pasiuvo, kad į bažnyčią turėtų kuo eiti. *Majavon* traukdavo į Musteikius (Sudeikių sen.), pas Šikšnį.

Metų užmokestis pusmaišyje telpas

Šiuo metu Utenoje gyvenanti Aldona Pimpienė (Česonytė) pasakojo, kad iš pradžių tėvas gyveno *ulyčioje*, tačiau, kai naikino režinę kaimų sistemą, gavo 28 ha žemės, tuomet pasistatė visiškai naujus namus naujai atmatuotoje žemėje. Ar tėvas

Viešeikiškiai kolūkyje pjauna javus

Genovaitė Gruodienė vaikystėje patyrė sunkią našlaitės dalią

Viešeikiškiai apie 1956 m. Užpalių Traicėje (iš kairės: Genovaitė Šatkutė, Balys Gražys, Aldona Česonytė, Rimantas Pernavas, Marijona Lisauskaitė, Stasys Gruodys, Genovaitė Miškinytė, Edvardas Slapšys, Sirvydytė Gražina)

tarnavo savanoriu, moteris negalėjo pasakyti, tačiau nuotraukoje mačiusi jį su kaimynu Sirvydžiu karinėmis uniformomis.

Pašnekovės mama kilusi iš Čižiškių (Sudeikių sen.). Būdama iš *biėdniokų*, Barbora Masiulytė tarnavo pas Česonius, o kad buvo labai graži, tai netruko ir šeimnininkas įsimylėti, o paskui prieš tėvų norą ir vesti.

Gimusi 1942 m. vasario 1 d. A. Pimpienė Ubagų (Liepakalnio) pradinę mokyklą pradėjo lankyti dar neturėdama septynerių. Sekėsi taip gerai, kad mokytojas

Kildišius, įvertinęs pirmokės žinias, leido pirmuosius mokslo metus praleisti ir iškart ateiti į antrą skyrių. Trečią skyrių lankė Šikšniuose (Daugailių sen.), ketvirtą – Satarečiuje (Užpalių sen.), o septynmetę baigė Dubuliškyje (Zarasų r.). Pasak A. Pimpienės, į tolimesnius mokslus nebuvo leisti iš ko, nes tėvas metų užmokestį iš *kolchozo* parsinešdavo ant pečių... Brolis dar metus ar pora metų lankė vidurinę Užpaliuose, bet mokslus teko nutraukti, nes nebuvo iš ko mokėti už butą.

Joninės Bikūnuose (iš kairės: Alvina Slapšinskaitė, Genovaitė Šatkutė, Genovaitė Miškinytė, Elena Juknaitė, Aldona Česonytė, Milda Sirutytė, Janina Brauklylaitė, Gražina Sirvydytė)

Vergovė kolchoze ir tėviškės ilgesys

Nors sunkaus darbo kolūkyje, arba kaip paniekinamai pašnekovė jį vadino *kolchozu*, A. Pimpienė net nenori prisiminti, tačiau pirmininko įkalbėta penkiolikos metų vis dėlto nuėjo melžti karvių. Bemelždama karves susipažino ir su vyru Petru Pimpe. Jis buvo tremtinys, praradęs namus Kairionyse (Zarasų r.), glaudėsi tai vienur, tai kitur. Jaunavedžiai kurį laiką gyveno Stasiškėse (Sudeikių sen.), paskui, seseriai ištekėjus, grįžo į tėvų namus Viešeikiuose.

Brolis Povilas iš pradžių dirbo Alaušų plytinėje, paskui, Vilniuje įgijęs batsiuvio specialybę, su pusbroliu šiuo amatu vertėsi Užpaliuose, dar vėliau Utenoje, „Trikotaže“, įsidarbino dažytoju.

Pašnekovės vyras dirbo kolūkyje, bet paskui supykęs ant pirmininko, kad šis nedavė jaunai šeimai atskiro sklypelio, išėjo į Uteną, įsidarbino melioracijoje, gavo butą. Tuomet į Uteną atsikraustė ir žmona. Tėvai liko vieni. Kai tėvas mirė, motiną pasiėmė pas save. Sodybą pardavė Sinicams, iš jų perpirko gydytojas Montrimas, o šiuo metu ją turi įsigijusi kažkokia moteris. „Aš prašiau, kad, jeigu parduosi, tai aš paimčiau tėviškę, bet kol kas neparduoda“, – moters balse skambėjo gimtųjų namų praradimo ilgesys.

Česonių žemėje, toliau nuo sodybos stovėjo „visiškai paprastas kryžius“. Kas jį ir kodėl tokioje vietoje pastatė, A. Pimpienė nežino. Vėliau kryžius nupuvo. Sodyboje nebėra ir didžiulio klojimo, kurį kažkada kolūkis naudojo javams sukrauti, o paskui, gal prakiurus stogui, nebesiėmė remontuoti ir nugriovė. Apgriuvęs ir tvartas, kurį pašnekovės vyras, atėjęs gyventi pas uošvius, buvo atskirai pasistatęs.

Lietuvės ašaromis aplaistytas tironas

Moteris stebėjosi, kaip jų šeima nepateko į Sibirą. Spėliojo, kad gal nebuvo sąrašė, o gal Stalinas per greitai numirė. Beje, A. Pimpienė atsiminė, kai mirė „tautų vadas“, istorijos mokytoja verkė: „Atsimenu buvau penktaj klasėj, sėdėjom suole ir pasakė, kad Stalinas mirė. O mums tai baisiai gerai – išleido bent trim dienom, nereikėjo eiti mokyklon! Verkė Stalino lietuvė mokytoja. Kur tai matyta? Kaip šitaip apduotos galvos?!“

Nors ir maža buvo, bet, kad partizanai ateidavo, atsimena. Tėvas buvo didelis patriotas, nekenė sovietų, todėl priimdavo miško brolius. Jie čia barzdas nusiskusdavo, batus išsidžiovindavo, gaudavo valgyti. Ir vis tik, nors su partizanais sutarė labai draugiškai, A. Česonis bijojo *skrebu*, kurių Užpaliuose knibždėte knibždėjo ir kurie pro Viešeikius dažnai šliauždavo.

Kartą, partizanams esant pas Česo-

nius, į kiemą įriedėjo *palutarka* (sovietinis sunkvežimis GAZ AA). Partizanai, pagalvoję, kad *skrebai*, griebėsi už ginklų. Laimei, kad iš mašinos pirmas išlipo šeiminko brolis, atvykęs iš Vilniaus aplankyti brolio. Šis vos spėjo sulaikyti partizanus. Miškiniai, susirinkę daiktus, tyliai per kitas duris pasitraukė.

Anot A. Pimpienės, kai rusai išstūmė vokiečius, „tuoj priviso *skrebu*“, kurie vykdė išbuožinimą, o paprasčiau kalbant – plėšė gyventojus. Štai iš Česonių kaimynų trijų brolių Stepanonių viską išvežė – gyvenk kaip nori... Ir Česonių neaplenkė šie grobikai – išvežė pilną vežimą bulvių, tačiau, kažkam pasakius, kad tai – pašarinės bulvės, prie Miškinių išvertė jas į upelį.

Kapo vietą žinojo tik artimieji

Pasak A. Pimpienės, *majavos* vykdavo kaimyniniame Musteikių kaime pas Marytę Šikšnienę – ji buvo „mėgėja“ ruošti šį susiejimą. Žiemą šokiai vykdavo pas Česonius, Putrimus, Musteikiuose – pas Gruodį. Vasarą – gegužinės. Muzikantus kviesdavo iš Ubagų (Vladas Labeikis) arba iš Bikuškio (Trakelis). Muzikantai buvo vaikinių rūpestis. Kaime skambėdavo armonikos (V. Labeikis), bajano garsai.

Pašnekovės teigimu, Viešeikių kapinėse nėra palaidota jokia jos giminaičio, tačiau ji žino, kad ten amžino poilsio atgule viešeikiškės mokytojos Kaminskaitės tėvas. Kapų niekas nepuošdavo, ne visada juos žymėjo ir mediniai kryželiai, kol būdavo lankomi kapai, tol žmonės ir atsimindavo giminaičių palaidojimo vietą.

Ubagų pradinės mokyklos mokiniai
(pirmoje eilėje pirma iš kairės stovi viešeikiškė Stasė Česonytė)

Aldonos Pimpienės austos lovatiesės

Aldona Pimpienė net nenori prisiminti sunkaus darbo *kolchoze*

Anot prof. Algirdo Vyžinto, jo gimtosios sodybos sename sode dar išlikę retų veislių

Naujieji namai

Šiuo metu Vilniuje gyvenantis etnomuzikologas prof. Algirdas Vyžintas teigė gerai atsimenantis gimtąjį Viešeikių kaimą. Nors baigęs pradžios mokyklą mokslus tęsė Utenoje, paskui išvyko dar toliau, visos vasaros buvo praleistos Viešeikiuose. „Viską moku: duokit man pjaut, karvę galiu pamelžti. Ir su arkliais moku *apsieit*“, – vardijo Lietuvoje žinomas muzikas.

Pašnekovas pasakojo, kad jo tėvas, panaikinus lietuviškos spaudos draudimą, buvo aktyvus žmogus, ruošdavo tautinius vakarus, draugavo su iš Vyžuonų kilusiu Lietuvos šaulių sąjungos vadu pulkininku Pranu Saladžiumi. Draugu vadino ir ilgametį Vyžuonų kleboną Aleksandrą Mileiką, valdžiusį Vyžuonų žemės ūkio banką. Kai tėvas apsisprendė iš Vyžuonų keltis į Viešeikius, jis skolinosi dalį pinigų bū-

tent iš šio kunigo. Į Viešeikius Vyžintai atsikraustė 1930 metais. Tėvas, Vyžuonose baigęs viršaičio karjerą, Viešeikiuose tapo malūnininku.

Pasak A. Vyžinto, į Viešeikius jį, trečiąjį vaiką, gimusį 1929 metais, tėvai atsivežė ant rankų. Gretimame Ubagų kaime (dabar – Liepakalniai) būsimasis muzikas baigė pradinę mokyklą, įsikūrusią po Grumbino stogu. Mokė mokytoja Ruzgienė. Paskui su broliais ir seserimis patraukė mokytis į Uteną. Anot pašnekovo, jo tėvas, susisodinęs visus vaikus, rugsėjo 1-ą juos veždavo į mokslų pradžios šventę. Kaimynai net laidė replikas: „Tu, Vyžintai, visus vaikus nori į mokslus išleisti, o kas žemę dirbs?..“ A. Vyžintas darė prielaidą, kad gal jis ir galėjo būti ūkio paveldėtoju, tačiau tėvo dešinioji ranka ir įvairiausių idėjų sumanytojas buvo vyriausias Vyžintų sūnus Pranas, kuris taip pat buvo labai gabus mokinys, aktyvus jaunalietuvis ir šaulys. Nesiskundė iškalba, nebijojo scenos. Po jo į Utenos gimnaziją atėję broliai ir seserys buvo atpažįstami pagal visų žinomą Praną.

Profesorius kukliai teigė, kad turėjo gabumų ir jis – su tėvų namuose buvusia fisharmonija pradėjo groti dar vaikystėje. Daug grojo ir gimnazijoje. Tapdamas muzikantu sūnus lyg ir išpildė tėvo, kuris kažkada norėjo tapti Vyžuonų bažnyčios vargonininku (sutrukdė ūkio darbai), svajonę.

Tėvo piemu

Vos tik atvykęs į Viešeikius, D. Vyžintas tapo šio kaimo malūno nuomininku. Pašnekovas padėdavo tėvui malūne, ku-

Gražina Slapšienė (Sirvydytė), ilgus metus pradirbusi kolūkyje, suvažinėjo keturis valdiškus motociklus

Trijų durų Vyžintų kletis

ris, anot jo, buvo labai populiarius. Tėvui darbuotis padėdavo ir švogėris malūnininkas Povilas Lankauskas. Naujasis malūnininkas-ūkininkas turėjo labai suktis, nes ir ūkis buvo nemažas, ir malūnei reikėjo vadovauti, ir skolas mokėti (jos siekė 20 tūkst. litų). „Bendrasis ūkio plotas siekė 48 hektarus, 27 hektarus sudarė miškas, o dirbamoji žemė buvo *sunki*, nors ir graži: kalvota, per visą mūsų *koloniją* tekėjo upelis (Alauša – aut. past.). Buvau tėvo piemuo – penkias vasaras ganiau jo bandą. Man teko daug ūkio darbų, užtai buvau tvirtas, įgijau tam tikros praktikos“, – pasakojo profesorius. Ganydamas gyvulius po gimtuosius laukus, jis išsimylėjo Viešeikių vienkiemį, buvusį *palivarką*, kurio dabar yra išlikęs tik namas ir trijų dalių klėtis. Vyras apgailestavo, kad didžiulis klotimas, kokio greičiausiai nebuvo visame krašte, buvo nugriautas. Brolis Pranas galvojo čia statydintis rimtus namus, buvo ir medžiaga suvežta, tačiau visus planus sujaukė karas.

Dūmuose paskendę lošėjai

Pasak A. Vyžinto, antrame malūno aukšte buvo girmos: *pikliaus* (smulkūs miltai) ir *razavų* (rupūs miltai) bei kruopas gaminanti vokiška mašina. Įvairius grūdus maldavo tokio rupumo, kokio pageidavo savininkai, labai apvalias miežines kruopas gamindavo vokiškoji mašina. Malamus grūdus supildavo trečiame aukšte.

Malūnas girnųpuses gaudavo jau iškaltas iš akmens, tačiau jas dar reikėdavo aplieti labai kietu alavo ir dar kažkokios medžiagos, kurios pavadinimo pašnekovas neatsiminė, danga, kad paviršius būtų ly-

gus. Toje dangoje reikėjo iškalėti ir tam tikrus spindulius (*lovelius*), kuriais miltai iš girnų išbyrėdavo.

Populiaru buvo ir milą velti (iš jo siūdindavosi kostiumus, sermėgas ir kt.) – jo vėlyklą malūne buvo įkūręs jau minėtas P. Lastauskas.

Anot A. Vyžinto, buvo malūne ir lentpjūvė, ir stalių dirbtuvės. Pavyzdžiui, Vyžintų klotimas ir *gryčia* buvo dengti *gontais*, pagamintais būtent čia.

Prie malūno stovėjo pastatas, kuriame buvo sandėliuojamas milas, taip pat jame apsidavė atvežusieji grūdus, nes savo eilės kartais tekdavo laukti ir dvi dienas (į labai populiarią malūną, pasak A. Vyžinto, atvykdavo net ir tie, kuriems arčiau būdavo Užpaliai ar Utena). Šiame name, paskolines kortas, tarp pyptkių dūmų pasiklausyti pasakojimų ateidavo ir pašnekovas. Lošėjai, apsėdę ilgus stalus, lošdavo iš pinigų ir pasakodavo „visokius velnius“.

Dega visas pasaulis...

Tačiau vieną naktį malūnas sudegė. Tai nutiko 1943 metais, vokiečių okupacijos laikais. Anot A. Vyžinto, malūną padegė sovietiniai partizanai. Profesorius neslėpė, kad tėvui tekdavo malti ir vokiečių šeimoms, o tai galėjo pakurstyti partizanų kerštą.

Kraštietis pasakojo, kad buvo Žolinė, rugpjūčio 15-a – visi javai suvežti į klotimą. Tėvai išėjo į kaimynų vestuves, o jauniausiasis sūnus gavo užduotį vakare nueiti į malūną ir atjungti elektrą (malūno gaminamą elektrą tuo metu visame kaime vartojo vieninteliai Vyžintai) – reikėjo dalba nuo vokiškos dinamos numesti dirželį. Kol iš inercijos dinamą dar sukosi

Viešeikiškis Kazimieras Miškinis – Alantos žemės ūkio mokyklos direktorius

ir švietė kelią, jaunas Vyžintas dar spėjo užkopti į įkalnę, į namus. Tada jis su pas tėvus piemenaujančiu pusbroliu nusprendė nueiti pažiopsoti į vestuves. Kai po poros valandų susiruošė namo, A. Vyžintas pastebėjo, kad malūne kažin kas švysčioja. Jo teigimu, į vidų išliūkinęs padegėjas uždegė petardą, pats niekadėjas, nors malūnas ir buvo užrakintas, sugebėjo pasisalinti. „Užsidedė malūnas. O Viešpatie, kai užėjau už klėties pažiūrėti, tai kaip šovė ugnies liežuviai virš malūno! Nusigandau, nežinau ką daryt, kas čia vyksta... Ant kalno užlėkiau, pradėjau šaukti ves-

Vyžintų sodybos klėtis durys

Viešeikių jaunimas

Juozas Puteikis nuo sovietų pabėgo į Ameriką, o jo sesuo Elena pateko į Sibirą

tuvininkams, o jie jau bėga – mato, kad dega Vyžintų sodyba. Nuo malūno užsidedė tvartas, antrame aukšte buvo daržinė, o pirmame – kiaulės. Tvirtas dega, stogas krinta ant žviegiančių kiaulių... Nuo ano tvarto už dvidešimt metrų buvo kitas, skirtas arkliams, avims. Pasižiūri į dangų – degantys pagaliai lekia link didžiojo klotimo. Užsidedė klotimas. O ten gulėjo nieko nenučiuokiantis apie nelaimę piemuo. Skubėjau jį iš ten ištempti. Malūnas dega. Lubos pradegė, gornos krinta ant visokių *gelažų*, milavėlių ir kitokių įrengimų. Įkritus degančioms luboms, į debesis pakyla degantys stulpai. Vėjuota naktis, dega kloji-

mas su visu šienu, šiaudais ir visais ūkio padargais. Su vestuvininę pagalba išgelbėta *gryčia* ir klėtis. Sudegė malūnas, pirtis, kalvė, du tvartai ir klotimas. Vienu metu degė septyni trobesiai. Man pasidarė bloga, buvau apkeipęs ir nugriuvau. Kažkas mane prikėlė. Žiūriu – dega, visas pasaulis dega. Tėvas iš pradžių verkė, paskui nieko *nebegali*. Siaubo naktis buvo. Va ir nuėjo visas mūsų turtas“, – apie siaubingą naktį kalbėjo A. Vyžintas. Vis dėlto, anot jo, malūnas nebuvo tėvo nuosavybė, todėl suėjo visas kaimas ir gal per pusę metų jį atstatė. Tėvo rūpesčiu Vyžuonų miestrai atstatė ir didįjį klotimą. Pastatas buvo

Pusiau akmeninis, pusiau rąstinis Sirvydžių tvartas, statytas 1932 m.

draustas, tad gauta ir nemaža draudimo išmoka. Daug padėjo ir brolis Pranas, kuris gerai kalbėdamas vokiškai (sustiprintą vokiečių kalbą mokė gimnazijoje), sugebėjo gauti paramos ir iš okupacinės valdžios. Ir vis dėlto pašnekovas konstatavo: „Gaisras mūsų šeimai buvo didelis smūgis – netrukus mirė motina.“

Išskirtinis sodas

„Didelį sodą mes užveisėm. Aš dar padėjau kasti duobes. Sodas senas, bet vis dar žydi. Buvo labai derlingas, retų veislių. Vyresnysis brolis gavo tuos medelius iš Olandijos, Vokietijos. Įvairiausių obelių, kurių iš viso šitame krašte nebuvo“, – apie išskirtinį sodą pasakojo A. Vyžintas. Jis prisiminė, kad duobes vaismedžiams kasė 1942 metais, baigė vėlai, po paros atkeliavo ir sodinukai. Kad toks didelis sodas atsirastų, pašnekovo teigimu, rūpinosi ir apskrities administracija, kurioje Pranas turėjo pažinčių. Nors sodui iš pažiūros parinkta nepatogi vieta, status šlaitas, kraštiečiai tikino, kad rytų–pietų lauztine ašimi šis žmogaus darinys pasodintas ne atsitiktinai: antninės obelys į pietus, o visos kitos – į rytus. Pakalnėje Vyžintai sukultūrinu du *prūdus*. Pagal A. Vyžinto viziją, ne tik tie du vandens telkiniai, bet ir Alaušos upelis, didelis sodas bei sodybos trobesiai galėjo būti priartinti prie *palivarko*. Beje, profesorius puoselėjo tikslą savo tėviškę paversti sodyba-muziejumi, tačiau tokiam žingsniui nesulaukė gimnazių paramos. Galvojo išsinuomoti (dabar gailisi to nepadaręs) buvusį malūną, „padaryti jį kaip reikiant“, tačiau nebeužteko laiko.

„O sodas buvo vešlus – kolūkis kasmet į Sankt Peterburgą (tuometinį Leningradą – aut. past.) veždavo obuolius. Labai produktyvus buvo, kolūkiui – geras *biznis*. Visą sunkvežimį išpirkdavo per dieną“, – tėviškės sodu didžiavosi profesorius.

Savo sodo obuoliukai

Pašnekovas atsiminė, kaip rusams okupuojant Lietuvą matė verkiančius tėvus: „Lietuvos nebėr, per radiją pranešė.“ Vyžintai buvo iš nedaugelio Lietuvos kaimiečių, kurie turėjo radijo imtuvą ir tiesiogiai girdėjo Lietuvos kariuomenės vado Vinco Vitkausko kreipimąsi į tautą, kad sovietai peržengė Lietuvos sieną ir liepė gyventojams okupantams nesipriešinti. Dvyliktus metus einantis A. Vyžintas kryžkelėje dar sutiko sovietinį tanką, atriedėjusį nuo Antandrajos (Daugailių sen.). „Taip žlugo visos mūsų idėjos“, – lakoniškai ilgų metų dramą konstatavo pašnekovas.

Pasak A. Vyžinto, rytuose dundant rusų pabūklams ir gresiant antrajai sovietų okupacijai, brolis Pranas nusprendė trauktis į Vakarų. Jaunėlis brolis į *lineiką* pakinkė geriausią arklį, ir Pranas išvažiavo į Žemaitiją. Dar galvojo pas dėdę užsukti, bet jau nespėjo, tačiau Vokietiją pasiekė. Ten ryšys su juo nutrūko. Atsiliepė Pranas tik iš Vorkutos ar Taišeto (Rusija) lagerio. Ir tik gerokai vėliau namiškiai sužinojo, kad Vokietijoje jis buvo priverstas kasti apkasus, pabėgęs, pagautas ir baustas. Iš ten su paruoštu būriu nusprendė per frontą grįžti į Lietuvą, tačiau rusų buvo sulaikytas ir kaip diversantas nuteistas 10 metų kalėjimo ir 5 metams tremties.

Anot pašnekovo, po Stalino mirties, įvykus tam tikram atšilimui, imta paleisti kalinius. Vilniaus geležinkelio stotyje A. Vyžintas pasitiko tėvą, brolių, seserį, tėvo seserį. Brolis buvo suvargęs, tėvas ir jo sesuo – seni... Sesuo su broliu dar baigė Žemės ūkio akademiją, tačiau gyvenimas buvo jau kitoks: *kolchozai*, namuose gyveno svetimi – „jau buvo nepatogu važiuojant pro šalį sustoti ir nusiskinti savo sodintame sode obuoliuką“.

Ištrėmus Vyžintus, malūnas dar ilgai veikė. Buvusiam malūnininkui savo sodyboje vietos nebuvo – gyveno ir dirbo svetimi. Jis prisiglaudė pas sūnų Molėtuose. Mirė eidamas 90-uosius metus.

„Neikit namo...“

A. Vyžintas, 1949 metais baigęs Utenos gimnaziją, studijavo Vilniaus universitete. Vieną seserį, kuri irgi mokėsi sostinėje, Vilniaus pedagoginiame institute, po egzamino suėmė, tėvą su kita seserimi suėmė Viešeikiuose, o pašnekovui pasisekė

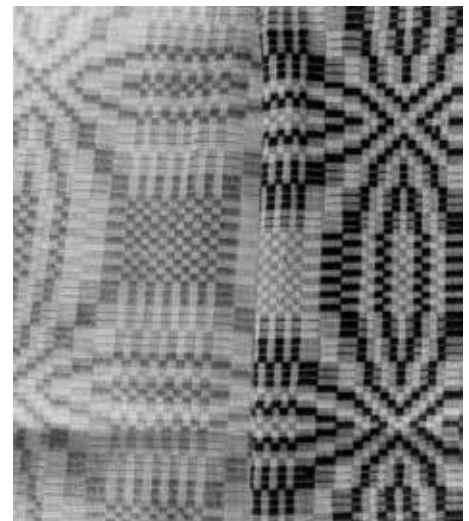
Viešeikiškiai šienploviai kolūkių susikūrimo pradžioje: Balys Stepanonis (antras iš dešinės), šalia jo – Aleksas Česonis, ketvirtas iš kairės – Juozas Zakarka

pasislėpti. Tiesa, lietuvių kalbos egzaminą išvakarėse viešeikiškis buvo iškviestas į saugumą, kur jį bandyta užverbuoti. Vis dėlto studentas atlikė spaudimą tapti agentu ir rytojaus dieną, mažai miegojęs (saugumiečiai laikė iki vėlumų), puikiai išlaidė egzaminą pas kalbininką Kazį Ulvydą, taip sėkmingai užbaigdamas antrą kursą. Po egzamino studentas buvo pakviestas pas universiteto rektorių Joną Bučą, kuris pranešė, kad A. Vyžintas išbraukiamas iš studentų sąrašų. Liūdnu minčių kamuojamas pašalintasis užėjo pas draugą kaimynystėje, atėjusi būsto šeiminkė įspėjo: „Laukia trys vyrai. Neikit namo.“ Ir nėjo, sužinojo,

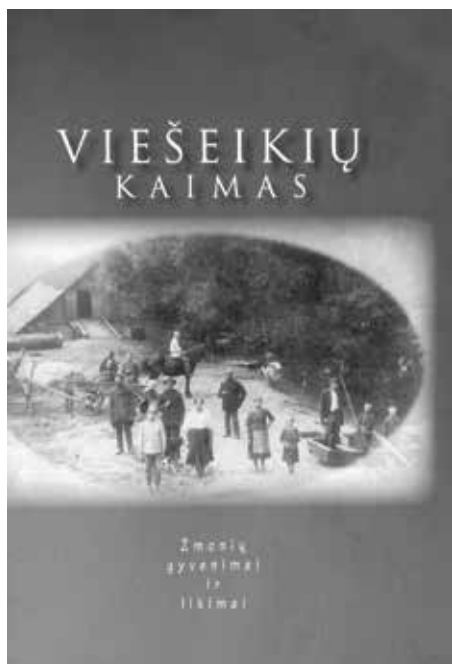
kad suimta sesuo jau vagone (jis dar kurį laiką stovėjo Lentvaryje). Pasiėmęs savo akordeoną „Hohner“ ir sutikęs savo buvusį bendraklasį iš gimnazijos Vytautą Ilčiuką, priėmė šio pasiūlymą važiuoti į Eržvilką (Jurbarko r.). Sutiko ir šio miestelio vidurinės mokyklos direktorių Juozą Šapoką (beje, uteniškį), kuris taip pat pasiūlė vykti į Žemaitiją. „Aš taip ir padariau. Nuvažiavau, ir prasidėjo mano karjera su choralais, su orkestrais. Tačiau ir iš ten mane norėjo iškrapštyt. Sužinojo, kad esu tremtinys, kad mano šeima Sibire, kad brolis kalį Vorkutos lageryje. Bet padėjo draugai. Kultūros ministras pasikalbėjo su Skaudvilės rajono

Populiariosios Joninės Bikūnuose, kur dalyvaudavo ir Viešeikių saviveiklininkai

Aldona Pimpienė austi išmoko iš musteikiškės Bronės Zamauskienės (nuotraukoje – A. Pimpienės austos lovatiesės)

2010 m. Birutė Vyžintaitė-Zinkevičienė ir Kazimieras Jonas Miškinis išleido knygą apie gimtąjį Viešeikių kaimą

pirmuoju sekretoriumi: „Nelieskit to žmogaus – jis gerą darbą dirba, mums jis be galo reikalingas. Gerai dirba ir kaip mokytojas, ir kaip chorvedys, ir kaip atlikėjas.“ Tuo metu aš jau dirbau Skaudvilėje ir mokytoju, ir kultūros namų direktoriumi, ir dainų šventes organizavau. Taip ir

paliko mane. O man sekėsi – mano vadovaujamas Skaudvilės choras Dainų šventėje pelnė pirmą vietą. Išgarsėjau, rašė laikraščiai... Drąsus buvau, tada nebebijojau nieko“, – pasakojo nusipelnęs chorvedys.

Pasak profesorius, ne jis vienas liko Lietuvoje – vidurinis brolis Aleksandras mokėsi Dailės akademijoje Vilniuje, buvo pašalintas iš penkto kurso, bet sugebėjo pasprukti į Molėtus. O namai Viešeikiuose liko tušti.

Iškirtiniai lietuviai

Kai 1955 metais jauno chorvedžio choras Dainų šventėje užėmė pirmą vietą respublikoje, A. Vyžintas iš profesoriaus Jono Švedo sulaukė pasiūlymo stoti į Lietuvos valstybinę konservatoriją. Taip pašnekovas vietoje nutrauktų žurnalistikos studijų, jau turėdamas penkerių metų pedagoginio darbo stažą, įstojo į minėtą aukštąją mokyklą.

Vėliau A. Vyžintas kopė karjeros laiptais: Klaipėdoje, sekdamas J. Švedo pėdomis, įkūrė Liaudies muzikos instrumentų katedrą, buvo jos vedėju; subūrė jungtinį Klaipėdos miesto liaudies instrumentų orkestrą, kuris, kaip parodomasis, Tarybų Sąjungos vadovams koncertavo Taškente (Uzbekistane). Ten, anot pašnekovo, lietuviai sulaukė ypatingo dėmesio, nes grojo vien tik tradiciniais lietuvių liaudies instrumentais. Tarp Vilniaus ir Klaipėdos profesorius važinėjo 15 metų. Klaipėdoje dirbo ir prorektoriumi mokymo reikalams.

O kadangi tuomečiame Leningrade (dabar – Sankt Peterburgas) ruošėsi ginti menotyros mokslų kandidato disertaciją, buvo dažnas svečias ir šiame Rusijos mieste.

Griūvantys kapinių vartai

Užpalių kapinėse palaidota pašnekovo motina, o tėvo mama Apolonija Vyžintienė (Sklėriūtė) amžinojo poilsio atgulė Viešeikiuose, nes mirė „einant frontui“, kai visi keliai į Vyžuonas buvo užimti. Anot A. Vyžinto, jo senelė buvo labai nepatenkinta, kad tėvai išmainė Vyžuonas į Viešeikius, Karpatas, kaip ji vadino. Vyžuonose buvo ne tik derlingesnė žemė, bet ir viskas sava, o kapinėse amžinojo poilsio atgulė daug Vyžintų. Šio miestelio kapinėse palaidotas ir senelės vyras, miręs anksčiau už žmoną, kapą žymi A. Vyžinto iniciatyva atsiradęs ažuolinis kryžius. Brolis Pranas dar iš Sibiro rašė, kad, kai grįš, užsiims senelės perlaidojimu Vyžuonose.

Viešeikių kapines A. Vyžintas atsiminė kaip prižiūrimą vietą, su takeliais ir antkapiais (buvo ir nemažai ažuolinių kryžių). Vėliau žmonėms išvažiuojant iš kaimo, mirusiuosius imta laidoti kitur. Labiausiai profesorių jaudina kapinių vartų, sumūrytų iš pilnavidurių raudonų plytų, likimas. Jis paprašė, kad uteniškis dailininkas nupieštų vartų paveikslą, dabar šis kūrinys puošia pašnekovo būstą Vilniuje. Dėl vartų restauravimo viešeikiškis kalbėjosi ir su Sudeikių seniūnijos seniūnu Virgilijumi Gaižausku, ir su Utenos rajono savivaldybės administracijos paveldosaugininku Arvydu Mitalu. „Vartai vos laikosi, bet kada gali nuvirsti. Ir tada jau bus sunku prikelti, – nerimauja kraštiečiai. – Šie raudonų plytų vartai turi tam tikrą istorinę vertę. Todėl mano tikslas, kol dar esu gyvas ir vaikštau, restauruoti Viešeikių kapines. Sukviesti kiek dar yra viešeikiškių, taip pat ir gyvenančių kitur – padaryti talką. Sukultūrinti, o gal net ir visai sulyginti kapinių paviršių, kad neliktų jokio antkapio, ir kapinių pradžioje pastatyti kažkokį akcentą šviesiam Viešeikių kaimo atminimui.“ Vis dėlto profesoriui, humanitarinių mokslų daktarui koją kiša laiko stygius, nes, nepaisant garbaus amžiaus, jis dar turi daug pareigų: ir studentai, ir akademinė bendruomenė, ir tarptautinės konferencijos... Jis taip pat yra užimtas monografijos apie Lietuvos muzikos instrumentus nuo seniausių iki šių laikų rašymu.

Dainų apžavėtas piemu

„Viešeikių kaimas. Man labai patinka jo uždaras gyvenimo ciklas. Viskas buvo sava: duona, mėsa, rūbas (taip pat antklodės, užtiesalai ir t. t.). Sodiečius apsiūdavu per žmones einantys siuvė-

Satarečiaus pradinės mokyklos, kurioje mokėsi daug Viešeikių vaikų, visi keturi skyriai apie 1950 m. Pirmoje eilėje (iš kairės): Pajeda, Bronius Rinkevičius, Vilius Kaunelis, Aldona Balčiūnaitė, Bronė Remeikytė, Galina Ušakovaitė; antroje eilėje (iš kairės): Bronius Maliauka, Aldona Česonytė, Nijolė Bilaišytė, Aldona Gaidytė; trečioje eilėje (iš kairės): mokytoja Ona Garunkštytė, Genovaitė Miškinytė, Aldona Masiulytė, Gediminas Braukyla, Česlovas Repšys, Benas Mikučionis, žemiau jo Danguolė Kuzmaitė, šalia jos Aldona Braukylaitė

jai. Jie buvo ir gerbiami, ir laukiami, nes buvo reikalingi visai šeimynai. Savos dešros, savi lašiniai, savos *bulkos*... Ko reikėjo nusipirkti, tai – druskos ir silkės. Kartais jos atveždavo žydai. Važiuodavo toks *kromelninkas*: „Gal kam nors reikia muilo, gal reikia silkės *bačkutėj* ar druskos? Tiesa, Užpaliuose buvo toks žydas Benderis, kuris turėjo savo *gelažų* krautuvę. Pas jį tekdavo kai ko nusipirkti. Buvo ir puikiausia kaimo kalvė – viską padarydavo: ir užraktus, ir plūgus, ir akėčias, ir *drapakus*!...“ – senus laikus su pasigėrėjimu minė A. Vyžintas.

Profesorius pabrėžė, kad Viešeikiai priklausė Lietuvos Šiaurės rytų kampui, atsispyrusiam kaimynų įtakai ir ilgą laiką sugebėjusiam išlaikyti savo kultūros savitumą: „Dainos skambėjo! Eina iš ano Viešeikių galo, nuo Dusetų, pulkas mergaičių. Bet kaip dainuoja! Skamba vieškelis nuo dainų! Ne kokia sodyba, bet visas vieškelis! O aš, beganydamas karves, liežuvį iškišęs klausau, kaip mūsų Viešeikių jaunimas dainuoja...“

Pašnekovas atsiminė, kaip gražiai Peterburgo armonika grodavo viešeikiškė Sirvydytė, kurios pasiklausyti jis užlipdavo ant kalno. Muzikas teigė, kad dar vaikystėje, nemokėdamas muzikos rašto, užsirašinėdavo viešeikiškių dainas, kurių sukaupė bent 100. Keliolika jų profesorius galvoja pateikti naujai rengiamoje monografijoje.

Anot pašnekovo, vyrai dainuodavo ne eidami – užtraukdavo dainą sustoję. Pasiklausyti dainų jaunasis Vyžintas nuėdavo į *vakaruškas* Musteikiuose ir Alaušuose. „Lietuva taip turbūt jau niekada nebedainuos...“ – su neslepiančiu gailesčiu konstatavo muzikai gyvenimą paskyręs viešeikiškis.

Ypatinga vieta gyventi

Pasak A. Vyžinto, miškas aplink *prūdą* anksčiau atrodė visiškai kitaip – natūraliai gražus. Gaisras sunaikino ne tik pirtį, bet ir pylimą, kurio gale stovėjo šis pastatas. Kurį laiką *prūdas* buvo tuščias. Ankstesnis pylimas buvo aukštesnis, viename jo gale, vedančiame link miško, stovėjo gražus medinis kryžius.

Anot profesoriaus, nusileidus keliuku, vedančiu į vilą (ji pastatyta kiek arčiau upelio nei senasis malūnas), jo dešinėje, prie *prūdo*, yra švedkapiiai (tėvui senieji kaimo gyventojai minėjo, kad kitame upelio krante yra užkasta brangenybių). Kad juose tikrai kažkas palaidota, pašnekovas sakė pats įsitikinęs dar vaikystėje. Kai atsispyręs šokinėdavo į vandenį, iš smėlingo šlaito byrėdavo kaulai, o vėliau, kai statė naują užtvanką ir buldozeriais ėmė stumdyti tą smėlio kalną, buldozerininkai pamatė, kad „rieda žmonių galvos“, sustabdė darbus – suprato, kad čia yra kapai.

„Ta vjeta yra istorinė. Ir negali būti kitokia. Čia ypatinga gamta. Tas amžinas upelio tekėjimas tarp didžiulių skardžių... Jeigu eisi link Musteikių, pamatysi, kad upelis toli toli, o tu žiūri lyg nuo didelio kalno – tai per šimtus metų šita Alauša išgraužė gilyn gilyn gilyn... Ypatinga vieta, ir tie upelio vingiai, tas amžinas šniokštimas. Arba tylą. Kai malūnas veikia, tai šniokščia upelis, kai uždaro *žostaukas*, reikia sustabdyti malūną, nuleidi užvarą – vanduo nustoja tekėti. Gandrai kalena. Šalia upelio, netoli vietos, kur dabar stovi vilos ūkinis pastatas, didžiuliam žilvityje, kuris dabar nudžiūvęs, nuolat gyvena tie patys gandrai. Arba vakarais išėini su armonika ar akordeonu – tylu, ramu, paukščiukai suskridę... Nepaprasta idilė. Gydytojai, mokytojai atvažiuodavo čia

Prie Viešeikių kapinių tvoros: (iš kairės) Natalija Putrimaitė, Stasė Cesonytė ir Stasė Miškinytė

pasigrožėti *prūdu*, pabūti gamtoje“, – kalbėjo tėviškės stebuklą negalintis pamiršti, bet pareigų prie didmiesčių visą gyvenimą pririštas nusipelnęs Lietuvai muzikas. Jis mano, kad istoriją reikia dar patyrinėti, nes toli gražu dar ne viską žinome. „Pati gamta įpareigoja žmogų čia gyventi, būti. Čia turėjo būti kažkas nepaprasto. Ir būtų buvę, jei ne karas. Jei Lietuva būtų kitokioje geografinėje padėtyje, tai būtų pasakų kraštas. Lietuvoje daug ypatingų vietų, viena jų yra čia“, – įsitikinęs pašnekovas.

Anot Algirdo Vyžinto, šio į Alaušos krantą įsikibusio dabar jau nudžiūvusio žilvičio viršūnėje nuolat kleketavo gandrai

Viešeikiškių, traukiančių į rinkimų apylinkę Degėsiuose, poilsio valandėlė (pirma iš dešinės – Emilija Miškinienė)

Vargonų muzikos festivalio metu pagerbti Utenos krašto dvasininkai ir vargonininkai

Vytautas RIDIKAS

Rugsėjo 9–spalio 8 dienomis vykęs XXVII Aukštaitijos vargonų muzikos festivalis pagerbė iškilus Utenos krašto dvasininkus ir vargonininkus, kurie prisidėjo prie vargonų kultūros bei klasikinės muzikos puoselėjimo. Kaip tvirtino šio festivalio direktorė, organizatorė ir meno vadovė Zita Lukošūnienė, jie, šiuo metu išėję į amžinybę, savo gyvenimo kelyje ėmėsi iniciatyvos vargonų, kaip vertingos mūsų krašto kultūrinio paveldo dalies, restauracijos, nuolatinės priežiūros, tausojimo, todėl ir verti didelės mūsų visų pagarbos.

Kunigai Rimantas Kaunietis (*dešinėje*) ir dekanas Remigijus Kavaliauskas dėkojo Biliakiemyje apsilankiusiems klarnetininkams Anieliui Lukošūnui ir jo mokytojai Rimvydui Savickui (*kairėje*) bei festivalio vadovei Zitai Lukošūnienei

Pasak Z. Lukošūnienės, tai, kad iki šiol Utenos miesto ir rajono bažnyčiose dirba diplomuoti vargonininkai (Lietuvos muzikos ir teatro akademijos absolventai) – irgi buvusių dvasininkų, vargonininkų pastangų ir iniciatyvų rezultatas. Todėl Utena pelnytai vadinama vargonininkų miestu. Kiekvienas šio tradicinio muzikos forumo koncertas buvo dedikuotas konkrečiam asmeniui, buvo prisiminti šio asmens darbai ir nuopelnai Utenos kraštui, tam tikrai bažnyčiai, kuriuos prieš kiekvieną koncertą susirinkusiems paviešindavo festivalio vadovė Z. Lukošūnienė.

Prieš daugiau nei mėnesį festivalio atidarymo koncertas, vykęs Utenos Kristaus Žengimo į dangų bažnyčioje, buvo skirtas dviem dvasininkams – kunigams Petriui Adomoniui (1922–1948–2001) ir Petriui Taruliui (1916–1941–2002). Tą dieną bažnyčioje koncertavo Šiaulių berniukų ir jaunuolių choras „Dagilėlis“, kurio vadovas Remigijus Adomaitis.

Antrasis festivalio koncertas vyko Daugailiuose, kur Šv. Antano Paduviečio bažnyčios šventoriuje amžinojo poilsio daugiau nei prieš dešimtmetį atgulė monsinjoras kunigas Petras Baltuška (1930–1954–2012). Šiai iškiliai asmenybei, kuri daug nuveikė įamžindama ir garsindama Dievo tarno arkivyskupo Mečislavo Reinio vardą, buvo skirta muzikinė-literatūrinė kompozicija. Ją dovanojo solistė vyskupo Juozo Preikšo dukterėčia Rita Preikšaitė, aktorė Virginija Kochanskytė ir dažnai Utenoje apsilankanti pianistė Beata Vingraitė-Andriuškevičienė. Po koncerto monsinjoras buvo pagerbtas malda šventoriuje.

Trečiasis koncertas vyko Sudeikių Švč. Mergelės Marijos bažnyčioje, jis buvo skirtas prieš metus mirusiam kunigui Povilui Kleziui (1957–1981–2022), kuris, pasak Z. Lukošūnienės, ypač vertino meną, muziką, jos kūrėjus ir atlikėjus. Šio kunigo atminimą pagerbė garsių muzikų pora – smuiko virtuozas Vilhelmas Čepinskis su žmona Viktorija.

Koncertas Leliūnų Šv. Juozapo bažnyčioje buvo jau ketvirtasis, dedikuotas ilgamečiam bažnyčios vargonininkui Stanislovui Šakėnui (1925–2014), kuris vargonų muzika Viešpatį garbino net 62 metus. Šiame koncerte vargonais griežė Lietuvos muzikos ir teatro akademijos profesorė, Vilniaus Religinės muzikos centro vadovė, Aukštaitijos vargonų muzikos festivalio garbės ambasadorė Renata Marcinkutė-Lesieur.

Penktasis koncertas skambėjo Biliakiečio Švč. Mergelės Marijos Vardo bažnyčioje. Jis dedikuotas kunigui, dailininkui, poetui Petriui Markevičiui (1912–1938–

Po šv. Mišių malda buvo pagerbtas šventoriuje palaidotas Daugailiuose daugiau nei 40 metų kunigavęs monsinjoras Petras Baltuška

1987) ir vargonininkui Jonui Jurgelėnui (1915–2001). Simboliška, kad prisimenant festivalio direktorės Z. Lukošūnienės tėvelį J. Jurgelėną, koncertavo jo proanūkis klarnetininkas Anielius Lukošūnas su savo mokytoju klarneto virtuozu Rimvydu Savicku. Klarnetininkams pritarė Z. Lukošūnienė.

Šeštasis koncertas vyko Užpalių

Švč. Trejybės bažnyčioje, kur 42 metus vargonininkavo Pranciškus Jurgelėnas (1912–1988). Jam skirtame koncerte vargonais griežė vargonų virtuozė, festivalio metu jau muzikavusi Leliūnuose, R. Marcinkutė-Lesieur. Susirinkusieji į Užpalių bažnyčią išgirdo ne tik vargonais atliekamos muzikos garsus, bet ir reto balso (kontratenoras)

Kunigas Andrius Šukys dėkojo festivalio organizatorei Zitai Lukošūnienei (*kairėje*) ir vargonininkei Renatai Marcinkutei-Lesieur

savininką Vaidą Bartušą. Uždarymo koncerte spalio 8 dieną Utenos Dievo Apvaizdos bažnyčioje buvo pagerbtas kunigas, kompozitorius, sukūręs daug religinės muzikos opusų, Gediminas Šukys (1923–1946–2002). Koncertas buvo skirtas jo 100-osioms gimimo metinėms. Į šį koncertą atvyko Lietuvos valstybinis simfoninis pučiamųjų instrumentų orkestras (meno vadovas Leif Karlson, dirigentas Karolis Variakojis), kuris atliko didingą genialaus baroko kompozitoriaus J. S. Bacho veikalą „Fugos menas“. Skambėjo ir daugiau J. S. Bacho kūrinių.

Dviejuose festivalio koncertuose (Daugailiuose ir uždarymo koncerte Utenoje) dalyvavo ir nuolatinė jo vedėja bei festivalio garbės ambasadorė aktorė ir režisierė V. Kochanskytė.

Festivalį pirmus metus globojo Utenos rajono savivaldybės meras Marijus Kaukėnas, kuris šio renginio atidarymo metu jo rengėją ir vadovę Z. Lukošūnienei sveikino neseniai tapus Utenos krašto garbės piliete.

Daugailiuose monsinjoro Petro Baltuškos atminimą pagerbė (*iš kairės*) seniūnė Giedrė Eimutienė, aktorė Virginija Kochanskytė, pianistė Beata Vingraitė-Andriuškevičienė, Rita Preikšaitė (mecosopranas), Klebonas Saulius Kalvaitis ir festivalio vadovė Zita Luošiūniene

Sudeikių Švč. Mergelės Marijos bažnyčioje koncertavo smuikininkų šeima Viktorija ir Vilhelmas Čepinskiai

Šiaulių berniukų ir jaunuolių choro „Dagilėlis“ vadovui Remigijui Adomaičiui (*kairėje*) dėkojo festivalio organizatorė Zita Lukošiušienė ir parapijos klebonas Algis Neverauskas

Užpaliuose vargonais griežė Renata Marcinkutė-Lesieur, o dainas atliko reto balso (kontratenoras) savininkas Vaidas Bartušas

Utenos Kristaus Žengimo į dangų bažnyčioje koncertavo Šiaulių berniukų ir jaunuolių choras „Dagilėlis“

Ispūdingą koncertą festivalio uždarymo proga Utenos Dievo Apvaizdos bažnyčioje surengė Lietuvos valstybinis simfoninis pučiamųjų instrumentų orkestras, renginyje apsilankė ir rajono valdžios atstovai

Pažymėtas ilgas Utenos sporto kelias

Vytautas RIDIKAS

Pasak Utenos daugiafunkcio sporto centro vadovų, 70 metų kelias buvo ilgas, įdomus ir džiaugsmingas. 1953 m. buvo įkurta Vaikų sporto mokykla, vėliau (1964 m.) pervadinta į Vaikų ir jaunimo sporto mokyklą, o 1970 m. – į Vaikų ir jaunių sporto mokyklą. Pirmoji tokia sporto mokykla Lietuvoje 1992 m. buvo reorganizuota į Utenos kūno kultūros ir sporto centrą. Ir tik 2012 m. šiai įstaigai buvo suteiktas Utenos daugiafunkcio sporto centro (toliau – Utenos DSC) pavadinimas.

Utenos DSC direktorių Mindaugą Kildišių (kairėje) šventė proga sveikino vicemerė Daiva Pečionė ir savivaldybės administracijos direktorius Paulius Čyvas

Per 70 veiklos metų mokykloje buvo kultivuojamos lengvosios atletikos, rankinio, šaudymo, šachmatų, dziudo, futbolo, gimnastikos, beisbolo, dviračių, krepšinio, plaukimo, teniso, stalo teniso, slidinėjimo sporto šakos. Nuo 1992 iki 2020 m. sportavo apie 800 mokinių, dirbo 26 treneriai.

Šiuo metu Utenos DSC kultivuojamos devynios sporto šakos (krepšinis, rankinis, plaukimas, lengvoji atletika, karatė, slidinėjimas, tenisas, stalo tenisas, dviračių sportas), mokosi apie 600 mokinių, su kuriais dirba 23 treneriai.

Išrašas iš metraščio: „Pradėjau eiti Utenos vaikų sporto mokyklos direktoriaus pareigas.“ Taip skamba pirmasis pirmojo direktoriaus Jono Steikūno įsakymas, pasirašytas 1953 m. spalio 21 d. Čia ir buvo pradžia. Pirmaisiais metais mokykloje veikė trys skyriai. Gimnastikos skyriui vadovavo Joana Mazurkevičiūtė (Meilūnienė), Futbolo skyriui – Jonas Cesevičius, Lengvosios atletikos skyriui – Petras Sabalys. Tuomet į sporto mokyklą buvo priimti 109 mokiniai (47 mergaitės ir 62 berniukai). Užsiėmimai vyko Utenos 1-osios vidurinės mokyklos (dabar „Saulės“ gimnazija) aktų salėje, kuri tuo metu buvo vienintelė Utenoje.

Šiai sporto mokyklai iki šiol vadovavo tik penki vadovai – Jonas Steikūnas (1953–1955 m.), J. Cesevičius (1955–1959 ir 1960–1962 m.), Aloyzas Bakšys (1959–1960 m.) ir ilgiausiai – Algimantas Kaušylas (1962–1992 m.) su Alvydu Surgautu (1992–2023 m.). Šiuo metu į Utenos DSC direktoriaus postą, neseniai laimėjęs konkursą, buvo paskirtas molėtiškis Mindaugas Kildišius. Spalio 20 dieną į Utenos DSC 70-mečio šventę susirinko gausus būrys buvusių ir esamų Utenos sportininkų bei trenerių. Renginio metu gausiai susirinkusiems Utenos sporto bendruomenės atstovams įteikti atminimo medaliai. Labiausiai publika plojo, kai šventės vedėjas Linas Bražionis paviešino mūsų krašto olimpiečius. Tarp jų – į šventę atvykusi žemietė dviračių sporto legenda Simona Krupekaitė (pirmasis

treneris A. Surgautas), kuri 2004 m. dalyvavo XXVIII olimpinėse žaidynėse Atėnuose ir užėmė ketvirtą vietą, 2008 m. XXIX olimpinėse žaidynėse Pekine (aštunta vieta), 2012 m. XXX olimpinėse žaidynėse, vykusiose Londone (penkta vieta). Taip pat buvo paminėtas ir XXIX olimpinių žaidynių Pekine dalyvis dviratininkas Dainius Kairelis, užėmęs 74 vietą. Dėmesio skirta ir žymiajam mūsų krepšininkui Jonui Valančiūnui (pirmoji trenerė Sinilga Bartaševičiūtė), kuris iš už Atlanto atsiuntė vaizdo sveikinimą visai Utenos kultūros centre susirinkusiai sportininkų bendruomenei. Jis, beje, su Lietuvos vyrų krepšinio rinktine 2012 m. dalyvavo Londono olimpinėse žaidynėse. Slidininkė Ingrida Ardišauskaitė – XXII žiemos olimpinių žaidynių Sočyje (2014 m.) dalyvė, o jos jaunesnė kolegė Ieva Dainytė (slidinėjimas) – jau XXIV žiemos olimpinių žaidynių Pekine (2022 m.) dalyvė. Šios abi merginos, kurias treniruoja Svetlana ir Stasys Derviniai, aukštų vietų žaidynėse neužėmė.

Atminimo medaliai buvo įteikti į šventę pakviestiems veteranams treneriams, Lietuvos čempionatų prizininkams, tarp kurių buvęs europarlamentaras ir šalies ministras Valentinas Mazuronis, žymus verslininkas Valdas Trinkūnas, jau tikri mūsų rajono rankinio legendos Malšašinski, kitų sporto šakų, tokių kaip

Krepšinio klubo „Juventus“ klubo valdybos pirmininkas, verslininkas Rimantas Šiaučiūnas direktoriui Mindaugui Kildišiui įteikė simbolinius „Juventus“ marškinėlius su 70 numeriu

Susirinkusią Utenos sporto bendruomenę sveikino dviračių sporto legenda uteniškė Simona Krupeckaitė

Į gimtinę atvykusi legendinė dviratininkė Simona Krupeckaitė ne tik dalyvavo penkeriose olimpinėse žaidynėse, bet yra pasaulio rekordininkė, daugkartinė Lietuvos čempionė, pasaulio čempionatų ir varžybų medalininkė, ne kartą pripažinta geriausia Lietuvos sportininke

lengvoji atletika, futbolas, slidinėjimas, plaukimas, šaudymas, dziudo, dviračių sportas, atstovai (iš viso per 70 sportininkų).

Pasibaigus sportininkų sveikinimams buvo prisiminti ir tylos minute pagerbti mirę Utenos DSC vadovai, treneriai ir darbuotojai.

Nepamiršti liko ir šiuo metu Utenos DSC dirbantys, kaip sakė šios įstaigos direktorius M. Kildišius, salės ir visų patalpų prižiūrėtojai, buhalteriai, kiti darbuotojai. Jiems naujasis vadovas irgi įteikė atminimo medalius. Taip pat buvo pagerbti ir Utenos DSC rėmėjai, iš kurių tik maža dalis atvyko atsiimti atminimo medalių. Be medalių neliko ir Utenos rajono savivaldybės vadovai su meru Marijumi Kaukėnu priešakyje, savivaldybės administracijos Švietimo ir sporto skyriaus darbuotojai, savo kasdieniu darbu prisidedantys prie Utenos sporto vystymo.

Antroje dalyje, furšeto metu, Utenos DSC vadovus sveikino įvairių partijų, organizacijų, miesto įmonių vadovai ir svečiai.

Į šventę atvyko rajono vadovai M. Kaukėnas su vicemere Daiva Pečione, rajono savivaldybės tarybos nariai, žymus šalies politikas Lietuvos krepšinio federacijos prezidentas Vydas Gedvilas ir Lietuvos dviračių sporto federacijos generalinis sekretorius uteniškis Arnoldas Valiauga.

Utenos sportininkų bendruomenę tą dieną linksmino Utenos Adolfo Šapokos gimnazijos šokių grupė „Motus“, Utenos vaikų ir jaunimo užimtumo centro šiuolaikinių šokių grupė, muzikos grupės „Spektras“, „Aksomas“, „Deka“, muzikos kūrinių atliko ir bardas Kasparas Balynas.

Dėmesio ir apdovanojimų sulaukė šiuo metu Utenos DSC dirbantys treneriai

Ambasadorius Vytautas Antanas Dambra ir – Utena

Algirdas A. GARUNKŠTIS

Vytautas Antanas Dambra – žmogus, galėjęs tapti Lietuvos prezidentu. Deja, tai neįvyko. Uteniškis savo vaikystę ir jaunystę praleidęs Lietuvoje, ir, sulaukęs vos 24 metų, buvo priverstas pasitraukti į Vakarus.

Nors ambasadoriui Vytautui A. Dambrai 1996 m. buvo suteiktas Utenos miesto garbės piliečio vardas (1997 m.) už aktyvią politinę ir visuomeninę veiklą Lietuvos valstybės labui išsivijoje, jis Utenoje mažai kam žinomas. Yra išlikęs jo tėvų gyvenamasis namas J. Basanavičiaus g. 20, bet jokių istorinių atminimo ženklų nėra. Gal Utenos šviesuomenė galėtų pasirūpinti jo atminimu, ir nors koki žymenį prie jo buvusio namo pakabinti...? Liko tik jo dovanotos knygos Utenos A. ir M. Miškinių viešosios ir „Saulės“ gimnazijos bibliotekose.

Tai kas gi buvo tas Vytautas A. Dambra? Jis gimė 1920 m. birželio 10 d. Babinavičiuose, Vitebsko srityje, dabartinėje Baltarusijos teritorijoje. Teisininkas, diplomatas, publicistas, teisės mokslų daktaras (1946 m.). 1939 m. jis baigė Utenos gimnaziją, o 1943-aisiais – Vilniaus universiteto Teisės fakultetą. 1943–1944 m. lankė muzikos mokyklą bei tuo pat metu – Vilniaus aukštesniosios vaidybos meno studijas.

Kaip žinome iš istorinių dokumentų, 1941 m. birželio 13 d. jo tėvus, tris mažamečius brolius ir seserį sovietai ištrėmė į Sibirą.

Į tų represijų sukurį Vytautas A. Dambra-

va nepakliuvo atsitiktinai ir 1944 m. pasitraukė į Vakarus. Australijoje studijavo teisę ir 1946 metais Leopold Franzens universitete įgijo teisės mokslų daktaro laipsnį. Beje, muzikos jis neapleido ne tik Australijoje, bet ir JAV, kur persikėlė 1948 metais.

1949 m. tapo Lietuvių Romos katalikų susivienijimo generaliniu organizatoriumi JAV. 1950–1951 metais buvo Čikagos lietuvių dienraščio „Draugas“ korespondentas Jungtinėse Tautose.

Buvo pripažintas Tarptautinės laisvųjų žurnalistų federacijos veikėju, 1952–1953 m. – generalinis sekretorius. 1951 m. jis buvo priimtas į JAV departamento tarnybą. Tapo radijo stoties „Amerikos balsas“ lietuviškojo skyriaus darbuotoju, kur vedė nuolatinę radijo skiltį „Antano Aukštaičių pastabos“ ir komentavo pasaulio įvykius. 1951–1986 m. jis dirbo JAV informacijos agentūroje USIA, o 1955–1965 m. Miunchene „Amerikos balso“ specialiosios įvykių tarnybos Europoje viršininku, 1960–1965 m. Lotynų Amerikos programų direktoriumi, 1975–1967 m. JAV Jungtinių reikalų departamento Saigone (Pietų Vietnamas) radijo laidų vedėju. 1966–1967 m. dėstė Saigono universitete. Nuo 1969 m. JAV prezidento buvo paskirtas Pietų Amerikos viešųjų ryšių direktoriumi. 1980–1985 m. jis – Venesuelos lietuvių bendruomenės pirmininkas, nuo 1985 m. garbės pirmininkas. 1986–1990 m. Lietuvos diplomatijos šefo asmeninis konsulas Pietų Amerikoje.

1992–1999 m. jis dirbo Lietuvos Respublikos įgaliotuoju ambasadoriumi Venesueloje, 1995–1999 m. Kolumbijoje, Argentinoje, Brazilijoje, 1997–1999 m. – Uragvajuje. Vytautas A. Dambra 1993–1999 m. buvo specialiųjų misijų ambasadoriumi Lotynų Amerikos ir Karibų jūros regione, 1999–2004 m. Ispanijoje, nuo 2011 m. – Maroke ir Andoroje. Nuo 2004 m. jis tapo JAV Prezidento atstovu spec. pavedimams.

Vytautas A. Dambra apdovanotas Gedimino ordino Komandoro (1995 m.) ir Komandoro didžiuoju kryžiumi (2000 m.), ordino „Už civilinius nuopelnus Didžiuoju kryžiumi (Ispanija 2007 m.), JAV infor-

**Ambasadorius
Vytautas Antanas Dambra
1920 06 10 – 2016 02 05**

macijos agentūros garbės medaliais (1962 ir 1967 m.), medaliu už nuopelnus Vietname (1967 m.). Jam įteiktas ir aukščiausias Bolivijos Andų Kondoro ordinas, Venesuelos Diego de Lozada antros klasės ordinas (1983 m.), Šv. Grigaliaus didysis ordinas ir riterio karininko laipsnis (1987 m.), Venesuelos Francisko de Mirandos pirmo laipsnio ordinas (1995 m.). Jam Jo šventenybė Romos Popiežius Jonas Paulius II yra įteikęs II laipsnio ordiną „Francisko de Miranda“.

Vytautas A. Dambra lietuvių kalba yra išleidęs keletą knygų: „Teisingumo principai“ (1994 m.), „Širdies giesmė Petriukui“ (1984 ir 1988 m.), „Kelyje į laisvę“ (1995 m.) ir dar keletą knygų užsienio kalbomis.

Mirė Vytautas A. Dambra 2016 metais vasario 5 dieną, o vasario 26 dieną jo palaikai buvo pašarvoti Vilniaus Šv. Jonų bažnyčios koplyčioje. Palaidotas Vilkaišio senosiose kapinėse, šalia motinos.

Parengė Deimantė Zarankienė

**Vytauto Antano Dambros
tėvų namas, esantis
J. Basanavičiaus g. 20, Utenoje**

Prie Šventosios upės užaugęs Vytautas Indrašius į knygas sudėjo gimtojo krašto istoriją

Daiva ČEPĖNIENĖ

Vytautą Indrašių turbūt pažįsta daugelis ne tik Utenos, bet ir Zarasų krašto gyventojų. 20-ies knygų autorius, rašytojas, kraštotyrininkas gimė Norvaišių kaime, pagal to meto administracinį padalijimą – Užpalių valsčiuje, Utenos apskrityje. Devynmetį vaiką su dviem sesutėmis mama išsivežė į savo tėviškę Berniškių kaimą, buvusį Zarasų rajone, Antalieptės apylinkėje. Vytautas, lyg vienos upės vaikas, iki šiol besijaučiantis turįs dvi tėviškes, kurias jungė upė Šventoji, šiemet atšventė 80-ą gyvenimo sukaktį. Apie nueitą kelią, nuveiktus darbus ir gyvenimo vingius jis papasakojo „Indrajos“ skaitytojams.

80-ą gyvenimo sukaktį minintis Vytautas Indrašius parašė 20 knygų, į daugumą jų sudėta gimto krašto istorija

Sukauptą archyvinę medžiagą sudėjo į aštuonis kraštotyros darbus

Grįžęs po tarnybos kariuomenėje, V. Indrašius norėjo mokytis milicijos mokykloje, tačiau jam pasiūlė metus padirbėti eiliniu milicininku. Nesutiko ir įstojo į Vilniaus statybos technikumą (dabar Vilniaus technologijų ir dizaino kolegija) vakarinį skyrių. „Baigęs vakarines studijas įstojau į tuometinį Vilniaus inžinerinį statybos institutą. Studijavau neakivaiz-

džiai, bet jo nebaigiau. Statybose pradėjau dirbti dar prieš kariuomenę, 1962 metais. Ėjau įvairias pareigas – nuo eilinio darbininko, meistro, darbų vykdytojo iki skyriaus inžinieriaus. Vilniuje sukūriau šeimą, atsirado vaikai. Nors profesinę karjerą baigiau tik išėjęs į pensiją, mano širdyje visą laiką gyveno ir iki šiol tebegyvena meilė rašymui“, – mintimis dalijosi V. Indrašius ir neslėpė, kad jei jaunystės vėjai būtų pūtę teisingesne kryptimi, tai galbūt ir pašaukimą, rusenusį širdyje, būtų pavykę suderinti su profesijos pasirinkimu.

Visą gyvenimą pašnekovas pašventė darbui, kad išlaikytų šeimą, turėtų pajamų, stogą virš galvos. Tačiau laisvu metu V. Indrašius užsiėmė kūryba. Dar sovietmečiu pradėjo rinkti kraštotyros medžiagą, rašė straipsnius ir juos publikavo rajoninėje ir respublikinėje spaudoje. Dirbdamas sovietinės kariuomenės archyve Podolske išaiškino 365 sovietinių karių, žuvusių 1944 metų liepos mėnesį Antalieptės apylinkėje, pavardes. Surinktą archyvinę medžiagą V. Indrašius sudėjo į aštuonis kraštotyros darbus ir iki savo pirmosios knygos išleidimo buvo parašęs apie 500 publikacijų, kurios buvo skelbiamos respublikinėje bei rajoninėje spaudoje.

Prisidėjo prie Zarasų krašto istorijos įamžinimo

„Žurnalistinės patirties mane išmokė tuometis Zarasų rajono laikraščio „Pergalė“ (dabar „Zarasų kraštas“) redaktorius Antanas Matiukas. Aš žavėjaisi laikraščiuose skelbiamomis publikacijomis su autorių pavardėmis. Tai jis man pasiūlė rašinėti žinutes iš kolūkio gyveni-

mo. Po kurio laiko parašiau ir rimtesnį straipsnį apie bibliotekininkę, kuri darbo metu laiką leisdavo su savo vaikinuku paežerėje. Po šio straipsnio publikavimo šokiuose jos vaikas paėmęs už pakarpas mane gerokai pagąsdino. Man tuomet buvo vos 18 metų, bet šis įvykis noro rašyti nenuslopino. Plunksnos nemečiau, rašymas man iki šiol teikia dvasinio pasitenkinimo, palengvėjimo“, – ne itin malonią tapsmo rašytoju pradžią šypsodamas prisiminė pašnekovas.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę V. Indrašius pajuto norą surinktą medžiagą paskleisti platesnei auditorijai. 1995 metais jis išleido pirmąją savo knygėlę „Papasakok apie Antalieptę...“. Knygos autorius teigė, kad rengdamas šį leidinį nesirėmė archyvų dokumentais ir į jį sudėjo tik žmonių, gyvenusių Antalieptės apylinkėse, papasakotas istorijas.

Pradėti rinkti kraštotyrinę medžiagą jį pastūmėjo, kaip pats sakė, atsitiktinumas. „Gyvenant Vilniuje mane likimas 1975 m. suvedė su garsiu Lietuvos kraštotyrininku vadovu Kazimieru Račkausku, nuostabių savo darbų fanatiku. Taip pat Vilniuje susipažinau su 37-osios vidurinės mokyklos direktoriaus pavaduotoju, istoriku Pavėlu Frolovu. Jis daugelį metų rinko duomenis apie kareivius ir man patarė reikiamą žinių ieškoti archyvuose. Tuomet ir pradėjau kaupti atradimus apie Zarasų kraštą. Aš visada domėjaisi, kuo gyvena žmonės, kaip gyveno ankstesnės kartos, jaučiau trauką tam paslaptinamui, kurį neretai taip ir išsineša žmonės išeidami į nebūtį“, – mintimis dalijosi V. Indrašius.

Pradėjęs ruošti trilogiją „Antalieptės kraštas“, autorius archyvuose išaiškino

365 ties Antaliepte žuvusių karių pavardės, nes iki to laiko ant miestelyje esančio karių kapo paminklo buvo įrašytos tik septynių žuvusių pavardės. Po V. Indrašiaus dokumentinės informacijos pateikimo 1975 metais ir vėliau buvo atlikta Antalieptės karių kapų rekonstrukcija ir paminklinėse lentose surašytos visos žuvusių karių pavardės.

„Trilogija „Antalieptės kraštas“ man yra didžiausią vertę turintis darbas. Ją rengdamas nuėjau ilgą kelią. Medžiagą šiai knygai rinkau nuo 1990 metų, o per tris metus sudėliojau į tris toms“, – kalbėjo pašnekovas ir pridūrė, kad dabar paėmęs trilogiją į rankas net pats sunkiai patiki, jog jam pavyko parašyti tokios didelės apimties – 1665 puslapių – literatūros kūrinį. Ši trilogija neabejotinai prisidėjo prie Zarasų krašto istorijos įamžinimo.

„Čia aprašyti visi 102 kaimai su gyventojais, tarp jų ir motinos gimtieji Berniškiiai. Likome iš melioracijos sunaikinto kaimelio tik dviše: 96-uosius gyvenimo metus pradėjęs pedagogas Vytautas Mieželis – Utenoje ir aš – tai vilnietis, tai uteniškis...“.

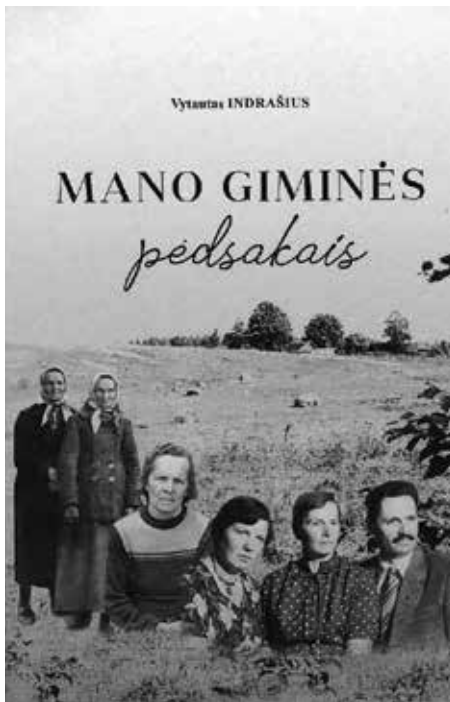
Kaip širdžiai mielą ir vertingą V. Indrašius įvardijo ir savo istorinę knygą „Išginti į užmarštį“. Joje aprašomi 1863 metų

Vytautas Indrašius knygą „Mano giminės pėdsakais“ įteikė anūkui Edvinui, sūnui Daumantui ir marčiai Beatai

Rašytojas su giminėmis prie Užpalių Švč. Trejybės bažnyčios

Viršelyje – prosenelė Uršulė Alaunytė-Čekienė, senelė Anelė Čekaitė-Vėbrienė, mama Ona Vėbraitė-Indrašienė ir trys jos vaikai (knygos autorius Vytautas Indrašius su seserimis Janina ir Vida)

sukilimo tremtiniai iš Dusetų (Zarasų r.) ir Užpalių krašto. Knygų autorius taip pat svarbia įvardijo ir naujausią, 2023 metais išleistą, knygą „Mano giminės pėdsakais“. „Pastaroji knyga – tai lyg brangi istorinė relikvija, kurią paliksiu savo giminei. Iš-eiti į užmaršį nepaliksiu knygos apie savus – būtų neįvykdyta gyvenimo pareiga, – kalbėjo V. Indrašius – nes žmogus gimsta vieną kartą, o miršta du kartus. Pirmą kartą, kai nustoja plakusi jo širdis, antrą kartą – kai mes jį pamirštame“.

Pelnė daugybę apdovanojimų ir tapo garbės piliečiu

V. Indrašius per savo gyvenimą parašė ir išleido 20 knygų (14 iš jų apie Zarasų, penkias – apie Užpalių kraštą). Jos yra tarsi padėka ar duoklė gimtam kraštui. Uteniškis arba vilnietis už nuveiktus darbus pelnė daugybę įvertinimų ir apdovanojimų. Jo kraityje du vyriausybiniai apdovanojimai, Kultūros ir Krašto apsaugos ministerijų padėkos raštai, Tėvynės pažinimo draugijos diplomas „Uoliausiam istorinės atminties žadintojui“, taip pat Lietuvos nepriklausomųjų rašytojų sąjungos fondo literatūrinė premija, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo III laipsnio medalis. Už Antalieptės

krašto ir viso Zarasų rajono garsinimą 2015 metais V. Indrašius buvo apdovanotas Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko Algirdo Butkevičiaus padėkos raštu, kunigo kanauninko Stanislovo Krumpliausko padėka visų Antalieptės parapijiečių vardu bei Krašto apsaugos ministerijos medaliu „Už nuopelnus“. 2022 metais V. Indrašiui buvo suteiktas Užpalių garbės piliečio vardas. Šiais metais jo kandidatūra buvo siūloma ir Zarasų krašto garbės piliečio vardui suteikti. V. Indrašius viešojoje erdvėje nevensgia drąsiai ir atvirai pakritikuoti valdžios sprendimų, politinės taktikos ar padarytų klaidų. Pašnekovas neslėpė, kad ne kartą buvo draugiškai įspėtas neertzinti valdžios. Todėl galimai ta nepatogi V. Indrašiaus žeriama kritika Zarasų rajono politikams tapo vienu iš argumentų, dėl kurių garbės piliečio vardas šį kartą atiteko ne jam. Šiomet Zarasų krašto garbės piliečio vardą pelnė kitas žymus šio krašto žmogus – Dusetų Švč. Trejybės parapijos klebonas ir Antalieptės Šv. Kryžiaus Atradimo parapijos administratorius kanauninkas S. Krumpliauskas.

Ateities planuose – dar viena knyga

Pašnekovas yra dėkingas žmonėms, padėjusiems jam eiti kraštotylinės literatūros rašytojo keliu – buvusiam laikraščio „Zarasų kraštas“ redaktoriui A. Matiukui, buvusiam Lietuvos Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Zarasų rajono skyriaus vadovams Laimai Riaubiškienei ir Jonui Nemaniui, Zarasų elektros tinklų rajono viršininkui Algimantui Žilėnui, buvusiam Lietuvos Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos bei Tėvynės pažinimo draugijos pirmininkui Kazimierui Račkauskui, buvusiam Vilniaus 37-osios vidurinės mokyklos direktoriaus pavaduotojui P. Frolovui, pulkininkui Stasiui Kneziui, su kuriuo parašė ir 1999 m. išleido knygą „Laisvės saulei tekant“.

V. Indrašiaus ateities planuose dar vienos knygos – „Po Stalino pjautuvu ir kūju“ – sumanymas. Į ją autorius ketina sudėti lietuvių, po 1917 metų revoliucijos pasilikusių gyventi Tarybų Rusijoje, istorijas, aprašyti jų tragiškus likimus: kančias Pilietiniame kare, badmetį Pavolgyje ir golodomorą Ukrainoje, patirtą siaubą represijų metais ir Leningrado blokadėje.

Baigdamas pokalbį pašnekovas samprotavo, kad mūsų tauta būtų gerokai turtingesnė, jei kiekvienas žmogus, išeidamas iš šio pasaulio, paliktų ateinančioms kartoms bent po keliolika sakinių apie savo gyvenimą – kokią gražią ir vertingą tuomet turėtume Tautos istoriją.

Parengė Deimantė Zarankienė

Vytautą Indrašių knygos pristatymo renginio metu pasveikino Užpalių „Lions“ klubo narė, Užpalių garbės pilietė Nijolė Rimkevičienė

Tekstilinkės Kristinos Šorienės „Laumių vėlėjimai“

Povilas ŠORYS

Tekstilinkė Kristina Šorienė yra daugiau nei dešimt savo profesinio gyvenimo metų paskyrusi batikos (karšto vaško tapyba) technologijų atradimams, jų galimybių išplėtimams, o tuo pačiu lietuvių prigimtinės kultūros estetikos ir turinio tyrinėjimui. Pastaruosius porą metų dailininkė ypač domisi senosios lietuvių deivės Laumės mitologema, o viską, ką sužino, atskleidžia batikos ir augalinių antspaudų kūrinuose, derindama ne tik tekstilės, bet ir skulptūros, instaliacijos, netgi performanso disciplinas. Ši paroda, vykusi Utenos kraštotyros muziejuje iki gruodžio 8 dienos, skirta atskleisti Kristinos pamatytą mitologinį deivės Laumės paveikslą per šiuolaikinės tekstilės darbų ekspoziciją.

Parodoje „Laumių vėlėjimai“ – ne tik naujausi šviečiantys paveikslai, nutapyti Kristinos profesionalia ranka, bet ir objektai, kuriuos išmargino dailininkės tobulinami atsitiktinumo, spontaniškumo, atmosferinių reiškinių ir augalų gyvavimo ciklų veikiami procesai. Po daugiadienio gamtos performanso, kurį tekstilinkė, specialiais tirpalais paruošusi medžiagas, orkestruoja ir paleidžia savieigai realiose mitologinėse vietovėse (pavyzdžiui, Davilos upelio slėnyje prie Laumių stalo Utenos rajone, arba Laumakio ežerėliuose Ignalinos rajone, arba Laimės slėnyje šalia Narkūnų piliakalnio) – Kristina susirenka natūralių antspaudų išmargintas medžiagas. Šios medžiagos – tai laukinės mitologinių vietų gamtos gyvavimo dokumentacija, ir šiuos „dokumen-

tus“ Kristina eksponuoja kaip tūrinius vatražus kamerinei erdvei, galutinę jų išraišką apipavidalinusi papildomomis tekstilės priemonėmis (daigstymai, impregnacijos, kietinimai ir pan.).

Kristina, studijuodama deivės Laumės paveikslą ir jo istorinę raidą pagal etnologų ir archeologų (Vyktintas Vaitkevičius, Dainava Vaitkevičienė, Vytautas Tumėnas, Marija Gimbutienė, Dainius Razauskas, Pranė Dundulienė, Norbertas Vėlius ir kt.) straipsnius bei monografijas, galėtų pritaikyti daugybę Laumės portretų: moteris su vištos kojomis, višta su moters krūtimis, šiaudų ryšuliais apsisiautusi ir gaidžio kojas turinti būtybė, „plaukais apėjusi moteris“, ir taip toliau. Vis dėlto Kristina žino, kad Laumės paveikslo atskleidimas per deivės portretus būtų mažų mažiausiai – tiesos nuslėpimas. Nes tiesa yra ta, kad Laumė yra kur kas įtakingesnis žmonių gyvenimui reiškinys, nei būtų tiesiog matomą pavidalą turinti dvasia pagalbininkė. Iš esmės Laumė yra žemiškasis likimo lėmėjas – Laimos – atitikmuo. Taip pat tyrimai rodo, kad Laumė, kaip vandens sferos saugotoja, o senovės prūsų religijoje – ir gimimo deivė – tiesiog yra visos gamtos gyvybės rato personifikacija, ir būtent Laumė yra prof. Marijos Gimbutienės tyrinėtos priešpilkapinės Europos kultūros esminės mitologemos – Deivės Motinos – reliktas. Archeologė M. Gimbutienė savo viso gyvenimo archeologinių tyrinėjimų duomenis rinko pagrįsti teorijai, kad karingos, pilkapius pylusios, patriarchalinės iš Kaukazo atkeliavusios tautos ne sukūrė astronominius ir matematinius laimėjimus paremtą kultūrą, o tik perėmė ją iš nukariantų taikių Senosios Europos matriarchalinių žemdirbių, kitaip sakant, ne karai yra pažangos prielaida, o taikus gamtos ir gyvybės rato respektavimas. Ir lietuvių moterys, puo-

selėdamos Laumės mitologiją, su ja drauge puoselėjo ir pagarbą gamtos ciklams bei gyvenimo džiaugsmą juose.

Ir vis dėlto Kristina nepamiršta, kad neapglėbiamai didžiulis Laumės įtakos ir reikšmės mastas tuo pačiu turi ir labai buitiskus – taigi leidžiančius prie jos prisiliesti – mitologinius inkarus. Laumės valdoma vandens sfera yra reikalinga moterų kasdienėms praktikoms: skalbimui, prausimui, audinių ruošimui, dažymui, maudynėms, taip pat vanduo yra ir gimdymą lydinti stichija. Čia matome loginę seką Laumė-vanduo-audiniai, todėl semantiniu Laumės pažinimo raktu ir tampa visa tekstilės disciplina. Kristina pasiunkia abstrakciją tekstilėje, nes pati medžiaga apie Laumę pasako daugiau, nei galėtų pasakyti figūratyvai toje medžiagoje: visa, kas nutinka medžiagai, jau yra Laumės pėdsakas, ryškesnis už pasakojimais grįstą portretinį „fotorobotą“. Taigi parodos tikslas – estetiškai pateikti Laumės, ir tuo pačiu Senosios Europos Deivės Motinos, pėdsakus. Kristinos batikos darbų paroda „Laumių vėlėjimai“ ištaikyta per Ilgių (Vėlinių) laikotarpį ne atsitiktinai. Laumės, kaip ir visos mitinės būtybės, kad ir kaip susijusios su žmonių gyvenimu, visada yra anapusinės būtybės. O anapusbė yra ne vasariškojo, o tamsiojo – Ilgių ir Kalėdinio – laikotarpio erdvė. Yra labai vaizdingas mitopoetinis pasakymas, kad sąvoką Dvasia galima pratęsti į Dievasia, ir jeigu tamsiuoju laikotarpiu nunyksta fizinė gyvybė, tai gamta juk tuštumos nemėgsta: į fizinės gyvybės vietą susirenka anapusinės dvasios, taigi – Dievo dalelės. Tokiu būdu tamsusis laikas tampa pilnas šviesos, tik ta šviesa šviečia ne iš lauko, o iš vidaus.

Parengė Deimantė Zarankienė

Utenos krašto garsenybių istoriją prisimenant

Edmundas KUTKA

Šių metų rugpjūčio pabaigoje Utenos krašto žemietė Nijolė Bražėnaitė-Lukšienė šventė garbingą 100 metų jubiliejų. Ji gimė ir vaikystę praleido netoli Utenos – Jasonių kaime. Jos tėvas Konstantinas Bražėnas buvo įtakingas asmuo Utenoje. Tačiau iš už Atlanto atskriejusi žinia, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose mirė vieno iš Lietuvos partizanų vadų Juozo Lukšos-Daumanto žmona Nijolė Bražėnaitė-Lukšienė-Paronetto, Utenos krašto bendruomenei buvo tarsi perkūnas iš giedro dangaus.

Nijolė Bražėnaitė-Lukšienė-Paronetto
1923 08 26 – 2023 10 30

Grįžtant prie ištakų

Nijolės tėvas K. Bražėnas po Sankt-Peterburgo gimnazijos prie Šv. Kotrynos bažnyčios baigimo įstojo į Karo medicinos akademiją, kurioje mokėsi iki 1918 metų. Dėl revoliucinių įvykių Rusijoje mokslus jam teko nutraukti. Į Lietuvą grįžo kartu su tūkstančiais karo pabėgėlių ir iškart įsijungė į visuomeninę veiklą atkuriant karų nualintą Utenos apskrities ūkį.

Kuriantis naujai, jau lietuviškai, valdžiai, K. Bražėnas dirbo apskrities viršininko padėjėju. Steigiantis apskrities komitetui, jo pirmininkas Steponas

Kairys, išvelgdamas blogą padėtį gydymo srityje, K. Bražėnui, kaip medicinos studentui, paskyrė tvarkyti ligoninės ir sveikatos reikalus Utenos apskrityje. Ligoninės vedėjo pareigas K. Bražėnas vykdė nuo 1918 m. gruodžio 16 d. iki 1919 m. gegužės 14-osios, vėliau, nuo 1919 m. gruodžio mėn., jis dirbo apskrities viršininku, buvo išrinktas į Lietuvos Steigiamąjį Seimą. Kaip žinoma iš jos autobiografijos, K. Bražėnas su Konstancija Bakšyte susituokė 1920 m.

Po stambesnių dvarų žemių išdalavimo Lietuvos savanoriams, dalyvavusiems išlaisvinimo kovose, Jasonių dvaro savininkai Vilčinskiai paliko apkarpytą dvaro nuosavybę. Dvarą įsigijo Bražėnų šeima. K. Bražėnas mokytojavo Utenos „Saulės“ gimnazijoje, mokėsi notaro specialybės. Atsiradus Utenoje daugiau teisininkų, smetoninės valdžios nurodymu K. Bražėnui teko persikelti į Panevėžį. 1933 m. sausio 6 d. K. Bražėnas mirė nuo miokardo infarkto.

Mokslų klystkeliai

Mirus K. Bražėnui, žmona Konstancija, padedant giminėms, pardavė dvarą ir su šeima persikėlė į Kauną. Dukterė Nijolė tęsė mokslus Kauno „Aušros“ mergaičių gimnazijoje. Ją baigė 1940 m. birželio mėn., kai Lietuva jau buvo okupuota Sovietų Sąjungos. Tais pačiais metais ji įstojo į Vytauto Didžiojo Universiteto medicinos fakultetą. Vokiečių okupacijos metu kartu su kitais studentais dalyvavo priešnacistinėje rezistencijoje. Vokiečiams uždarius universitetus, mokslus tęsė Berlyne, Gessene, o baigė 1947 m. Insbruke Leopo id Framzens universitete Austrijoje ir gavo medicinos daktarės diplomą. Besibaigančio karo bombų sprogimai vertė medicinos studijas tęsti keturiuose universitetuose.

Vienos prancūzės skautės dėka N. Bražėnaitė atvyko į Paryžių. Čia ji stažavosi institute de Cancer (vėžio institutas), vėliau dirbo Šv. Antano ligoninės kraujo transfuzijos centro laboratorijoje prie tais laikais atrastos naujos Rh (Rezus) kraujo grupės.

Lemtinga pažintis

1948 m. vasarą Paryžiuje N. Bražėnaitė susipažino su Lietuvos partizanų vadu Juozu Lukša. Tuomet, perskridęs „geležinę uždangą“, J. Lukša atvyko į Vakarų, turėdamas misiją – pranešti apie pasipriešinimą sovietams ir vykdomas baisias represijas Lietuvoje, gyventojų deportacijas į Sibirą.

J. Lukša, įveikęs sudėtingą kelionę ir atlikęs jam paskirtą užduotį, buvo ruošiamas Prancūzijos, vėliau Amerikos žvalgybų skrydžiui atgal į Lietuvą. Susipažinę Nijolė ir Juozas pajuto turintys daug artimų minčių bei siekių. Įsimylėję jaunuoliai susituokė 1950 m. liepos 23 d., nors abu žinojo, kad po savaitės Juozas bus nuskraidintas į Lietuvą. Jau Lietuvoje J. Lukša išitraukė į rezistentinę veiklą. Jis buvo išduotas vieno tos pačios žvalgybos mokyklos kursanto ir žuvo 1951 m. rugsėjo 4 d.

Išvyko į Ameriką

1948 m. rudenį, kamuojama pokario nepriteklių, Nijolė susirgo plaučių tuberkulioze ir praleido du metus ligoninėje bei sanatorijoje Savojos kalnuose. Besigydydama dirbo kraujo transfuzijos centre, įvedė Paryžiuje išmoktą kraujo grupės Ph nustatymo metodiką.

Likusi viena ir nežinodama vyro likimo, Nijolė iš pradžių dirbo VLIK'ė (Vyriausiamė Lietuvos išlaisvinimo komitete) Reutingene. 1953 m. rudenį su JAV kongresmeno Charle J. Kersten

Nijolė Bražėnaitė-Lukšienė-Paronetto – Lietuvos gydytoja patologė, Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių veikėja, partizanų vado Juozo Lukšos žmona

Nijolė ir Juozas vestuvių dieną, 1950 m. liepos 23 d.

Juozas Lukša ir Nijolė Bražėnaitė-Lukšienė povestuvinės kelionės kalnuose metu. Tiubingeno apylinkės, Vakarų Vokietija. 1950 m. liepa

Nijolė Bražėnaitė-Lukšienė-Paronetto
2010 m. gruodžio 15 d. Niujorkas, JAV

pagalba ji išvyko į Ameriką ir tęsė nu-
trauktus medicinos mokslus. Dirbo įvai-
riose ligoninėse ir medicinos centruose,
išlaikė medicinos licenzijų egzaminus
net trijose valstijose.

1961 m., praėjus dešimčiai metų po J. Luk-
šos mirties, Nijolė ištekėjo už kolegos pato-
logijos mokslininko Dr. Francezo Paronet-
to, su kuriuo išaugino dvi dukras – Liuciją,
tapusią vaikų ligų gydytoja, ir Laurą – ve-
terinarę. Į pensiją Nijolė išėjo 2000 metais.
Buvo patologijos ir medicinos organizacijų
nare, paskelbė šešis mokslinius straipsnius
įvairiuose medicinos žurnaluose. Jos pa-
stangomis buvo išleistos keturios knygos.
Uteniškiam, šios publikacijos autoriaus
nuomone, būtų svarbi Nijolės mamos laiškų
iš Sibiro knyga „Dar valandėlė“, „Juo-
zo Lukšos-Daumanto prisiminimai“, „Par-
tizanai už geležinės uždangos“ bei knyga
„Mūsų nepalaužė“.

Trumpas pasimatymas

Publikacijos autorius rinko medžiagą
apie Utenos medikus nuo pat ligoninės
įkūrimo. Ir, netikėtai, buvo aptikta ži-
nutė, kad Amerikoje savo veiklą vykdo
daktarė, kilusi iš Utenos. Pagaliau, pa-
dedant įvairioms atstovybėms ir žmo-
nėms, pavyko surasti adresą ir užmegzti
ryšį. Dėl netrumpų paieškų tikrai nete-
ko gailėtis, nes su Nijole bendravimas
buvo lengvas, lyg tarp senų pažįstamų.
Per porą susirašinėjimo metų buvo su-
tikslintos įvairios datos, ji davė kele-
tą vertingų patarimų, o 1994 metais ko-
vo-balandžio mėnesiais Nijolė lankėsi
Vilniaus tarptautiniame kino festivalyje,
dalyvavo pristatant filmą „Nematomas
frontas“. Buvo sutarta pasimatyti.
Deja, dėl įtemptos programos pasimaty-
mas truko ne daugiau kaip 15 min. Ką
galima per tokį laiką pakalbėti...? Ni-
jolė džiaugėsi, kad „Nematomas fron-
tas“ buvo įvertintas geriausiai. Po trejų
metų susirašinėjimui tapo retesni. Nijo-
lės rega labai susilpnėjo.

Nelengva būtų išvardinti visus Ni-
jolės pasiekimus ir nuopelnus – rezis-
tentė prieš nacius, dirbo LAF štabe
1941–1942 metais, 1951–1953 metais
– VLIK'e, Tautos fondo narė, daugelį
metų priklausė Lietuvos Fronto
bičiuliams.

2007 m. liepos mėn. Lietuvos Respu-
blikos Prezidentas Valdas Adamkus jai
įteikė Lietuvos didžiojo kunigaikščio
Gedimino ordiną.

Netekome šviesios asmenybės, tegu
jos atminimas lieka mūsų širdyse.

Apie dvarą

Kai kuriuose šaltiniuose rašoma, kad Jasonių dvarą XIX a. įkūrė Pranciškus Vilčinskis, tačiau Žygimantas Augustas dvarą padovanojo Stanislovui Kiloševskiui. Ir tik nuo 1853 m. dvaro šeimininku tapo P. Vilčinskis. Čia gimė ir augo žymūs kultūros veikėjai Vilčinskiai. Pirmasis įsikūrė Antanas Vilčinskis, buvęs rotmistras (kavalerijos karininkas kai kurių Europos šalių ar carinės Rusijos kariuomenėje, kurio laipsnis yra analogiškas pėstininkų kapitonui – aut. past.). Jasonis tvarkė ir jo sūnus Zigmantas, tačiau ūkininkauti nesisekė, įklimpo į skolas. 1796 m. Jasonyse gimė P. Vilčinskis, daug nusipelnęs šio krašto kultūrai. Jis tarnavo turtingiems Utenos dvarininkams Pomernackiams, paskui dirbo Ukmergės apskrities žemės ribų teisėju, atgavo tėvo praskolintą ūkį. XIX a. 3–4 dešimtmetyje buvo tiesiamas Zarasų–Kauno plento ruožas. P. Vilčinskis iškirto pusę savo miško, Jasonyse statė namus, pasikvietė iš Vilniaus račių, dailidžių bei kitų meistrų ir įkūrė vežimų (karietų) fabriką. Dvare buvo 10 gyvenamųjų namų. Vėliau P. Vilčinskis įsitraukė į krašto tyrimo darbą, archeologinius kasinėjimus, apleido ūkį. Pranciškaus sūnus Algirdas Vilčinskis –1863 metų sukilimo dalyvis, žinomas istorikas, Lietuvių mokslo draugijos narys – už dalyvavimą sukilime buvo ištremtas 10 metų į Irkutsko sritį. 1806 m. Jasonyse gimė kultūros veikėjas Jonas Kazimieras Vilčinskis, kurio senelis – buvęs rotmistras A. Vilčinskis. Dvare buvo kalbama lietuviškai.

1861 m. dvarelis buvo parduotas iš varžytinių. 1871–1881 m. dvaro valdytoju buvo Juozas Jauniškis, 1886–1892 m. – Steponas Jaloveckis. Po Jaloveckių dvarą turėjo Utenos „Saulės“ gimnazijos mokytojas ir Utenos notaras K. Bražėnas. 1940 m. dvaras buvo nacionalizuotas, o vėliau mūriniame name įsikūrė vaikų globos namai. Pokario metais Utenos rajono Švietimo skyrius ieškojo patalpų, kur būtų galima apgyvendinti ikimokyklinio amžiaus vaikus. Tam tikslui tiko netoli miesto esantis Jasonių dvaras, kurio savininkas Kazys Matulionis, 1947 m. išvykdamas į JAV, pastatus padovanojo vaikams, pokario metais likusiems be artimųjų. Čia 1947 m. ir įsikūrė antrieji vaikų globos namai, kuriuose apsigyveno 25 ikimokyklinio amžiaus vaikai. 1991 m. balandį, pastačius naujus globos namus šalia Utenos, iš Jasonių vaikų globos namų auklėtiniai išsikėlė.

Šiuo metu išlikęs gyvenamasis namas, įvairūs ūkio statiniai, priklausantys privatiems asmenims. Dvarvietėje yra seno parko medžių, tvenkinys, senosios kapinaitės, kurios įrašytos į LR kultūros vertybių registrą. Jose iki šiol stovi Stanislovo Karanausko pastatytas stogastulpis P. Vilčinskiui. Seniau čia buvo pastatyta medinė koplyčia.

Fortepijono mokytoja Nijolė Ilčiukaitė – Utenos meno mokyklos pasididžiavimas

Doc. dr. Irena RAMANECKIENĖ

Šių metų rugsėjo 15-oji Utenos meno mokyklos pedagogams ir jų ugdytiniais buvo ne eilinė diena. Vieni jų – mintimis susitelkę į praeities prisiminimus, kiti – susikoncentravę į viename ar kitame muzikiniame kūrinyje sukauptus vidinius išgyvenimus – sėdėjo mokyklos koncertų salėje, susirinkę į nepaprastą susitikimą. Kodėl išskirtinį? Ypatinę tuo, kad juos visus – mokinius ir mokytojus, draugus ir bendražygius, bičiulius ir kolegas – sukviėtė Nijolė Ilčiukaitė (1955–2013 m.), šios mokyklos mokytoja, pianistė, akompaniatorė...

Nijolė Ilčiukaitė mokytojyste
džiaugėsi 36-erius metus
ir visus juos paskyrė Utenai

Kaip suprasti – juk ši Utenos meno mokyklos asmenybė jau dešimt metų, kaip džiaugiasi amžinojo Tėvo glėbyje?! Visai paprastai – mokyklos bendruomenė be galo pagarbiai prisimena buvusią auklėtinę ir ilgametę pedagogę N. Ilčiukaitę. Taigi, susirinkta į dešimtmečio nuo jos išėjimo amžinybėn paminėjimą, kuris pradėtas Ferenso Listo noktiurnu „Meilės svajos“ (atliko Patricija Vilkaitė; mokytoja Ingrida Dirmienė). Šio lyrinio, svajingo kūrinio garsais buvo apgaubta pedagogės Nijolės asmenybė.

„Ji sugebėdavo užauginti vaikui sparnus, kad jis skristų ir kurtų muzikinių garsų Grožį, kaip širdies kilnumo ir sielos tyrumo šaltinį, ne tik sau, bet ir kitiems. Ji

– Mokytoja iš didžiosios raidės, ji – Utenos miesto Garbė ir Šviesa“, – sakė buvusi jos mokinė, dabar – Vilniaus Balio Dvariono muzikos mokyklos fortepijono mokytoja Vilma Šakalytė.

Mokytojos prisiminimo iškilmėje kartu su renginio organizatore ir vedėja, buvusia N. Ilčiukaitės mokine, Utenos meno mokyklos direktoriaus pavaduotoja ugdymui Lina Gudienė, ne vienas nuoširdžiai tarė žodžius: „Man didelė garbė vadintis Mokytojos N. Ilčiukaitės mokine ar mokinium“. Jautriai ir apgalvotai sumanusi bei sudėliojusi vakaro akcentus, remdamasi kitų pasisakymais ir pamąstymais, vakaro metu L. Gudienė kvietė dalintis prisiminimais susirinkusius mokinius, kolegas, giminaičius. Kalbėjo buvusi mokytojos Nijolės mokinė, šiuo metu vokalo pedagogė Skaistė Garbašauskienė, skyrusi N. Ilčiukaitės atminimui muzikinį kūrinių. Taip pat prisiminimais dalijosi buvusi mokinė, dabar Utenos meno mokyklos fortepijono mokytoja I. Dirmienė. Jautrius prisiminimus išsakė bičiulė, kolegė ilgametė chorinio dainavimo ir dirigavimo mokytoja Virginija Šeduikienė, buvusi artima draugė, teorinių disciplinų mokytoja Nijolė Gelgotienė ir kt. Kūrinius dovanojo: Mindaugas Baliukevičius (mokytojos I. Dirmienės mokinys, šiuo metu studijuojantis fortepijoną Lietuvos Muzikos ir teatro akademijoje), kolegos – mokyklos direktorius Arūnas Katinas, mokytojai: Evaldas Beinoravičius, Saulius Auglys Stanavičius ir Laura Raudžiuvienė. Prisiminti mokytoją Nijolę atvyko Povilas Syrrist-Gelgota – altininkas ir kompozitorius, Norvegijos Solistų sąjungos narys, kurio muzikinio kelio pradžia irgi buvo kartu su N. Ilčiukaite. Prisiminimais dalijosi ir klasės draugė Roma Butkienė, atstovavusi klasiokus, bei N. Ilčiukaitės giminaičiai – brolienė Irena Ilčiukienė ir dukterėčia Jurga Ilčiukė.

Ką kalbėtojai akcentavo dalydamiesi prisiminimais? Buvę mokiniai pasakojo apie Mokytojos darbštumą, pareiškumą ir taktiškumą, bendraujant su ugdytiniais. Pripažino, kad šie charakterio bruožai ne vienam jų darbo pradžioje tapo gairėmis, nurodančiomis, kaip palaikyti gerus santykius su savo mokiniais. Pripažino suvokę, kad muzikos mokytojas pirmiausia turi pažinti mokinį, kad šis atskleistų ir puoselėtų savo prigimtinius gebėjimus.

Todėl nieko nuostabaus, kad susirinkusieji išgirdo tokį sugretinimą: „Mokytojos Nijolės gyvenimą galime prilyginti muzikos kūriniui, kuris suskamba *appassionato* (aistringai, karštai ir su polėkiu). Jos gyvenimo kūrinyje skamba ne tik natos, bet ir pauzės. Net jei nustosi groti – Muzika vis tiek skambės“.

Kiekvienas „susitikimo“ su Mokytoja Nijole dalyvis prisiminė ją vis kitu aspektu. Iš šalies žvelgiant, ji buvusi be galo inteligentiška, ori, pakanti ir santūri, o viduje – pilna skambumo, juoko, pilna veržimosi gilyn, grožio ir esmės ieškojimo... Ne vienam giliai atmintin įstrigo jos pamokos, prisodrintos linksmy, įkvepiančių posakių, vaizdingų palyginimų.

Nijolė mokytojyste džiaugėsi 36-erius metus ir visus juos paskyrė Utenai: su meile mokė savo fortepijono klasės mokinius, akompanavo mokyklos kolektyvams, solistams, ansambliams. Mokytoją pažino visi Utenos miesto ir rajono muzikos mokytojai, nes nuoširdžiai, nelaukdama atlygio, atsiliepdavo į kvietimą akompanuoti. Ji buvo visur, kur reikėjo profesionalaus fortepijono pritarimo, bendradarbiavo su įvairių kolektyvų vadovais, grojo konkursuose, koncertuose, bažnyčiose.

Žodžius „akompanavo/grojo“ liudija kad ir šis sąrašas: Nijolė akompanavo Utenos muzikos mokyklos kolektyvams, daugelio mokyklų ir darželių „Dainų dainelės“, „Giesmių giesmelės“ konkursų

dalyviams, tuometinės IV vidurinės mokyklos (vadovė Ona Aleknavičienė), Katalikiškos dvasios „Saulės“ gimnazijos chorams, solistams ir ansambliams, Mokytojų chorui, tuometinių Utenos kultūros namų vyrų chorui „Aukštaičiai“, tuometiniam Utenos Kristaus Žengimo į dangų bažnyčios chorui „Laudate Dominum“ ir kt.

Mokytoja savo pavyzdžiu visus mokė išskirtinio stiliaus ir skonio pajautos, nevengė daug dirbti ir lavintis visą gyvenimą. Tai nebuvo lengva, nes kiekvieną sykį, kai sugroji kūrinį, o tuo labiau ne vieną jų koncerte, netenki dalelės savęs. Be to, pasiruošimas pamokoms, koncertams – irgi kitiems atiduotas laikas, tik plika akimi nematomas.

Klausantis prisiminimų, nejučiomis imi klausiti savęs: „Kas pačią Nijolę atvedė į muziką? Kiek asmeniniame muzikanto pasaulyje lieka laiko sau pačiam ir savo pomėgiams? Ką reikia pažinti muziką ir ją profesionaliai atlikti?“ Susirinkusiųjų pasisakymuose girdėjosi atsakymai ir į kątik suminėtus retorinius klausimus.

Mokytoja Nijolė nuo vaikystės be galo mylėjo muziką. Tame kūrybos santykiyje pamilo ir savo mokinius – sugebėjo jiems atverti muzikos gelmes. Ji puikiai suvokė, kad bet kuris, net geriausias instrumentas, stovintis ant žemės koncertų salėje, prabanguose rūmuose ar kuklioje klasėje, pats savaime neskleidžia jokio garso. Tik šalia prisėdus muzikantui, tas instrumentas prabyla pačiomis įvairiausiomis emocijomis, sklindančiomis muzikos garsais. Mokytojo ir mokinio dialogas sukuria muzikos pokylį. Jų sielų suokalbis paverčia kompozitoriaus kūrinį muzika. Mokytoja Nijolė kiekvieno susitikimo metu rodė gyvenimą per muziką.

Ji labai brangino savo šeimą, puoselėjo gilų ir artimą ryšį su tėveliais, draugais. Ji rasdavo laiko pabendrauti su klasės draugais. Mėgo keliones, kaip buvimą su kitais. Turėjo ir kitų pomėgių, mylėjo gamtą. Gyvenime, kaip ir muzikoje, ryžtingai ieškodavo ir rasdavo laiko atsikvėpti, kad pauzės leistų kuo tiksliau ir giliau suskam-bėti visoms kitoms natoms.

„Susitikime“ su Mokytoja ekspresyvaus lyrizmo ir poetinio epiškumo gaidomis skambėjo S. Rachmaninovo koncertinis etiudas, į klausytoją prabilęs amžinųjų idėjų romantine simbolika ir sudėtingų psichologinių būsenų raiškos formomis. Skambėjo vieno žymiausių XIX a. antros pusės ir XX a. pradžios ispanų kompozitoriaus ir pianisto Isako Abenis „Tango“, kuriame nuostabiai tarpusavyje dera stilizuoti ispanų liaudies ir fortepijoninės muzikos elementai. Argentinos tango kompo-

zitoriaus ir bandonijos virtuozo, tradicinės tango muzikos revoliucionieriaus Astoro Piacolos kūrinį atliko svečias Povilas Syrrist-Gelgota. Skambėjo ir kiti muzikos šedevrai.

Praeities prisiminimus žadino ir iš atminties gelmių kėlė organizatorių kruopščiai atrinktos nuotraukos, kurias susirinkusieji stebėjo ekrane: Mokytoja Nijolė prisiminta ir jaunutė, ir moksleivė, ir solidi pedagogė, apsupta mokinių...

In memoriam vainikavo P. Vilkaitės grojamo lenkų pianisto ir kompozitoriaus Frederiko Šopeno (1810–1849 m.) valsas *cis-moll*, apgaubęs susirinkusiuosius vilties ir tauraus gyvenimo garsais bei žadinęs prisiminti visus dirbusius ir jau amžinybėn išėjusius įvairių specialybių mokytojus.

Meno mokyklos direktorius A. Katinas, tardamas nuoširdžiausią ačiū, pasidalino prisiminimais iš bendravimo su N. Ilčiuikaite – Mokytoja iš didžiosios raidės – pasidžiaugė visais darbuotojais, kurie formavo bei formuoja ir puoselėja laisvą, darbščią, kūrybingą dabarties meno mokyklos bendruomenę, 2024-aisiais švęsiančią 60-ties metų gimtadienį.

Iškilmės užbaigtos 19 valandą Utenos Kristaus Žengimo į dangų bažnyčioje švęsta Eucharistija. Šv. Mišiose dėkota už gyvenimą, melstasi už mirusius Utenos meno mokyklos mokytojus, reikalingų malonių prašyta visai Utenos meno mokyklos bendruomenei ir apsilankiusiems svečiams. Šv. Mišias aukojo Leliūnų Šv. Juozapo parapijos klebonas kunigas teol. lic. Andrius Šukys, 20 metų bendraujantis su Utenos meno mokykla, ir buvęs artimas Mokytojos Nijolės bičiulis. Homilijos metu dvasininkas akcentavo gyvenimo *čia* ir *ten* aktualumą, mokėjimą suvokti save ir kitus, per Kūrėjo pasaulio išmintį atpažinti savąją.

Susirinkusiaisiais džiaugėsi Utenos Kristaus Žengimo į dangų parapijos klebonas kunigas Algis Neverauskas. Šv. Mišiose vargonavo ir giedojo Utenos meno mokyklos mokytoja, vargonininkė Zita Lukošūnienė, jos mokiniai Julija Dudko ir Liudas Remeika, grojo P. Syrrist-Gelgota. Giesmės ir muzikinių kūrinių tonai kėlė dvasią, o jautrus „pasimatymas“ su Mokytoja N. Ilčiuikaite ir visais amžinybėn išėjusiais Mokytojais susirinkusiuosius apdovanojo bendrystės džiaugsmu.

Parengė Lina Narčienė

1863 metų sukilimo atgarsiai Utenos krašte

Balys JUODZEVICIUS

2017 metais Vilniaus Gedimino kalne aptikti 1863 metų sukilėlių palaikai, o iškilmingas jų laidojimas Rasų kapinėse priminė mūsų tautos kovas su agresyviu kaimynu. Tik kokių jubiliejų metu vis dar prisimenam, kad tas sukilimas paliko gilių pėdsakų ir mūsų apylinkėse. Šiame sukilime dalyvavo ne tik bajorai – buvo ir valstiečių, miestiečių, net kunigų. Bajorai tikėjosi atkurti senąją Lietuvos ir Lenkijos valstybę bei atgauti turėtas teises, o valstiečiai – greičiau gauti žemės ir atsikratyti prievolių dvarui.

Maišto pradžia

Dar ankstyvą 1863 metų pavasarį Utenos, Užpalių, Vyžuonų apylinkėse tai šen, tai ten pasirodydavo būreliai dalgėmis ginkluotų jaunų vyrų. Prie Ažugirių, prie Sungailiškių (ten didesni kalnai) jie jau vasario 19 ir balandžio 23 dienomis mėgino sulaukyti pašto diližanu vežamus keleivius ir rekrutą (asmuo, paimtas į Rusijos kariuomenę pagal rekrutų prievolę XVIII-XIX a. – aut past.), sužeidė kareivį bei vežiką. Balandžio 16 dieną sukilėliai pakorė Vyžuonų tūkstantininką Filipą Lebedevą, balandžio 17-tą Aknystose nuginklavo *pristavą* Stulginskį. Maža to – balandžio 18 d. nuginklavo tą patį *stano pristavą* Stulginskį ir štabo kapitoną Staniševskį, kartu sunaikino *stano* kanceliarijos raštus. Balandžio 23-osios naktį suki-

Kasparas Maleckis, Ukmergės apskrities sukilėlių karo viršininkas

lėliai apiplėšė Utenos pašto stotį, atėmė du pistoletus ir kardą. Tą patį padarė Daugailiuose. Balandžio 26 dienos rytą Kasparo Maleckio vadovaujamas būrys prie Kuktiškių šventoriaus užkandžiavo, gėrė alų, o su maištininkais bendravo kunigas Kazimieras Birontas.

Kovingai nusiteikę Spitrėnų dvarininkai Kasparas ir Dominykas Maleckiai jau kovo mėnesio pabaigoje paliko Peterburgą, išėjo atostogų ir, grįžę į savo dvarą, ragino aplinkinius dvarininkus bei valstiečius versti rusų valdžią. Jiems pritarė Stalėriškio Dominykas Opanskis, Budreikių Vincentas Lukoševičius, Staškūniškio dvaro ūkvedys Kazimieras Lukošius.

Atrodo, kas galėjo būti bendro, tarp dvarininkų, norėjusių išsaugoti savo žemes, ir valstiečių, norėjusių jas pasiimti. Vis dėlto, didžioji dalis dvarininkų sukilimą rėmė ir todėl labai nukentėjo: prarado dvarus, buvo ištremti ar net žuvo. Nors ir menkai ginkluoti, sukilėliai be didesnio pasipriešinimo nuginkluodavo miestelių policininkus, valsčių valdybose naikino reikalų raštus, baudė šnipus ir išdavikus. Caro valdžia keletą mėnesių buvo bejėgė.

Prieš 50-70 metų dar buvo gyvi pasakojimai apie *paliokus* ar *miatežnikus*. Nors dalis jų kiek pagražinti ar iškraipyti, bet turi tikrovišką pagrindą.

Sentikio Izodo Kondrašovo pasakojimu, jo tėvas Gerasimas su seneliu važiavęs į Minčios malūną, ir juos sulaukė kazokai. Teiravosi, ar nematė *miatežnikų*. Minčios miškų žvalgas Žirmantas, paklaustas, kur nuėjo sukilėliai, gal tyčia parodė kelią per raistus ir baisų purvyną. Ten kazokus stauga užpuolė sukilėliai ir dalgiais užkapojo. Prie Lumpiškių vienkiemio jie su visa apranga ir ginklais buvę palaidoti. Dar ir dabar ten esą žuvusiems supilti kauburiai...

Nesinori tikėti, kad savo didvyrius rusai būtų užkasę paraistėj, bet mūsų ten tikrai būta: 1863 metų gegužės 3 dienos

Minčios įvykiai smulkiau aprašyti pulkininko Poltorackio ataskaitoj (žr. *monografiją „Tauragnai“ iš Lietuvos valsčių serijos, psl. 239*).

Iškraipyta istorija

Lietuvoje daugelyje vietų minimi kartuvių kalnai. Apie tokias kartuves kalbėdavo ir Klovinių gyventojai. Pušynėlės vienkiemyje, kur buvo Adolfo Eigėlio sodyba (paskui ten gyvenę Bogomolnikovai), stovėjusios kartuvės. Ten, sako, durtuvais buvęs užbadytas vienas sukilėlis, o kiti buvę suimti ir pakarti (žr. E. Norkūnienė „*Iš praeities skrynios*“, psl. 147).

Panašus atsitikimas tikrai buvo, tik jis labai iškraipytas. Kaip ten buvo, galima paskaityti Centrinio valstybės istorinio archyvo bylose. Gaila, kad kraštotyrininkų ir net istorikų šis įvykis gerokai supainiotas ir nukeltas prie Pakalnių ar net prie Liepagirių (Svėdasų apyl.).

Garsi istorikė O. Maksimaitienė, matyt, neradusi P. Červinskio byloje minimos Sosnukvos, kiek paklydo. Ta Sosnukva buvo už kokio kilometro į rytus nuo Medenių, Ilgio ežero šiauriniame gale.

Kraštotyrininko Antano Namiko teigimu, Martynas Vėlūtis apie 1908 metus tą Sosnukvos vienkiemį pavadino lietuvišku Pušynėlės vardu. Kai suabejojęs A. Namikui parašiau, kad istorikų rašoma kitaip, kraštotyrininkas nurodė, kad Sosnukva aprašyta knygoje „Spisok naselionnych miest Kovenskoj guberniji“ (vert. – Kaucho gubernijos gyvenamų vietovių sąrašas). 1903 m., psl. 155. Ten rašoma, kad dvarelis yra už 67 varstų nuo apskrities (Ukmergės), už 7 varstų nuo policijos būstinės ir Utenos valsčiaus valdybos, tiek pat ir iki geležinkelio stoties bei pašto. Sosnukvoj tuo metu gyveno 15 žmonių. O apie Sosnukvos įvykius A. Namikas žinojo daugiau, nes jo tėvas, tada dar vaikas,

buvo nuvarytas žiūrėt sukilėlių būrio vado Povilo Červinskio-Sovos (rus. Sova – pe-lėda) korimo egzekucijos.

Kadangi Sosnukvos vienkienio istorikai nesurado, o būrio vadas buvo sugautas netoli Pakalnių, tai, matyt, nutarė, kad ir tas viensėdis turėjo būti prie Pakalnių. Taip rimtame veikale apie 1863 metų sukilimą, spaudoje ir net keliose enciklopedijose prie Povilo Červinskio veiklos aprašymų kartojasi tos pačios klaidos, nes žmonės nevalo archyvinių bylų ir kartoja, kas kitų jau parašyta.

Kas tas Červinskis?

Sukilimo metais P. Červinskis buvo 23 metų Peterburgo studentas, mokėjęs lenkų, rusų, prancūzų ir vokiečių kalbas. Matyt, buvo veiklus ir geras organizatorius: dalyvavo anticarinėje Marijenhauzeno grupės veikloje, organizavo studentų bruzdėjimus, kurstė valstiečius prieš dvarininkus. Povilo tėvai buvo dvarininkai ir gyveno Mogiliovo gubernijos, Oršos apskrities Gorkų mieste. Šeima, matyt, buvo patriotiškai nusiteikusi, nes sukilime dalyvavo ne tik Povilas, bet ir jo broliai Jonas bei Raimundas. Jonas buvo suimtas ir sušaudytas, o Raimundas žuvo kautynėse Toporo sukilėlių būryje. Valstiečiai Mogiliovo apylinkėse, matyt, nepitarė sukilėliams, nes Povilą Červinskį suėmė ir perdavė valdžiai. Maištininkas pateko į Daugpilio tvirtovę ir buvo nuteistas ketveriems metams katorgos darbų, bet liepos 19 dieną pabėgo ir pasiekė Debeikių apylinkių miškus, kur sutiko mokslo draugų ir buvo priimtas į ten veikusį E. Vžesnevskio sukilėlių būrį.

Būryje buvo apie 80 raitelių. Čia P. Červinskis susitiko ir uteniškius Gasparą ir Juozapą Maleckius. Rodos, iš šito krašto buvo ir Teofilis Kybartas, Petras Piotuchas bei kiti. Po kokio mėnesio P. Červinskis buvo pakeltas į kavalerijos puskarininkius ir terorizavo rusų policiją, valsčių valdybas. Dar rugsėjo 26 dieną prie Vosgėlių (netoli Anykščių, prie kelio į Svėdasus) P. Červinskio būrys užpuolė karinį transportą ir jį išblaškė. Buvo atimta penki štuceriai (štuceriai – dvivamzdis graižtvinis stambaus kalibro šautuvas, karabinas – aut. past.), daug kailinių, kitų drabužių, nemažai maisto. Šeši rusų kareiviai buvo nukauti, du sužeisti, o dar du pasidavė.

P. Červinskio būrys veikė daugiausia Anykščių, Troškūnų, Debeikių, Dusetų, Užpalių, Vyžuonų apylinkėse. Artėjant žiemai, vis sunkiau buvo apsirūpinti maistu. Ar galėjo valstietis tokį pulką pasodinti už stalo?.. Vis dėlto 22 jauni vyrai! Vien arkliais kiek reikėjo pašaro (avižų)! Caro valdžia vertė žmones apie pasirodžiusius

K. Landzedelis „1863 m. sukilėlių egzekucija“

sukilėlius ar kitus „valkatas“ informuoti vietinę valdžią, o tuos bastūnus suimti ir perduoti baudėjams. Nepatikimuose kaimuose nuolat patruliavo kazokai. Sugavę maištininką, visus kaimo gyventojus „apdėdavo“ didžiulėmis baudomis, grasi- no trėmimais. O tie užpalėnai buvo ypač nepatikimi. Užpalių bendrijoje 1863 m. pabaigoje buvo 51 kaimas, 34 vienkiemiai, 1 miestelis ir 2 *jurzdikai* (jurisdikai). Bendrijoje gyveno 798 šeimos. Sukilėlius rėmė net 77 gyvenvietės su 2 890 gyventojų. Patikimais laikyti tik 11 kaimų su 163 gyventojais.

1863 metų gruodžio 6 dieną M. Muravjovas raštu Nr. 5020 įsakė Užpalių kaimo bendrijos valstiečius, rėmusius sukilėlius, išstremti į Rusijos gilumą. Tokių nusikaltėlių rusų valdininkai rado net 226. Tai buvo 59 šeimos ir 2 viengungiai. Iš tremiamųjų buvo išreikalaujamos pervežimo išlaidos (po 50 rublių nuo šeimos), dar kontribucija (kontribucija – prievartinės piniginės rinkliavos iš okupuotų teritorijų – aut. past.), o turtas parduodamas.

1864 m. sausio 5 dieną štabo kapitonas Kleinmichelis pranešė, kad iš Užpalių valsčiaus išstremta 315 valstybinių valstiečių ir numatoma šią savaitę išstremti dar 100. Maža to, iš kiekvienos šeimos išplėšia po 50 rublių sidabru ir dar kiekvienam kiemui buvo uždėta po 10–40 rublių kontribucijos.

P. Červinskio raitelių būrys jodinėjo iš

vieno kaimo į kitą, o iš paskos – rusų kazokai. Atsilikę ar susirgę sukilėliai kartais patekdavo į kazokų nagus. Mušami ar kitaip kankinami išpasakojo, kad Vosgėlių kaimo ūkininkai net kelias paras maitino Sovos raitelius. Prieglobstį teikdavę ir Stakių vienkienio gyventojai. Po parą maištininkai ilsėjęsi Pikttagaliuos, Katlėriuos, Elmininkuos, Kalveliuos (dabar – Anykščių rajonas – aut. past.). Lapkričio 21 dieną P. Červinskio-Sovos ir D. Opanskio būriai parą praleido Vaitkūnų kaime (netoli Leliūnų miestelio), įtarę šnipinėjimu, pasmaugė Jankelį Šmuilovičių. Gruodžio mėnesį Sovos būrys net penkias dienas ilsėjosi Miškiniškių kaime už Leliūnų. Baudėjai išsireikalavo, kad į Užpalių miestelį atsiųstų daugiau kareivių. Nepatikimuose kaimuose patruliavo baudėjai. Ateinančius į kaimus kareiviai suimdavo, o išėiti niekam neleido.

Gruodžio 19 dieną prie Šventupio buvo užtikti maištininkų pėdsakai. Pasiekus Ramavydiškes, miške buvo suimti trys ginkluoti vyrai, tiek pat surado nakvojusį Norvaišiuose. Gruodžio 20 dieną miške prie Neviržos buvo suimti dar penki ginkluoti žmonės. Prie šių 11-os į Užpalius nuvarytų maištininkų prisidėjo dar du (šie atėję pasidavė patys). Apklausus suimtuosius, išsiaiškinus maištininkų rėmėjus, prasidėjo trėmimų egzekucija.

Gruodžio 21-osios naktį, apie ketvirtą valandą, du Vilkabrukių valstiečiai sen- tikiai pranešė, kad 22 raitų maištininkų

„šaika“ vilkinti kazokišką aprangą, vadovaujama Sovos, septyni varstai nuo Užpalių, Liepagirių kaime, nužudė du valstiečius ir nujojo link Vyžuonų. Auštant gruodžio 22-osios dienos, maištininkų pėdsakai buvo užtikti, o šeštą valandą po pietų netoli Utenos, Sosnukos vienkienyje, maištininkai buvo užklupti klotimuos. Sukilėliai buvo išstumti lauk (gal net padegus klotimus?) ir išžudyti. 14 kovotojų žuvo vietoj, penki buvo paimti gyvi (keturi iš jų sunkiai sužeisti), bet trims pavyko pabėgti.

Gruodžio 23 dienos popietę, apie trečią valandą, Ufos pėstininkų pulko 15 karių komanda, vadovaujama karininko Stepano Jakovlevo, variusi į Uteną areštantus, kelyje sulaukė tris beginklius vyrus. Per pirmą apklausą paaiškėjo, kad tai sunaikinto Sovos būrio likučiai, o tarp jų ir pats jų vadas, Mogiliovo gubernijos dvarininkas P. Červinskis-Sova, pabėgęs iš Daugpilio tvirtovės. Pas Sovą buvo rastas ir atimtas Kauno gubernijos žemėlapis. Be to, jis jau čia prisipažino nužudęs tris žydus ir du sentikius.

Tai patvirtino ir kiti suimtieji.

Gruodžio 24 dieną Sova ir jo kovotojai Apolinaras Rubaževičius, buvęs Dusetų mokytojas, Fortunatas Černockis, Zarasų apskrities Molvino dvaro ponas, Aleksandras Sinkevičius, Ukmergės miestietis ir Ukmergės apskrities valstiečiai Jonas Dijkas, Juozapas Vilutis ir Antanas Lungėvičius bei iš Zarasų apskrities Adomas Murauskas, taip pat dar 14-os žuvusių sukilėlių kūnai buvo nugabenti į Užpalius. Žuvusieji be jokių apeigų, stebint Užpalių gyventojams, užkasti. Suimtųjų parodymais, tarp žuvusių buvo atpažinti dvarininkai – Vladislovas Černockis, Juozapas Džimiškevičius, Eduardas Glaska, Boleslovas Michailovskis ir Liucijanas Stankevičius (CVIA, f. 494, ap. 1, b. 767).

Maištininkų rėmėjų likimas

Sosnukos vienkienio savininkas Jokūbas Cibas kartu su suimtais sukilėliais buvo nugabentas į Užpalius ir 1863 metų gruodžio 29 dieną kartu su nusikaltusiais užpaliėnais per Daugpilį ištremtas į Rusijos gilu-

mą (CVIA, f. 439, ap. 1, b. 107, l. 24).

Tuos tris sukilėlius, pasprukusius iš skerdynių Sosnukoje, naktį palydėjo ir paglobėjo Ažuskardžių šlėktelė Limanovskis. Tas pavėžėjo iki Paviėšių bajorėlių Veržbickio ir Kulikovskio, o šie apie 22 valandą nulydėjo į Margavonių (dabar vadinamas Margėmis) palivarkėlį. Jį iš dvarininko Stanislovo Piotucho nuomavo 70-metis Klementijus Kozuela, Prano. Turėjo jis tris sūnus ir tris dukteris: Boleslovą – 22 m., Julijoną – 20 m., Vladislovą – 18 m., Izabelę – 23 m., Pauliną – 14 m. ir Sofiją – 12 m. Sugautieji sukilėliai pasakė, kad nakvojo Kozielos namuose, kad čia sudegino savo uniformas ir persivilko valstietiška. Užklausti, kur dėjo ginklus, pasakė, kad ginklus pakišo po tiltu. Mušamas Boleslovas pasakė, kad sukilėlių paslėptus ginklus jie paskui su broliu sukisę į ežerą (gal tikėjosi, kad dar bus reikalingi?! – aut. past.).

K. Kozielą ir sūnus gerai sumušę Margavonėse, baudėjai nuvarė į Užpalius. Tėvą ir Julijoną ištrėmė, o Boleslovą, nuvežę į Ukmergę, tiek kankino ir daužė, kad 1864 m. sausio 23 d. reikėjo guldyti į Ukmergės ligoninę. Vasario 17 dieną politinis areštantas Boleslovas Kozuela mirė. Tėvui 1883 m. rugsėjo 15 dieną buvo leista grįžti į tėvynę (CVIA, f. 1248, ap. 2, b. 865, l. 16, 102).

Sukilėlių būrio vadas P. Červinskis-Sova, nuvežtas į Ukmergę, 1863 m. gruodžio 25 dieną buvo tardomas, davė parodymus (CVIA, f. 1248, ap. 2, b. 170a, l. 6–9), paskui nuvežtas į Užpalius ir, suvarius gyventojus, viešai pakartas. Matyt P. Červinskis-Sova turėjo gerbėjų: kariant nutrūko virvė (įtariama, kad buvo perpilta sieros rūgštimi – aut. past.), bet buvo atnešta kita, ir nuosprendis įvykdytas. Kapas neatpažįtamai sutryptas kazokų žirgų kanopomis.

Bet Sovos istorija tuo dar nesibaigė. 1865 m. gruodžio 3-iąją gautas pranešimas, kad kunigo Saškovskio tarnai Sovos lavoną iškasė ir palaidojo katalikų kapinėse. Ketvirto stano pristavas, apžiūrėjęs duobę, joje terado tik virvagalių ir drobės gabalų. Lavono nebuvo. Klebonas Staškovskis buvo suimtas, nors jį, padėjusį malšinti sukilimą, pats generalgubernatorius M. Muravjovas norėjo apdovanoti! Tardymai ir paieškos liko bevaisės. Praėjus represijoms, žmonės pašnibždom užsimindavo, kad Sovos dingimo paslaptį žinojusios tik dvi moteriškės – Visockaitė ir Mykolo Tarvydo sesuo (CVIA, f. 378, ap. 219, b. 122, l. 13).

Sukilėlių ir jų rėmėjų paieška

Maištininkų būrių veiklą sutramdžius, baudėjai *atsidėjo* išsislapsčiusių sukilėlių ir jų rėmėjų paieškai. Užpalių apylinkė-

Karikatūra „Žmonių giminės išmatai MURAVJOVUI KORIKUI – dėkinga Lietuva.“

se (prie Davainių, Ažubalių) 16 kazokų ir 20 kareivių būrys darė kratas ir rado nemažai šautuvų, šovinių, parako, šratų, pistoletų (CVIA, f. 1252, ap. 1, b. 66, l. 107–108). Bijodami represijų, žmonės pradėjo išdavinėti dalyvavusius sukilime, net patys juos suimdavo. Viktoriją Kirvelytę, globojusią tris sukilėlius, suėmė ir perdavė baudėjams Gasparas ir Dominykas Čekai. Vyžuoniškį Mykolą Barkauską ir Viešeikių valstietį Vincą Mikučionį sugavo ir perdavė valdžiai Aluotų bendrijos Labeikių kaimo žmonės. Žmonės gelbėjosi kaip įmanydami. Kad greičiau baigtųsi pasislėpusių ar dingusių paieškos, kartais juos bažnyčios metrikų knygose užrašydavo kaip mirusius. Bet bėda: giminės gynėsi apie mirtį negirdėję (CVIA, f. 378, ap. PS, b. 430, l. 2–8).

1864 metų sausio 16-ą žandarų korpuso kapitonas Ivanickis Vilniaus generalgubernatorių informavo, kad už nepranešimą apie sukilėlių pasirodymą šešiolikos kaimų 78 ūkininkai „apdėti“ kontribucija po 25 rublius, trijų kaimų 57 ūkininkai – po 15 rublių, o devynių kaimų 62 ūkininkams uždėta kontribucija – po 10 rublių. Taip iš žmonių išplėšta 3 425 rubliai. Tremtinių turtas parduotas už 10 049 rublius (CVIA, f. 439, ap. 1, b. 107, l. 9).

Maištininkus sėkmingai sutramdžius, 1872 metais Užpaliuose buvo pastatyta, o 1873 m. birželio 29 dieną pašventinta mūrinė šv. Nikolajaus Stebukladario cerkvė, kainavusi 11 000 rublių. Esaūlas Grekovas, ypač uoliai persekiojęs Sovos sukilėlių būrį, buvo paaukštintas – gavo pulkininko laipsnį. Didžiai pagerbtas vyriausiasis sukilimo malšintojas M. Muravjovas, dėl nepaprasto žiaurumo pramintas Koriku. Jam 1898 metų lapkričio 8 dieną Vilniuje (prie dabartinės Prezidentūros – aut. past.) buvo atidengtas paminklas, bet tarp žmonių plito karikatūra su užrašu: „Žmonių giminės išmatai MURAVJOVUI KORIKUI – dėkinga Lietuva“. Pagerbė jį net šunys. Vilniečiai ištepė paminklą vilko taukais, tai susirinkę miesto šunys kaukė kaip geležinis vilkas per Gedimino sapną.

Stanislovo Karanausko stogastulpis Užpalių kapinėse Povilui Červinskiui-Sovai atminti, pastatytas 1984 m. rugsėjo 14 d.

Ši medžiaga apie 1863 metų sukilimą rinkta 1968 metais. Tada žmonių atmintyje dar buvo gyvi pokario tremčių ir partizanų kovų vaizdai, todėl prisiminimai apie sukilimą buvo nepageidaujami. Juk galėjo koks nesubrendėlis pagalvot ar net pasakyt, kad ir šiais laikais panašiai buvo. Gaila, kad iki šiol neatsiranda uteniškio, kuris plačiau nušviestų sukilimo įvykius, jo priežastis ir pasekmes. Apmaudu, kad spaudoje padarytos klaidos kartojamos, tiražuojamos, neperžiūrėjus archyvų. Norėtusi, kad Pušynėlės tragedija būtų kaip nors įamžinta. Juk šį įvykį žmonės jau mėgino įamžinti (žr. „Indraja“ 2023 m. Nr. 1). Negi istorija yra tik tai, kas parašyta vadovėlyje..?! Juk kažkas net 1984 metais Užpaliuose pagerbė Povilo Červinskio-Sovos atminimą.

Parengė Lina Narčienė

Gatvės meno virusas toliau skinasi kelią Utenoje

Daiva ČEPĖNIENĖ

Gatvės menas populiarus ir yra tapęs įprastu reiškiniu daugelyje pasaulio šalių, taip pat ir Lietuvos didžiuosiuose miestuose. Neseniai dar vienu išskirtiniu meno kūrinium ant pastato sienos pasidabino ir Utena. Spalio 10 dieną į Uteną atvyko Lietuvoje žinomos studijos „Gyva grafika“ gatvės menininkų komanda iš Kauno Žygimantas Amelynas ir Tadas Šimkus, kurie kelias dienas kūrė didelio formato kūrinį ant Utenos kolegijos Medicinos fakulteto sienos. Apie sumanytą gatvės menu pagyvinti šios aukštojo mokslo įstaigos sieną (kartu ir Utenio aikštės prieigas) pakalbinome vieną iš idėjos autorių atviros kūrybinės erdvės-galerijos „Pokšt“ įkūrėją ir vadovą uteniškį Tomą Karklinį ir menininką, atlikusį šį darbą, Ž. Amelyną.

Kasdienybė, gražinanti ir turtinanti pasaulį

Gatvės meno sklaidos Utenoje sumanytojai yra du uteniškiai – „Pokšt“ vadovas T. Karklinis ir pastaruoju metu čia negyvenantis, tačiau dažnai į gimtą kraštą sugrįžtantis Justas Ivanauskas. Pasak T. Karklinio, gatvės menas – tai kasdienybė, gražinanti ir turtinanti pasaulį, tačiau Ute-

nos mieste gatvės meno vis dar stinga.

„Kai pradėjome į savo miestą išleisti gatvės meno koncepciją, pirmiausia papuošėme pastatą, kuriame tuo metu buvo įsikūrusi mūsų „Pokšt“ erdvė. Vėliau sugalvojome Utenos gatvės meno ciklą „Utenos herojai“, todėl ant daugiabučio namo Aušros gatvėje sienos atsirado Odetos Tumėnaitės-Bražėnienės karpi-

nys, vėliau ir meno kūrinys ant Adolfo Šapokos gimnazijos sienos. Šį kartą nusprendėme įamžinti garsiąją kraštiebę Eugeniją Šimkūnaitę“, – pasakojo „Pokšt“ erdvės aktyvistas.

Pasak T. Karklinio, neretai jaunoji karta net nesidomi praeitimi, nepažįsta anksčiau gyvenusių žymių žmonių, nežino apie jų nuveiktus darbus. Taigi šis gatvės meno kūrinys pamiršusiems primins kadaise gyvenusią žymiąją žolininkę, o nežinančius paskatins pasidomėti ir susipažinti su E. Šimkūnaitė bei jos nuveiktais darbais.

Gatvės menas sukuria didesnę pridėtinę vertę

„Kai tik pradėjome galvoti, kad šį kartą ant pastato sienos perkelsime būtent E. Šimkūnaitės portretą, kilo mintis juo papuošti Aušros gatvėje esantį daugiabutį namą, kuriame dar sovietmečiu veikė miesto vaistinė. Tai būtų buvusi puiki šios asmenybės ir pastato, kuriame daug metų buvo įsikūrusi vaistinė, sąsaja. Tačiau šio daugiabučio gyventojai, nusivylę renovacijos pasekmėmis, nesutiko, kad ant jų namo sienos atsirastų meno kūrinys. Todėl teko ieškoti kito sprendimo ir tuomet užgimė mintis, kad tiktų Utenos kolegijos pastato, kuriame įsikūręs Medicinos fakultetas, siena“, – apie ne itin sklandžias vietas paieškas meno kūriniumi pasakojo pašnekovas.

Jo teigimu, Utenos kolegijos bendruomenė ir vadovybė džiaugėsi sulaukusi tokio pasiūlymo bei jį teigiamai priėmė, idėją taip pat palaikė ir vietos valdžia. „Pats kolegijos direktorius dr. Raimundas Čepukas puikiai prisimena E. Šimkūnaitę ir yra su ja bendravęs. Tai tiesiog tereikėjo suderinti formalumus su miesto architektu,

Menininkai (iš kairės) Tadas Šimkus ir Žygimantas Amelynas sakė, kad kurti į Uteną jie atvyko pirmą kartą, nors gatvės meną yra kūrę įvairiuose Lietuvos miestuose ir miesteliuose

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Utenos skyriumi ir imtis darbų“, – džiaugėsi T. Karklinis.

Gyventojai į gatvės meną reaguoja įvairiai. Vieniems tai patinka, kiti nusiteikę priešiška. Tačiau tie uteniškiai, kurie atėjo pasižiūrėti, kaip kuriamas gatvės menas, ar pasigrožėti jau sukurtu kūrinium, džiaugėsi ir teigiamai vertino šį sumanymą. T. Karklinis juokavo, kad pastatai, kurie pasipuošia gatvės meno kūriniais, ne tik tampa gražesni, bet, ko gero, ir pritraukia daugiau turistų, netgi išaugina savo vertę. Taigi nuo šiol galbūt ir Utenos kolegijos bendruomenė pajus tą pridėtinę vertę – atsiras daugiau žmonių, norinčių pasigrožėti, nusifotografuoti prie pastato sienos, o gal net ir daugiau studentų panorės studijuoti išskirtiniu meno kūrinium pasipuošusioje aukštojo mokslo įstaigoje.

„Kiekvieną kartą į Uteną stengiamės pritraukti naujų menininkų, kūrėjų. Šį kart pasirinkome gyvosios grafikos ir profesionalių dizainerių komandą iš studijos „Gyva grafika“, kurie yra labiausiai žinomų Lietuvos gatvės meno projektų įkūnytojai“, – apie menininkus, kūrėjus E. Šimkūnaitės paveikslą Utenoje, kalbėjo T. Karklinis.

Mažesnių miestų gyventojams gatvės menas nėra įprastas reiškinys

„Utenos dienos“ kalbinti menininkai atviravo, kad kurti į Uteną jie atvyko pirmą kartą, nors gatvės meną yra kūrę daugelyje Lietuvos miestų ir miestelių.

„Esame dirbę Kaune, Vilniuje, Klaipėdoje, taip pat ir mažesniuose miesteliuose, tokiuose kaip Šilutė, Pasvalys, Rokiškis, Juodupė (Rokiškio r.). Didžiųjų Lietuvos miestų gyventojai gatvės menu jau yra pasisotinę, nes ten gausu įvairios gatvės meno kūrybos. O štai mažesnių miestų gyventojams šis menas dar nėra labai įprastas reiškinys, todėl tokią naują jį jie priima šiltai“, – pastebėjimais dalijosi Ž. Amelynas.

Pradėję darbus Utenoje, menininkai sulaukė vietos entuziastų palaikymo ir šiltos praeivių reakcijos. Pirmą vakarą, kai sute mo, vyko kūrinio kontūrų projektavimas, vėliau pagrindinės spalvinės dėmės perkėlimas ant sienos. Spalva buvo pasirinkta deranti su aplinkos statinių architektūra ir spalvine raiška.

„Darbas ant pastato sienos atliktas graiviūros stiliumi. Iš arti šis paveikslas atrodo lyg būtų abstraktus, o žiūrint iš toliau matomas gana detalus šešėliuotas vaizdas. Nėra likę daug E. Šimkūnaitės nuotraukų, todėl pasirinkome ikonišką, daug kartų naudotą jos fotografiją, kurioje atskleidžia moters asmenybę, jos charakte-

Kūrinys, papuošęs Utenos kolegijos Medicinos fakulteto sieną, įprasmins žymios Utenos krašto žiniuonės ir žolininkės Eugenijos Šimkūnaitės atminimą

ris. Ieškojome variantų, kaip šią asmenybę pateikti. Sumanėme, kad portretas ant sienos bus su įvairiais vaistažolinių augalų motyvais, kadangi E. Šimkūnaitė buvo žolininkė. Kadangi ši asmenybė yra žmogus iš mokslo srities, norėjosi, kad kūrinys būtų solidus“, – mintimis dalijosi iš Kauno atvykęs gatvės meno kūrėjas.

Menininkai žymios šio krašto žiniuonės portretą kūrė pasitelkdami kakavos spalvos ilgaamžius aerosolinius dažus, kontūrus išryškino tamsiai pilkos spalvos dažais.

Tikisi, kad Utena turtingės gatvės meno grožiu

Spalio 12 dieną „Gyvos grafikos“ atstovai uteniškiais vedė paskaitą apie gatvės meną ir surengė kūrybines dirbtuves, kur atvykę žmonės galėjo išbandyti gatvės menininko amatą. Paskaitos metu menininkai

dalyviams pasakojo apie gatvės meno raidą, judėjimą Lietuvoje ir pasaulyje.

„Gatvės menas žmones skatina išeiti iš namų, aplankyti meno kūrinius, eksponuojamus po atviru dangumi. Pastaruoju metu jau atsiranda net gatvės meno fanų grupių, kurios fotografuoja miestuose esančius nutapytus kūrinius ir nuotraukas kolekcionuoja“, – pasakojo Ž. Amelynas.

Nors menininkams dirbiantis orai ne visada buvo palankūs, kūrinys ant Utenos kolegijos Medicinos fakulteto sienos buvo baigtas spalio 13 dieną.

Menininkai, kelias dienas gyvenę ir kūrę Utenoje, tikino, kad šis miestas juos sužavėjo jaudumu, tvarka ir alsuojančia ramybe. Atsisveikindami kūrėjai vylėsi, kad šis piešinys ant pastato sienos Utenoje bus ne paskutinis, kad čia kurti atvyks ir daugiau menininkų, o Utena turtingės gatvės meno grožiu.

Kunigiškiuose veiklą vėl pradėjo Vaižganto muziejus

Vytautas RIDIKAS

Šią vasarą Kunigiškių I kaimas Anykščių rajone tapo tikru traukos centru – po renovacijos buvo iškilmingai atidarytas Svėdasų krašto muziejus, tarp svėdasiškių dar vadinamas Vaižganto muziejumi. Įdomu, kad tuomet buvo paminėtas ir jo veiklos 35-metis.

Jaukiame muziejaus kiemelyje šventė prasidėjo įspūdingu reginiu, kai dvi tautiškais drabužiais apsirengusios Svėdasų Juozo Tumo-Vaižganto gimnazijos pradinukės Viltutė ir Viltė visus susirinkusius nudžiugino mokyklinio skambučio garsais. Po skambių dainų, kurias atliko Anykščių kultūros centro Svėdasų skyriaus populiarios muzikos ansamblis „Vienu vėju“, vadovaujamas Rožės Lapienienės, tikra „vaižgantiška“ ir šio krašto šnekta į visus prabilo renginio vedėja, Vaižganto mažosios premijos „Už kūrybinius nuopelnus Svėdasų kraštui“ laureatė Aldona Bagdonienė. „Labų dienų, brungūs mūsų sveteliai, gerieji susiedai, vietiniai žmaneliai ir atajūnai iš visakiausių kraštų, paprasti darbininkai, palytikai, ūkininkai, inteligentai, svarbias valdžias asabas, susrinky čia pėsti ir ratuoti, su sava kitom pusėm ar vieni, linksmai nusteikį ar markatni“, – tokia sodria kalba pasisveikino renginio vedėja. Vėliau, šią kalbą pakeitusi į mums įprastą, ji pabrėžė, kad ne-

atsitiktinai šiame kiemelyje nuskambėjo senutėlio, jau antrą šimtmetį skaičiuojančio mokyklinio varpelio garsai. Kitaip ir negali būti, nes, anot jos, visi mes čia susibūrėme prie buvusios Kunigiškių pradžios mokyklos, kuri beveik per pusantro šimto veiklos metų tarsi švyturys skleidė aplinkui savo šviesos spindulius, vedė mokslo ir žinių keliu gausius būrius vietinių vaikų. Pasak jos, ši mokykla nepaprasta dar ir tuo, kad yra garsi savo istorija, pradėjusi veikti dar caro valdymo laikais, gyvavo iki 1949-ųjų metų. „Ne vienas Kunigiškių mokyklos auklėtinis tapo Tėvynei Lietuvai nusipelnusiu žmogumi. Vienas tokių buvo garsusis Juozas Tumas-Vaižgantas, kurio vardu 1930-ais metais mokykla ir buvo pavadinta“, – patvirtino A. Bagdonienė, primindama, jog pats mokyklos pastatas laiko vingiuose ne kartą keitė savo paskirtį, buvo virtęs net daugiabučiu gyvenamuoju namu, kurį laiką stovėjo tuščias. Čia 1987-aisiais ir buvo įkurtas muziejus. Šiuo metu, po dvejų metų res-

tauracijos darbų, muziejus nušvito ne tik naujais langais, bet buvo sutvarkytas ir jo vidus. Jis virto atjaunėjusiu kultūros paveldo objektu.

Kaip aiškino šventės vedėja, muziejaus eksponatai kurį laiką buvo priglauti kitose vietose, o dabar, atnaujinius ekspozicijas, vėl viskas sugrįžo atgal.

Pasak jos, į savo vietą sugrįžo ir 1989-aisiais, minint žymiojo Kunigiškių pradžios mokyklos auklėtinio, lietuvių literatūros klasiko kanauninko Juozo Tumo-Vaižganto 120-ųjų metinių progą atidengta atminimo lenta, sukurta anykštėno medžio drožėjo Jono Tvardausko. Renginio organizatoriai atminimo lentoje specialiai paliko neįkaltą vieną vinį, kurią, kaip remonto darbų pabaigos ir muziejaus veiklos naujo etapo simbolį, įtvirtino Anykščių rajono savivaldybės vyriausioji architektė, Architektūros ir urbanistikos skyriaus vedėja Daiva Gasiūnienė.

Į šventės dalyvius prabilęs vienas šio muziejaus įkūrėjų ir jau daugiau kaip tris dešimtmečius čia dirbantis Vytautas Bagdonas tvirtino, kad šio paskutinio simbolinio vinies įkalimo, kaip ir remonto darbų pabaigimo, jis, o ir muziejaus lankytojai, labai laukęs. Jis padėkojo rajono valdžiai, rajono savivaldybės tarybos nariams, kurie suprato būtinybę ir skyrė muziejaus remontui lėšas.

Kaip aiškino V. Bagdonas, šį projektą kuravo kaunietė architektė Vilija Skėrienė, kuri ne tik parengė buvusios Kunigiškių pradžios mokyklos pastato tvarkybos darbų projektą, bet ir sėkmingai kontroliavo kol buvo „Vilniaus restauratorių“ sėkmingai įvykdytas. Jiems, beje, talkino ir kupiškėnų bedrovės „Rinota“ darbuotojai.

Vėliau muziejinkas V. Bagdonas labiausiai prie šio objekto remonto ir restauravimo darbų prisidėjusiems žmonėms įteikė prisiminimo dovanas ir specialiai šiai šventei pagamintas „Dėkavones“.

Ypatinga proga – 35-ojo gimtadienio ir renovacijos sulaukusio muziejaus – puoselėtojus sveikino su dovanomis atvykę svečiai. Tarp jų Anykščių rajono savivaldybės mero Kęstučio Tubio patarėjas Laimas Fer-

Simbolinę juostelę perkirpti buvo pakviesti (iš kairės) vaitkūnietis, technikos mokslų daktaras Gvidas Kazlauskas, projekto architektė Vilija Skėrienė ir Svėdasų seniūnijos seniūnas Saulius Rasalas

gizas, Lietuvos Respublikos Seimo nario Tomo Tomilino padėjėjas Antanas Baura, Kauno anykštėnų grupė, su prof. habil. dr. Albinu Kusta priešakyje, Svėdasų seniūnijos seniūnas Saulius Rasalas, Svėdasų bibliotekos darbuotoja Vita Ražanskienė, VšĮ „Atvertos langinės“ direktorė Rūta Stanevičienė, kraštiečiai mokslininkas dr. Juozas Lapienis ir kiti į šventę atvykę asmenys. Beje, su švente sveikinęs rokiškėnas, Vaižganto sesers Marijonos Nakutienės proanūkis, Vaižganto partizanų būrio vado Alberto Nakučio-Viesulo sūnus Petras Grucė-Nakutis irgi džiaugėsi šiuo reiškiniu.

Simbolinę juostelę perkirpti buvo pakviesti vokiečių okupacijos metais Kuniškių pradžios mokykloje mokėsis vaitkūnietis, technikos mokslų daktaras Gvidas Kazlauskas, Svėdasų seniūnijos seniūnas S. Rasalas ir jau minėta projekto architektė V. Skėrienė.

Po juostelės perkirpimo, kraštiečiai kunigas Ričardas Banys pašventino naujai atgimusį buvusios mokyklos pastatą ir jame įrengtus atnaujintus Svėdasų krašto muziejaus kambarius.

Po to visi sugužėjo į naujai atkurtą muziejų, kai kas, susėdę į ano meto mokyklinius suolus, klausėsi V. Bagdono paskaitos, kiti lankytojai domėjosi muziejaus ekspozicijomis, kai kas muziejaus kiemelyje vaišinosi bendrystės arbata bei netikėtai į šventę atvykusių Plk. Prano Saladžiaus šaulių (Utenos apskr.) 9-osios rinktinės atstovų išvirtha šauliška koše.

Remonto darbų pabaigą ir muziejaus naują veiklos etapą, įkaldama paskutinį vinį, įtvirtino Anykščių vyriausioji architektė Daiva Gasiūnienė

Prisiminę savo mokyklos laikus, šventės svečiai, susėdę į ano meto mokyklinius suolus, klausėsi Vytauto Bagdono paskaitos

Vytautas Bagdonas džiaugėsi ne tik baigta muziejaus rekonstrukcija, bet ir į šventę atvykusių lankytojų gausa

Visiems susirinkusiems matant, kraštiečių kunigas Ričardas Banys pašventino naujai atgimusį buvusios mokyklos pastatą ir jame įrengtus atnaujintus Svėdasų krašto muziejaus kambarius

Šventės dalyvius sveikino Anykščių kultūros centro Svėdasų skyriaus populiarios muzikos ansamblis „Vienu vėju“

Tapybos pleneras Kirdeikiuose – jau penktas

Regina SKOMSKIENĖ

Šiomet jau penktą kartą Kirdeikiuose vyko dailininkų pleneras „Žolinė‘23“, kurį tradiciškai organizavo Kirdeikių Šv. Jono Krikštytojo parapija, kur parapijiečiams daugelį metų tarnauja kun. Jurgis Kazlauskas ir tikru kirdeikiškiu prisistatantis žymus Lietuvos dailininkas Gintaras Gesevičius.

Plenere šiais metais dalyvavo Algirdas Gaižauskas (Dusetos, Zarasų r.), Martynas Gediminas (Vilnius), Gintaras Gesevičius (Kirdeikiai, Utenos r.), Vytautas Poška (Vilnius), aktorė Rasa Rapalytė (Vilnius), Romualdas Pučekas (Dusetos, Zarasų r.), Tomas Stanaitis (Kaunas), Jolanta Žalalienė (Molėtai), Nijolė Trinkūnienė (Ignalina).

Menininkai Kirdeikiuose kūrybingai leido laiką ne tik tapydami, bet ir susipažino

su Aukštaitijos nacionalinio parko apylinkėmis, džiaugėsi rūpestingais plenero organizatoriais ir Kirdeikių gyventojų bičiulyste.

Pasibaigus plenerui galima buvo matyti dailininkų kūryboje atsispindinčias vaizdingas šio krašto apylinkes, gražius Kirdeikių bažnyčios bokštus, skaidrius Pakaso ežero vandenį, džiuginančias sodrias to meto spalvas ir autorių perteikiamas nuotaikas.

Plenero dalyvių kūryba buvo eksponuojama šalia Kirdeikių bendruomenės namų, kur dailininkai Žolinių dieną dalyvavo ir Kirdeikių bažnyčioje aukojamose Šv. Mišiose, kuriose tradiciškai buvo šventinamas šiųmetinis derlius ir gėlės, sveikinami plenero dalyviai.

Vėliau Kirdeikių plenero „Žolinė‘23“ dailininkų darbų paroda buvo pristatoma Utenos kraštotyros muziejuje.

Šiomet penktajame Kirdeikiuose vykusiame dailininkų plenero dalyvavo menininkai nuo Kauno iki Dusėtų

Medžių horoskopai

Dr. Eugenija ŠIMKŪNAITĖ

Dr. Eugenija Šimkūnaitė domėjosi ne tik vaistingaisiais augalais, bet ir savo krašto etninėmis savybėmis. Tyrinėdama augalų augimvietes, ji rinko tautosaką, kaupė protėvių išmintį, kuria remdamasi sudarė „Medžių horoskopą“. „Gera ar bloga buvo praeitis – jos pakeisti negalime, dabartis – nepastovus ir trumpas ruoželis tarp vakar ir rytų. Tad ir bandome atspėti tolesnę ateitį... Spėliodami mūsų protėviai daugiausia atsižvelgdavo į augalus, ypač ryškesnius – medžius. Kiekvienam priskyrė tam tikrą metų laiką, kiekvieno būdą nužiūrėjo. Tad ir mes pasižiūrėkime, kaip jie medžius matė“, – rašė E. Šimkūnaitė knygoje „Gyvenimo receptai“.

SPALIS – Klevo (karališkasis) mėnuo

Prieš šermukšnį, kurį senovėje vadino velniamušiu, Perkūno medžiu, mūsų senoliai nukeldavo kepurę, bet ir klevui klevužėliui mūsų tautosakoje po ažuolo skiriama labai pagarbi vieta. Ne bet kokia, o karaliaus rūmų, karaliaus sosto, karališkiosios karietos, karališkojo vieškelio. Kuni-gaikščiai ir grafai, bajorai ir menkesni didikai plikbajoriai savo parkuose, prie savo sodų sodindavo klevus, kad tie pavasarį kilmingomis karūnomis sužydėtų, rudenį purpurines žvaigždes barstyti. Sodindavo karališkuosius medžius.

Klevas neieško derlingų žemių, nors žvyrnuose, gargždynuose, aukštuose skardžiuose, pakriaušėse vietą užleidžia kadagiui, guobai, gudobelei, radastai – laukiniam erškėčiui. Taigi, po klevo ženklu gimę – visokiom brangenybėm, auksu ir sidabru nesižavi, o tyliai, nepastebimai eina per gyvenimą, įsikuria ten, kur net didžiausias gobšuoelis nesigviešia. Išrauna kerplėšas, lieptus per balas, raistus nutiesa. Visokiems liūnams, lieknams, purvy-

nėms juoda, tirštą dvoką nuleidžia ir velnynes žydinčia žeme paverčia. Kaimynai stebisi tokiomis darbo skruzdėmis, juos Dievo vabalėliais vadina. Kartais nusišaipto, bet greit savo burnas užspaudžia. Aplink savo kiemą apsižvalgo, savan šulinin aiškesnėmis akimis pasižiūri. Pasitvarko, pasišluoja. Stogus palopo, pirtelės krosnį perstato. Svirne aukštesnius arodus surenčia. Patys nustemba, kad tvarkingo, darbštaus kaimyno pašonėje smagiau gyventi. Bet negalvokite, kad klevai, klevužėliai – dideli naivuoliai, atlapaširdžiai. Jų jautri siela nepakenčia melo, palaižūnų, švaistūnų ir dykaduonių. Jie kartais užsiplieskia kaip ugnis.

Klevas žmonių pagarbą užsitarnavo savo kilnumu, gražumu, o gal stebuklingomis galiomis. Pradėkime nuo duonkepės krosnies. Klevo lapas – švento kryžiaus ženklu pažymėtas. Mano tėviškėje, Tauragnų apylinkėse, Pilkėnų, Stučių, Bajorų, Gaidžių, Apvynijos, Grašių, Atbaltės, Balčių kaimuose duoną kepdavo (ir dabar kepa) ant klevo lapų. Gal klevas ne toks

kvapus kaip ajeras, bet medis slaunas. Sako, ant jo lapų iškepta duonelė šneka, dainuoja. Per vėlines, tikriau, Vėlinių naktį, ir sielės ragauja. Tokia duona per šventą Agotą, Žolines šventinama. Tai ir Agotos, ir Dievo motinos duonelė. Užtat namų šeimininkė, duonos kepėja švelniai šlapiais delnais apglosto, kryžiaus ženklą įspaudžia ir pagarbiai krosnin pašauja.

Dainuoja ir pats klevas. Iš jo skambios medienos daromi graudaus, ilgesingo skambesio smuikai. O kokios klevo kanklės! Patauragnės kaimelių žmonės tų kanklių skambesį girdi Tauragno ežero gelmėse. Girdi Taurapilio piliakalnio požemiuose. Ten kankliuoja žilas kanklininkas, ir jo muzikos klausosi šventieji taurai – pilies sargybiniai.

...O Deveikių Juziokas šaukštus, slides iš klevo droždavo užtat, kad tai geri, tvirti daiktai.

Tvirtos klevo rogės, tvirti klevo ratai. Tvirtas ir klevo vyro charakteris. Ką užsibrėš, tą padarys, nors akmenimis snigtų. Pinigų užsidirbs, vaikus į mokslus išleis. Jei renkatės krikštatevius, rinkitės iš klevų giminės. Jei krikštastūniai, krikštadukros netenka tėvų, klevai juos pakeičia. Įsūnija, įdukrina ir augina kaip savo.

O kokios moterys, merginos klevo palaimintos! Šviesios, auksaplaukės kaip klevo žiedai. Įsimyli pavasarį, kai klevai žydi. Rudenį, kai klevai išsipuošia, piršlių sulaukia. Dainingos klevės drobules audžiant, prie linų kuodelio. Klevukės – šokėjos kad net kurpaitės neatlaiko.

Jei širdyje neramu, negera, glauskitės prie klevo. Medis padės atgauti pusiausvyrą. Įniršusiems ar piktiems suteiks ramybės, santūrumo. Ašarojantiems ir liūdintiems – pasitikėjimo savimi. O meilėje prisipažinkite po klevu. Ne tik pavasarį, kai jo žiedai mėnesienoje spindi auksu, o ir rudenį, kai klevo lapai liepsnoja, svaigsta nuo rudens vyno. Tvirčiausia šeima, kai klevas veda moterį iš uosio giminės.

LAPKRITIS – Ažuolo (drūtuolio, stipruolio) mėnuo

Sustokim po plačiašakiu, dažnai ir vėtrų aplaužytomis, žaibų svilintomis šakomis, šimtamečiu ažuolu. Kitaip ažuolo kaip šimtamečiu ir nevadiname, nors kokio drūtum, augumo, senumo, stiprumo bebūtų.

Tad iškart čiupkime jautį už ragų, nekeverzodami šalikelėmis ir aplinkinėmis keliūtomis, neieškodami visokiausių mandrybių ar medžių filosofo išmąstymų. Po ažuolo ženkle gimusieji – vyrai ir moterys – ilgaamžiai, kietos sveikatos, aiškaus proto, garbios išvaizdos. Žemė motinėle ažuoliukus nuo prasidėjimo šventame moters kūne, nuo pirmo kūdikio riksmo, nuo kaimo bobulės pribuvėjos virkštelės užrišimo, pirmojo rykautojo išmaudymo, pirmųjų kūdikėlio patrepseimų iki pat vaikystės, jaunystės, brandaus amžiaus ir žilos senatvės globoja. Su brinkstančiais ar sprogsstančiais pumpurais, su pavasariniais vėjais, vyturio giesmėmis, ledonešiais ir vandenų potvyniais užmegzta gyvybės vaisius turi palankias vystymosi sąlygas. Motiną šildo, glamonėja Saulė, gaivina šviežias, kvapus oras. Paskum ji mato žydinčias obelis baltus vyšnių sodus, žiedais patvinusias pievas, laukus, miškus. Nors ir sunkiai dirba motina motinėle, bet vis vasaros, rudens gėrybių nestinga.

Nuo neatmenamų laikų lietuviai, pažinę ažuolo ilgaamžiškumą, galybę, ažuolą rinko giminės, tautos globėju. Ažuolą laikė užuovėja nuo nelaimių, bado, maro, karo.

Mūsų proseneliai rudenį sodindavo giles pašokdami, padainuodami, paburdami ir prakeikimų savo priešams neatsisakydami. Brandi ažuolo gilė pagonims simbolizavo lietaus lašą, o Perkūnas senovėje buvo lietaus dievas. Savo sūnui jis davė Ažuolo vardą.

Ažuolai – ne tik medžiotojų, žvejų, žemdirbių giminę, bet ir kiekvieną šeimos narį globodavo. Ypač mūsų bočiai garbindavo keliakamienius ažuolus. Po jais rinkdavosi senoliai, tikėdami medžių gydomąja galia, sveikatos suteikimu. Moterys po meilės gultu padėdavo ažuolo gilių, kad jų vyrai tikri vyrai būtų, o ne skepetos.

GRUODIS – Laukinės obels, kriaušės, gudobelės (laukinukių) mėnuo

Va, ir tariame atsisveikinimo žodį Metų medžiams. Tiems Žemės stebuklams, vandenų, debesų, dangaus, visokių dievybių kūriniams. O jei Vėlių takais, raganų, laumių ištiestais rūkų drobės rietimais nebūtin nusivoliuosime, didžiausią paslap-

Ažuolų žievės nuoviru moterys, ypač jaunamartės, grūdino savo krūtis, gydėsi nuo nevaisingumo. Kurion pusėn ažuolo gilių bepažertum, visur ažuolo užtarimą surasi. Va, našlaitėlė prašo ažuolo: „Ar pavirsi, ažuolėli, mano tėveliu, o šios žalios šakutėlės – baltomis rankelėmis?“

Senovės žemaičiai tikėjo, jog, kilus karui, ažuolai tampa karžygiais su kalavijo neperkertamais šarvais ir šalmais. O priešus nugalėję, jie vėl sugrįžta į girias ir pavirsta ažuolais.

Išliko seniausi pasakojimai apie Ažuolą – Pasaulio medį. Girdi, jis augo pačiame pasaulio centre dar prie Žemės ir Mėnulio atsiradimą. Ažuolo viršūnėje tupėjo erelis, galėjęs pavirsti dievu Perkūnu. Žemiau prieglobstį susirado žvėrys ir paukščiai, o po ažuolo šaknimis – žalčiai ir gyvatės.

Vėliau žmonės tikėjo, kad mirusiųjų vėlės, virtusios paukščiais, apsigyvena ažuoluose. Todėl ereliai ir sakalai, perintys ažuoluose, buvo vadinami kilniaisiais paukščiais.

Kokie tie žmonės, ažuolai? Visokiausio būdo, visokiausio charakterio. Trobos, sodybos šeiminkas ažuolas – niekur nesku-

tį patirsime. Girdi, ažuoluose, klevuose, liepose, kadagiuose, vinkšnose apsigyvena mūsų mirusieji protėviai ir artimieji. Kai medžiai pasensta, tikriau, numiršta, jų sėklas išnešioja vėjai, vėtros, audros, potvynių vandenys, upės ir upokšniai. Kitos sėklos prilimpa prie arklių, briedžių, šernų, vilkų – ir nežūsta, išdygsta, nupuolusios žemėn. Paukščiai pasėja lietuviškus

ba. Visi jo darbai apskaičiuoti, surikiuoti. Kada jaujon linų minti eiti, kada po ledu tinklą merkti, gyvulius apliuobti. Ažuolas – trumpakalbis, bet derybose – kaip giedantis paukštis. Užčiulbės, užsuoks, penkias pasagas, penkis maišus grūdų nuridens. Šiaip jau nešykštus, gerai dirbantiems bernams atlygio negaili. Bet pats niekada nebenauga, savigarba neleidžia. Ažuolai – ištvėringi, nepavargstantys. O būna tarp jų ir stipruolių, tikrų milžinų. Pasagą atlenkia, jaunioką ant pečių užsimeta.

Ažuolės – ištikimos žmonos, geros motinos, sumanos – sriubą iš kirvio koto išvirs, šilko skarą iš kanapių nurers, meitelių sulig lubomis nupenės. Nepaklusnų vyrą taip pakočios, kad tas tylesnis už žolę bus, visas paikystes iš jo galvos išvėdins.

Ažuolaitė, ažuoliukės – gražuolės. Kaip rudenį nuraudusios spanguolės. Įsimyli neišsyk. Bet kai jau užkaista, užsiplieskia, lediniu vandeniu ugnies neužpilsi. Išteka jaunos, užtat pulko vaikelių sususilaukia. Ir vyrą pasirenka ne kokį liurbį, bet iš stuomens ir liemens, save gerbiantį ir žmonai pagarbos nestokojantį.

vynmedžius – šermukšnius, putinus. Vėl užauja, gyvena sielelės, Vėlės.

Nesibaigia amžinasis pomirtinis gyvenimo ratas. Tas ratas nurieda iki pačių tolimiausių žvaigždynų. Čia vėl gyvasties ir mirties filosofija. Užsižiebia žvaigždėlė – naujas ažuoliukas, skaitaveidė liepelė pasaulin ateina. O juos atneša gandrą, atplukdo upokšnis valtele, atplaukia

kūdikėlis duonkubilyje per žydinčių lelijų ežerą. Kokia graži ir daugiaprasmė baltų mitologija! Visi medžių žvaigždynai su Saulės, žvaigždynų taku per dangaus skliautą susieti. Kai kurios pasakos pradamos taip: „Saulė ėjo medžių taku, Saulė ėjo žvėrių taku, Saulė ėjo žuvų taku!..“

Gruodžio medžiai – ypatingi, kažkaip tolėliau, o kartais ir visiškai toli nuo žmogaus nukeliavę. Raistų, balų, ežerų salose pasimetę, į kriaušius, skardžius, kalvų sotas tapilius užkopę, po akmenimis savo šaknis suleidę. Tų medžių mediena kieta kaip geležis, marga kaip marmuras, nuo titnago kibirkštis užsiliepsnojanti. Kartais ta laukinė pliauska ir taikiu daiktu pavirsta, tarkime, kūle (akmeniu) užraugtiems kopūstams pagrūsti, pamušti, patalžyti, kad sunka po visą kopūstkubilį plūstų.

Tad pradėsime nuo laukinės obels. Obelėlės našlaitės. Tosios mergaitės, kurią žiauri ragana skriaudė, badu marino, basą pūgon išvarė. Vyras, gimęs po obels ženklu, gana rūstokas, gana šakotas. Bet krūtinė, širdis ir jis visas – gerumui atverti. Toks atlapaširdis, kaip dievai ūlyčioje sako.

Obelis tiek jaunystėje, tiek moterystės metais – vargo pelė, darbščioji skruzdėlytė. Bet sunkumai, bėdos, nepritekliai jos sukumpėle, paliegėle, varguole nepadaro. Obelėlė, kaip ta laukinukė, kurios šaknis ragana girnapse buvo užvertusi, – vos saulė atgaivina pumpurus, gulbės pienu ištrykšta, gražiausiais žiedais pražysta. Tie obelžiedžiai tiesiai į kito širdį nupuola.

Obelis – paguodos simbolis, gamtos visokiomis galiomis apdovanota. Raganiškose pasakose obelėlė našlaitėlė sužeistus paukštelius gydė, medžio nusvilintas šakas skepetomis švelniomis apraišiojo, aklam seneliui akis šaltinio vandeniu pra-

plovė. Taip ir gyvenime, taip ir ligi šiai dienai – obelėlė ir kitam sveikatą atgauna.

Laukinė kriaušė – iš dievų sodo. Bet kažkodėl iš rojaus basa pabėgusi. Adomo nesugundžiusi. Į paupių pakrantes, aukštus skardžius pabėgusi. O ko ji, kriaušėlė, į skardžius bėgo? Ogi gegulės sudrausti, kad toji savo vaikelius devynbalsėms, tošinukėms, liepsnelėms, nendrinukėms po lizdelius iškaišiojo, o žmonėms, to nenusipelnusiems, ėmė metelius, sidabrą, auksą, kitus turtus skaičiuoti. Didžiai pavargo, bet užkopė į stačiausią kalną. Tapo kriaušė didžiai galinga, stipresnė už savo seseris žmonių soduose. Paliko su vėjais, pūgomis, akmenimis kariauti. Gal ir stipresnė už akmenį pasidarė, nes perkūnas į akmenį trenkia, o į šalia kerojančią kriaušę – ne! Žmonėms nuo seno rūpi laukinu-

kės galybė. Kriaušė, girgždinanti žvyrą kalne, atsako: „Nuo širdies sopulio (sopėjo širdį už beširdę gegutę) – mano galybė, nuo dusulio (užduso, pakol įkopė aukštybėn viršum upės) – mano galybė, vaisių saldume, grūdų kietume – mano galybė!“ Tokie ir vyrai, ir moterys, gimę po laukinės kriaušės ženklu.

Gudobelė!.. Tai karštas, čigoniškas medis. Sako iš čigonų taboro, gal iš vengrų, moldavų, rumunų žemės ar tolimos Bohemijos atklydęs. Dygliuota badulė, ant jos spyglių karklažvirbliai, erškėtžvirbliai persismeigia. O medšarkė ant gudobelės spyglių visokiausių vabalų, pelių prismaigsto. Senovės graikai, romėnai gudobelę vadino stipruole, krūmų rože (žydi rožiniais žiedais). Pagonys lietuviai jai davė kaulinio, kaulauogės, vilkobelės, net jovarėlio vardus. O iš kur gudobelė? Gal gūdomos, tankynių krūmas, gal iš Gudo žalies, kaimyninės Gudijos atkeliavusi? Botanikai patys nežino, kodėl tokį pavadinimą pasirinko.

Mįslingas po gudobelės ženklu gimusių charakteris. Karštas ir pasiutęs. Bet po tuo siutuliu – šventa ramybė. Gudobelės giminė laikosi atokiau nuo kaimynų, ypač laukinukų, nors ir pati į lauką dairosi, pati laukinės kilmės. Gudobelės merginos, moterys – čigoniško būdo. Dūksta, šėlsta, įsimyli iki beprotybės, bet kokį vyrą iš kelio išveda.

Vyrai – kitokie: ramūs, protingi, paslaptingi, kaip ir gūdai – girios žmonės.

Štai ir surikiavome laukinukus: obelį, kriaušę, gudobelę. Visi medžiai vaisingi, išvermingi. Gruodyje gimusieji mums naują viltį, o gal ir dvasios lobius neša, prie kurių joks kipšas neprisikapstys.

Parengė Lina Narčienė

*Utenos kultūros centro
MUZIKINĖJE galerijoje
(Aušros g. 49)*

2023 11 29 – 2024 01 10

Utenos krašto dailininkų kūrybos paroda

Airė Andrijauskė
Danas Binkis
Edita Bugvilionytė - Bikelienė
Danius Galiauskas
Gintaras Gesevičius
Aurelija Kairytė - Smolianskienė
Gražvydė Kavaliauskaitė - Daujotienė
Daiva Knyvaitė - Miškinienė
Laima Tubelytė - Kriukelienė
Rimvydas Kviklys
Giedrius Mazūras
Aurina Paškevičienė
Jovita Paukštytė
Lina Praudzinskaitė
Regina Steponavičiūtė - Skomskienė
Inga Šaučiūnienė
Vytautas Valiušis
Vladas Žurankovas

Informaciniai rėmėjai: laikraščiai „Utenos diena“, „Reikia“, „Anykšta“, „Rokiškio sirena“, „Utenos radijas“, internetiniai portalai udiena.lt, regionunaujienos.lt, utenis.lt

